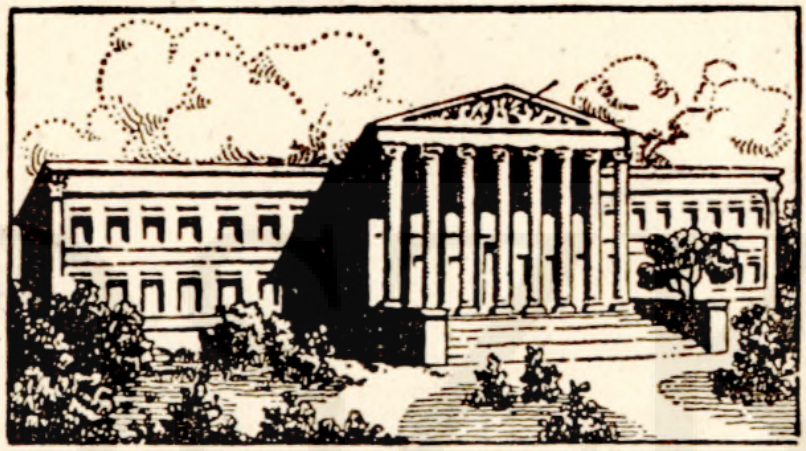
OLCSÓ KÖNYVTÁR 1903-10

N. M

12090

MAGYAR NEMZETI MUZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA

OLVASÓTERMI KÉZIKÖNYVTÁR

018701

KIKÖLCSÖNÖZNI NEM SZABAD

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OLCSÓ KÖNYVTÁR

Alapitotta Gyulai Pál.

Szerkeszti Heinrich Gusztáv.

Egy-egy szám ára 40 fill.

VERNER VON HEIDENSTAM

SZENT GYÖRGY ÉS A SÁRKÁNY

Svédből

LEFFLER BÉLA

1903–1910. sz. 3 K 20 f.

FRANKLIN-TÁRSULAT

KIADÁSA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

VERNER VON HEIDENSTAM

SZENT GYÖRGY ÉS A SÁRKÁNY

TÖRTÉNETI ELBESZÉLÉSEK

SVÉDBŐL

LEFFLER BÉLA

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

BUDAPEST, 1918

FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA

KIADÁSA

14 50

12.090/1903-10

~~A2 090/1903-10~~

~~218701~~

FRANKLIN-TÁRSULAT NYOMDÁJA.

VERNER VON HEIDENSTAM.

A mai svéd irodalom teremtő erejét és gazdagságát mi sem bizonyítja jobban, hogy egyszerre három oly annyira egyéni nagy költőt adott a világirodalomnak mint: Strindberg, Heidenstam és Lagerlőf Selma. Az első a lüktető modern élet forradalmi költője, a nép fia volt, a ki rombolni akart, hogy újat építsen; Heidenstam előkelő ősök gyermeke a gazdag mult emlékei és a jelen gondtalan kényelme közt nőtt fel, miért is a köznapiság harczaitól elfordulva a mult nagy eseményei termékenyítik meg romantikus lelkét; végül a harmadik, Lagerlőf Selma, a szelíd mesemondó, az emberi szív legrejtettebb érzelmeiből szövi meg pompás színű legendáit és svéd történeteit, melyeket mégis a legmesszebb eső nép gyermeke is megért, mert annyira nemzetiek és annyira emberiek.

Verner von Heidenstam 1859-ben, július 9-én született Olshammarban. Régi svéd nemesi családból származott, a mely mindkét ágon előkelő, tudós és vitéz katonaősökkel dicsekedhetett.

Gyermekkorát minden játszótárs nélkül élte át az ezer mondával övezett Vetter-tó partján. Annyira félénk gyermek volt, hogyha idegenek érkeztek az udvarházba, pedig az gyakran megesett, mert a kőoszlopos kapu egész nap nyitva állott az arra menők előtt, — kiugrott az ablakon és a majorsági udvarba lopózott vagy pedig a Vetter sziklás partjain bujkált, a hol korán ébredő fantáziájával továbbszőtte azokat a mondákat, a melyeket téli estéken a kandalló mellett Vetter jó és gonosz szellemeiről hallott. Iskoláit Stockholmban kezdte meg, de alig lépett át a gyenge gyermek az ifjúkorba, midőn testét súlyos betegség támadta meg, úgy, hogy az orvosok az enyhe déli klimát ajánlották. A gazdag szülők mindent szívesen áldoztak egyetlen fiúkért és az ifjú Heidenstam alig tizenhétéves korában egyik idősebb rokona társaságában délvidékre utazott. Ez a délvidéki tartózkodás, melyet fiatal lélekkel töltött el, szabta meg már mint férfinek egész költői irányát. Az út Olaszországon át Egyiptomba, Kairóba vezetett. Észak gyermekét Kelet pompája magával ragadja, írónt és tollat ragad és szóval meg rajzzal próbálja megörökíteni a gyors egymásután jövő újabb és újabb, szokatlanabbnál-szokatlanabb képeket, benyomásokat : egy karácsonyt a karnaki templom-romoknál, Ptolomeusok sírját, egy fellah falut a Nilus partján stb. Mind szívesebben rajzol és elhatározza, hogy festő lesz. A tavaszt Athénben tölti és a

pyramisok helyett az Akropolis márványoszlopait rajzolja ; a buja, bágyasztó levegőjű Kelet helyett, a görög ég fölfrissítő derűje ragyogja tele fogékony lelkét. Csak nyáron tér vissza hazájába, hogy a következő évet ismét Egyiptomban töltse. Ifjú szíve egész odaadó rajongásával csüggött a déli világon, úgy, hogy midőn ismét hazatért, nem érezte jól magát egyszerű hazájában, hol a kemény sziklák között csak a hűséges fenyő zöldel ; a Vetter jó és rossz szellemeiről szóló mondákat pedig már elhomályosították lelkében a keleti világ csodálatos regéi. Visszasietett hát délre, most Rómába, de nem egyedül, hanem feleségével, a kit szülei ellenére vett nőül. Rómában azután már egészen festőnek készült. «Határozott hajlamom volt az alakfestéshez — írja önéletrajzi vázlatában — és egyre-másra halmoztam rakásra a festményeimet. Különösen az aktokat szerettem. A női test lágy vagy mondhatnám kissé duzzadt vonalai sohasem érdekeltek annyira, mint a férfiú kovácsolt termete. Alapos tanulmányokhoz sohasem volt türelmem, az első alapozásokat mindig mellőztem. Az eredmény az lett, hogy képeim lehetetlenek voltak vagyis inkább nem olyanok, a milyenhez hozzászoktunk, hogy a festmények legyenek. Midőn olykor lakásomat tele aggattam félig kész kicsiny és nagy vásznaimmal, az önkritika mint villám csapott belém és baltát ragadva szétzuztam rámát és képet egyaránt. Csak midőn az utolsó forgácsot

is kihordtam a szobámból, nyugodtam meg. De ezt a nyugalmat csakhamar követte egy égetőbb, egész lelkemet átható vágy, hogy ismét új, lehetőleg még nagyobb vászonhoz fogjak.» Egy év mulva már Párisban találjuk mint az École des Beaux-Arts növendékét. Művészpajtásaival, a kik rajongtak a realismusért, sohasem tudott igazán összebarátkozni. Ő még mindig Keletről ábrándozott és unalmasnak találta az örökös modellrajzolást. Tanulmányozd a természetet! volt a kor művészeti jelszava, ő pedig emlékezetből fehér turbános arabokat rajzolt, meg omladozó egyiptomi templomokat. Nyomta az életvidám Páris, visszavonult a zajos művész-mulatságoktól; hazavágyott, de nem a svédekhez, hanem a svéd kövekhez, a Vetter rejtelmesen zúgó hullámaihoz. Csakugyan két év múlva (1882) titokban hazautazik a feleségével. Fölutaznak, a meddig a svéd vasút visz, onnan meg gyalog indulnak el a puszta csöndes vidéken. De még mindig nem találja meg gyermekkori álmainak földjét és magános vándorlásaik közben még jobban megszeretik a függetlenséget, mikor hegyek és folyók zárják el a köznapi lázasan siető élettől. A csöndes tájat benne néma házzal még sem Svédországban keresi, hanem ismét elhagyja hazáját és Svájczban telepszik le. Itt lesz aztán teremtő költővé. A havas hegyek némaságában fölélednek a mult képei, a csodás Kelet még mindig kísért, de nem beteges vágyódás többé, hanem csak kedves emlékezés.

Svájczban találkozik Strindberg Ágosttal, a ki szintén ide menekült megpihenni, de nagy harczok után, melyeket haragos erővel vívott a svéd társadalmi élet hibái ellen. A két ellentétes szellem között barátság fejlődött ki. Strindberg már ekkor elismert író volt, bár a svéd közvélemény még csak tövissel koszoruzta babér helyett, de könyvei kapósak voltak és a német irodalom is elismerte. Heidenstam még csak magának írt, a világ előtt még mindig mint festő szerepelt és talán Strindberg sem sejté, midőn együtt járták be Olaszországot, hogy jövendőbeli győzelmes ellenfelével sétál karonfogva a Szt. Márk piaczán. Nem is Strindberg avatja költővé, hanem a finnországi svéd költő Z. Topelius. Hozzá küldi első költeményeit. Topelius lelkesedve köszönti a fiatal írót, különösen «magasztos, tiszta és a keresztyéni igazságon alapuló világnézetéért». Tényleg Heidenstam még kezdő műveiben sem kísérletezett a naturalismussal, hanem egyenesen az idealismus zászlója alá szegődött.

Apja haldoklásának híre bírta csak rá, hogy visszatérjen Svédországba (1887). Apját már kiterítve találta és reá csak az a feladat várt, hogy az elhunyt utolsó akaratát teljesítse, a ki végrendeletében meghagyta, hogy ne temessék sírba, hanem égessék el és hamvát szórják a Vetter hullámai közé. Heidenstam leírja egyik Strindberghez írt levelében, mint szórta szélnek egy napfényes nyári napon a parti sziklákon állva

atyja hamvait. «A csontszilánkok azonnal elsülyedtek, de a könnyű hamu, mint egy sárga felhő úszott a habok felett és végül a fehér sirályok között fölemelkedett az égő nap felé. Pogány színjáték volt.»

Heidenstam az ősi udvarházban maradt és innen küldte a nyilvánosság elé első költeménykötetét. (Vallfart och Vandringsår 1888.) A költeményeket szokatlanul szívesen fogadták. A közönség a nyomor, az erotika, az egyszerű élet rajzolásához volt szokva, melyben a szépséget csak a becsületesség és az igazság keresése képviselte ; az új költőnél mindezekből semmit sem talált, az új költő nem töprengett szociális problémák megoldásán. Az ifjúkori benyomások megtisztulva, kristályragyogásban tükröződnek vissza ezen költeményekben. «Szereti az antikot. Annak egyszerűbb és könnyebben áttekinthető viszonyaiban jobban megtalálja az egyén szabad önmérsékletét, ezt a nyugalmat és elégedettséget nélkülözi ő a modern életben. És pedig csakis az érzéki nyugalomból és mérsékletből, mely az antiknak sajátja, nőhet föl a szépség érzete és a szépség nyugalma».* Bizonyára ő is föllebbenthetné a keleti háremek függönyét, mégis jobban érdekli, megéneklésre méltóbbnak tartja a keleti férfit. Svédországban csak a rövid nyáron ragyog a nap, a hosszú télen szürke hideg arczát alig mutatja meg néhány

* L. J. Landquist : Heidenstam c. művét 36. old.

órára, Heidenstam énekeiben pedig a déli nap ragyogását szórja a svédekre. — De nemcsak a tárgya, hanem az előadása is meglepő volt. A képek elevensége és gazdagsága magával ragad. Nem a rithmus kedvéért összehalmozott szóképek ezek, hanem szorosan összeforrtak a tartalommal.

Egymásután jelennek meg most már könyvei. Még ugyanazon évben adja ki uti rajzait: *Från Col di Tenda till Blocksberg*; és a következő évben első regényét *Endymiont*. A regény előszavában már nyiltan kikel a «szürke hangulat» (gråväders-stämning) ellen és a könyvéről azt mondja: «Ez talán nem lesz a közönséges értelemben vett elbeszélés. Megpróbálok egyszerre festeni és beszélni a képről. Hősünk egy város lesz, egy egész ország, mely aludva várja végzete teljesülését.» A regény alapeszméje, hogy a «tetterős», rászedő és nyerészkedő európai elfoglalja és szétdúlja az előkelő, csöndes Keletet, az antik életöröm megőrizőjét.

Heidenstam, a ki annyi ideig csak a magányt kereste, távol a küzdő élettől, most maga is harczot kezd és nyiltan, keményen hirdeti egy új irodalmi iránynak, a svéd új-romanticismusnak a szükségességét. 1889-ben *Renässans* czímen rövid brossurát ad ki. Kifejti, hogy a svédeknél a naturalismus sohasem jutott uralomra és Strindberg jelentős művei éppen nem sorozhatók a naturalisták írásai közé. A 80-as évek írói hajlongtak a külföldi nagyságok előtt, Darwin, Zola

és Ibsen előtt, de nem értették meg a svéd népet. Meguntuk már az örökös zoologiát, a természettudomány nem szült még nagy poetát. A svéd irodalomnak új virágzásra van szüksége, egy új renaissancera ; szüksége van büszkeségre és napfényre, szabad phantasiára és szépségérzékre.

Protestáló lelke csakhamar egy monumentális költői műben talált megnyugvást : *Hans Alienus*-ben (1892). Az emberi test és lélek szépségének harmoniáját keresi e munkájában. Az egész alapeszméje : az élet főkívánsága nem a hatalom, nem a mindentudás, hanem a *szépség*. «Nem a mint a realismus tanította, hogy a művésznek úgy kell ábrázolnia a valóságot a mint az minden aránytalanságában és rútságában létezik, hanem a mint az élet megkívánta : ideális egyöntetűségben. Ennélfogva Heidenstam művészete mindtöbb ideális, antik vonást nyert ; alakjai inkább a typus felé hajlanak, mint egyéniek ; beszédjüket nem a pillanat véletlensége és az érzés erőssége uralja, hanem válogatottan megfontolt, tiszta és előkelő tolmácsa lelküknek.»*

Heidenstam nem termékeny költő, míg Strindberg művei egy egész könyvesszekrényt megtöltenek, addig Heidenstam könyvei egy kis polczon is elférnek. Első költeménykötete után csak hét év múlva adott ki újabb verseket (*Dikter* 1895). Ezen kötetben már a teljesen kifejlődött költőt

* L. John Landquist könyvét 65. old.

látjuk, aki biztos tudatossággal választja meg tárgyát és biztos mestere a nyelvnek. Heidenstam lyrája súlyos, alig lefordítható lyra, a mely gazdagon tárja elénk a svéd nyelv minden elrejtett komoly szépségét. Tárgya már túlnyomóan nemzeti és történeti, s ha néha a jelenről énekel, akkor is emlékei mindig a multba, az előidőkbe kalandoznak el. Bizonyára nagy történeti érzéke késztette, hogy a svéd történelemből egy-két korszakot részletesebben dolgozzon föl. Történeti költészetének legjelentősebb alkotása, egyuttal ezideig legnagyobb prózai munkája: *Karolinerna* (1897—98). A svéd történelem alig mutathat föl nagyobbszerű tragikus hőst, mint XII. Károlyt, a ki mérhetlen diadalokon át a legnagyobb nyomorba és romlásba viszi népét, csak azért, mert bízik ügye igazságosságában; mígnem egy sötét novemberi éjszaka, orozva megölik. Az egész műnek hőse, — mely 34 egymástól független történeti rajzból áll — nem annyira XII. Károly, mint inkább maga a svéd nép. Valóságos epos a *Karolinerna* és méltán állíthatjuk Fritjofs saga és Fänrik Stål mellé. Nagyszerű, a kor szellemébe mélyen behatoló ábrázolása ez annak a hősi küzdelemnek, melyet húsz éven át a végsőkig megfeszített erővel és önfeláldozással folytatott a svéd nép. Ennek a küzdelemnek és a küzdelem legnagyobb hősének XII. Károlynak apotheosisa ez a mű. — Ezután egész sorát adta ki a svéd előidőkből vett novelláinak. Így *St: Göran och*

draken (1900) András képfaragó-mester szerelme szép modelje iránt, mely történet szorosan illeszkedik a XV. századbeli Stockholm életébe. Svédország egyetlen nemzeti szentjéről és a középkor egyik legérdekesebb nőalakjáról szt. Brigittáról is írt egy hosszabb történeti elbeszélést (*Heliga Brigittas pilgrimsfärd* 1901). Többi történeti elbeszélései: Skogen susar (1904.), Folkungaträdet (1906). 1913-ban a Svéd Akadémia rendes tagjai sorába választotta, 1916-ban pedig megkapta az irodalmi Nobel-díjat.*

*

Jelen fordításban először szólal meg Heidenstam magyar nyelven. Tőlünk messzeeső nép történetéből mutat be néhány nagy műgonddal, költői lelkesedéssel és történeti hűséggel megrajzolt képet s bár idegen nékünk a nép és rég elmult az idő, mégis biztosan hiszem, hogy meleg érdeklődéssel fogadja a magyar közönség.

Leffler Béla.

* Ezen rövid ismertetésem megírásánál a következő munkákat használtam forrásul:

John Landquist: Verner v. Heidenstam. Stockholm, 1909.

Ruben G.: son Berg: Svenska skalder på nittitalet. Stockholm, 1909.

Fredrik Böök: Ursprunglighet. Svenska Dagbladet. 1911. 153.

SZENT GYÖRGY ÉS A SÁRKÁNY.

Sten Sture elhivatta Andorfból András képfaragó-mestert és megbízta, hogy Stockholm nagytemplomának díszítésére olyan ékes szoborművet faragjon, a milyennek sehol az északi országokban ne legyen párja.

András mester parancsoló, kemény férfi volt, de mosolygása barátságos és kézszorítása erős. Termetre nézve magas, de telt és már szürkülni kezdő haját homlokán magas választék osztotta kétfelé, mint a Krisztus-képeken. Szemei fátyolosak, csodálatosak voltak, mintha befelé néznének, nem pedig arra, a kivel beszél. Legalább így tünt ez föl barátainak, a kik nem egyszer a vállára ütöttek és azt mondták: — Mester, hová gondolsz? Az arczunkba nézel és még sem látsz minket! — Sok országot bejárt és nem egyszer öltött pánczélt és lovagolt a harcztérre, hogy megpróbálja a hadi szerencsét, de azért istenfélő volt minden fennhéjázás nélkül és szorgalmas a templomlátogatásban. A nép mégis megjegyezte, hogy sohasem hajtott térdet az asszony-szentek

előtt, hanem csakis a férfi-szentek előtt és kabátja alatt lánczon Szt. György képét hordta.

Hake Bengtnél kapott szállást, a ki Sture zenésze volt és egy éve házasodott össze egy tizenhatéves leánynyal. Hake Bengt fiatal, álmodozó férfi volt, a ki nem tudott aludni, mikor hold világított az égen. Arcza a kiálló, fontoskodó felsőajakkal gyermekes volt, szőke haja a mellére hullott és övében kis tőrt viselt, mint valami játékszert. Az első percztől kezdve megszerette az idegent, jó barátok lettek, a kiknek semmi titkuk sem volt egymás előtt.

Egy este megkérte András mestert, hogy kísérje el a várospinczébe és ott a legszélső padok egyikére ültek le, hogy senki se zavarja őket. Hake Bengt kezét szőke hajába temette és rátámasztotta fejét.

— Tudod mester, — kezdte, — hogy egyenetlenkedés uralkodik az országban és sokan azt akarják, hogy végezzünk Stureval és hívjuk vissza a dán királyt. Ezen terv kivitelére toboroz Ulvsson Jakab titokban híveket. Egy drága kupát színültig rajnai aranynyal igértek nekem, ha sikerül megnyernem a többi zenészeket és ha te segítesz nékem, úgy a fele a tied.

András mester nevetett.

— Nem igen érdekel engem a ti viszálykodástok, de változna a Rajna folyó mellett minden szőlőfürt aranynyá és azt mind nékem igérnék, még akkor sem csalogatnának le az útról, a mit igaznak és becsületesnek tartok.

Hake Bengt homloka földerült és elégedetten fogta meg barátja kezét.

— Egy szó sem igaz abból, a mit mondtam, de az új barátot ki kell próbálni.

— És te azt hiszed, hogy az emberi szívet aranynyal lehet mérni. Tudd meg, hogy ahhoz sokkal finomabb súly és mérték szükséges... De ide figyelnek és csodálkoznak, hogy mit is suttogunk. Beszéljünk másról!

— Csak egy igazi hallgatózó van az egész városban.

— És ki az?

— Snickare Gorius. Nem ismered?

— Nem emlékszem rá.

— Na látod, ép ez, hogy senki sem ismeri. Kevesen vannak, a kik látták őt. Seholsem található, sem otthon, sem kint, de egész nap a mások dolgaival törődik és mindent tud, a mi történik.

— Persze, ha pénzt ér, gondolod.

— Ellenkezőleg. Nem kér ő egy fillért sem. A szerelmi kalandok azok, a melyeket éber szemmel kísér... Igen, beszéljünk hát a szerelemről, úgy beszélhetünk hangosan, hogy a többiek is meghallhatják. Ez az, a miről mindannyian a legszívesebben beszélünk. Boldog vagyok az én szerelmemben és Mettát, kis feleségemet, egy este sem hagyhatom el, anélkül, hogy ne érezném hiját. Virágos kert a szerelem, magas fallal körítve, hogy az ember csak az eget látja a külső világból.

András mester így válaszolt :

— Te hiszel a szerelemben, barátom. A szerelem csak hús. Menj a mészároshoz és meglátod a szerelmet megnyúzva és földarabolva.

— És mégis észrevettem, hogy szívesen pihensz asszonyok társaságában.

— Mint a hogy szívesen pihenek az erdő fái és virágai között. A fák és virágok kiárasztják szépségüket, de azért ez nem zavarja meg gondolataimat.

— Hadd éljek én csak álomban és legyek hű feleségemhez.

— Miért legyen a férj hűtlen fiatal és szép feleségéhez? A szerelem mindenekfölött vágyódás a fiatal és a szép után. Ne beszélj ott szerelemről, a hol ez a kettő hiányzik, mert akkor hazudsz. Létezik ugyan szelíd és hűséges odaadás, mely késő öregkorban, mint az esti napfény ragyogja be a házastársakat, de ez egészen más és sokkal magasabb valami, mint a szerelem. Ez a virág, a szerelem pedig csak a hamar romlandó és elenyésző mag a föld tisztátalan porában. Ha megérinted a magot, vigyázz, hogy be ne piszkítsd a kezed. Tudod? Mikor ki akarok próbálni egy embert, akkor úgy teszek, mint most, a szerelemről beszélek neki. Ha egykedvűen néz a levegőbe, anélkül, hogy hallgatna rám, akkor biztosan tudom, hogy egy jó ember van előttem. Ha azonban sóhajtozni és suttogni kezd, akkor tudom, hogy nem bizhatok meg benne. Hűtlen kezelő

lesz az az állam szolgálatában, sehonnai az otthonában és áruló, mint barát.

— Én kezdtem beszélni a szerelemről, nem pedig te, mester.

— De én voltam, a ki arra csalogattalak és most a mérlegemen vagy. Te teljesen fölemésztődsz a szerelmedben. Persze nem jelenti, hogy rossz ember vagy, hanem, hogy nem születtél nagy dolgok kivitelére, mert akkor szenvednél, hogy föltartóztatva és fogva vagy utadon.

— András mester, ne bánsd tovább kemény szavakkal azt az érzelmet, a mi az én mindenem.

— Mindened, mondod. Úgy hát semmid sem marad, midőn ez az érzelem egyszer hamuvá válik. Pedig azzá lesz. Én a ki mérővel dolgozom, tudom mi a szerelem. Az csak egy tojásdad a térden és félkör a mellen. Ehhez a félkörhöz szorítja kétségbeesve a költő a homlokát és akkor zúg a lant. Nevetni való, de mégis szívettépő. De keserű az a nap, midőn a körvonal kezd összeaszni és már nem egyezik többé a mérőkörzőmmel. Az egészség és a szépség vágyódik, hogy szaporodjék az emberi nem tovább fejlődéséért és fennmaradásáért. Hová vezetne, ha a kövérség és rútság, a beesett mell és vörös arcz ugyanily vágyra gyulladnának? De minderről az emberek félelemből hamisan beszélnek és én osztom félelmüket, azért kerülöm, mint valami szerencsétlenséget a szerelmet.

— Úgy beszélsz, mint egy szerzetes.

— Azért teszem, mert a szerzeteseknek igazuk van. Majd később beszélünk még erről.

András mester fölállott és körülnézett a várospinczében összegyűlt sokaságon. Öltönye sötét és síma volt és szokása volt, hogy övébetüzött vasmérőjét fogja a kezével.

— Katonák, zenészek, mesteremberek, szólalt meg. Ti hallottátok a mi beszélgetésünket és most csak azt akarom mondani nektek: Hagyjatok föl azokkal a szerelmes dalokkal és asszony után való szaladgálással, mert nemsokára eljön az utolsó óránk és akkor szánjuk-bánjuk, hogy jobban nem gazdálkodtunk életünk óráival. Azért gyűlölöm én az érzékiséget, mert akadályoz a munkánkban és nem enged uralkodni tetteinkben. Én magam házas vagyok, bár most elhagytam feleségem és gyermekem és ha vannak köztetek derék férfiak, a kik kézszorítással szabad és névtelen baráti szövetséget akarnak kötni, úgy fogadjuk meg, hogy mocsoktalan életet folytatunk.

Néhányan az ivók közül nem feleltek mással mint nevetéssel, de a legtöbben félretolták a kancsókat és köréje gyűltek.

— Félsz, — mondották, — hogy világi gondolatok megzavarnak tervezett képed kifaragásában, a mire bizonynyal gyönyörűség lesz rátekinteni. Áldott legyen az a nap, a melyen meglátjuk azt templomunkban. Mit is fog ábrázolni? Mondják, hogy Szt. Györgyöt, midőn megmenti a királylányt a sárkánytól. Úgy-e Svédország szűzi, szép

birodalma, a mely fölszabadul az elnyomatás karmai közül?

— Így gondolja Sture, barátaim, én azonban csak a magam esze után tudok faragni.

Hake Bengt fölugrott, megölelte András mestert és mindkét oldalról megcsókolta.

— A lámpavilágnál mindannyian úgy beszéltek mint a hizelgők, — mondta — de azért bízok a ti szívetek tisztaságában a sötétben is. András mesterrel máskép áll a dolog, mert ő át van hatva erővel és akarattal és ezért kell, hogy a műve is hatalmas legyen. Képezzünk kört körülötte és őrizzük őt. Az ő barátságát szentségképen fogom megőrízni életem utolsó napjáig. Adjátok csak néki csalfa erényfogadalmatokat. Nékem sokkal fényesebb ajándékom van, a mivel meg akarom erősíteni bizalmamat ezen férfi iránt. Metta, kis feleségem, álljon előtte, midőn a királylányt faragja, hogy az mindennél szebb legyen, a mit eddig hosszú utazásai között csinált.

Mindnyájan dicsérték Hake Bengtet baráti ajánlatáért és megszorították András mester jobbját. Midőn nemsokára nyugovóra szólt a harang, hazafelé indultak.

Hake Bengt háza Käpplingeholmon volt és András mester lent a víz mellett az üres csolnakházban rendezte be műhelyét. A tetőablakon át darazsak és méhek röpültek be és midőn fölállott az állványra, láthatta a hajóárboczokat a kikötőben és a vár patinás rézfödelét. Mögötte terült

el négyszögben a lakóház és bár a kertben nem volt sem bokor, sem fa, mégis a fű oly buján, oly magasan zöldelt benne és tele volt szórva sárga meg fehér virágokkal, hogy elnevezte a Visszaszerzett paradicsom-nak.

Hake Bengt minden reggel kiült az erkélyre és gyakorolta a tánczdalokat és marsokat, de sokszor abba kellett hagynia, hogy szőke haját elsimítsa arczáról. Olykor fölhangzott Metta hangja is. Ha ugyanis hívni akarta valamelyik szolgálót, sohasem ment keresni, hanem onnan kiáltott, a hol ép volt. Mivel ő lett az előkép, a mi után András mester a királylányt faragta, néha órákig kellett térdepelnie a csolnakházban köpenynyel vállán, összekulcsolt kezekkel, midőn egyszerre csak majd az egyik, majd a másik szolgálóra kezdett kiabálni. Jó dolguk volt itt a nézőknek, a kik nagy számban állták körül a falakat, hogy nézzék a munka folyását vagy inkább Mettát, a kis feleséget. Néha előkelő urak is eljöttek és mindegyiknek elbeszélte András mester, hogy nem tudja megunni Mettát és mindennap olyan új előtte, mintha idegen volna. Metta néha napján kedvet kapott valamely étel után és akkor egész héten át csak azt főzték a házban, mígnem hirtelen lekerült a tűzhelyről, hogy soha többé ne lássák. Néha nap-nap mellett ott ült a férje mellett és dallal kísérte játékát ; daloltak édes éneket a szerelemről, minden szív boldog örömérő l ; máskor azonban semmi kérés nem bírta rá,

hogy egy hangot is énekeljen. Néha órákig térdepelt mint királyleány és semmi a világon nem tetszett néki kellemesebb időtöltésnek, de másnap már csak táncolni és ugrálni akart, mint egy pajkos gyermek és semmit sem gyülölt jobban, mint a csöndben ülést. Mindenhez egyformán rózsás, mosolygó arczczal fogott vagy pedig leheveredett a fűbe és tehernek tekintette az egész életet. Ilyen vagyok, mondta és ilyennek is mutatom magam minden képmutatás nélkül.

Minden apró szeszélyéhez volt András mesternek egy megbocsátó szava, a mit Hake Bengt ragyogó szemmel hallgatott. Midőn András mester megmérte a körzővel és kijelentette, hogy az összes szobrászok, csak ügyetlen inasok az Uristennel szemben, Hake Bengt a legboldogabbnak, a legirígylésreméltóbbnak érezte magát és úgy muzsikált, hogy az egész ház rengett bele.

De mégis csak éjjel volt, midőn a szarulámpát felakasztotta a gerendára, hogy András mester igazi buzgósággal fogta kezébe a vésőt és a kést és neki látott a sárkánynak vagy a küzdő lovagnak — ilyenkor sötét kendőt borított a királylányra.

Lassanként úgy megszokta az éjjeli munkát, hogy nappal nem dolgozott többet egy óránál vagy néha semmit.

Ekkor Hake Bengt kezdett elhidegülni felesége iránt és az étkezéseknél, melyek azelőtt

vidámak voltak, minden kicsiség miatt veszekedtek, vagy fölálltak az asztal'ól és kimentek, úgy, hogy András mester egyedül maradt. A szoba padlója ép úgy be volt szórva fenyőgalylyal és virággal ; és a kandallóban ott volt a száraz lomb ; a tányérok és tálak tele voltak apró süteménynyel és kalácscsal, mint máskor, de a kedélyesség elröpült. Még András mesterrel szemben is megváltoztatta Hake Bengt viselkedését, zárkozott és rosszkedvű lett.

— Metta, — szólalt meg egy éjjel, — midőn álmatlanul feküdt. Te egy szép játékbábú vagy, a mit hamar megún az ember. Hiszel még a szerelemben, Metta? Tudod mi az? Egy kör, egy körvonal... Igen, én nem tudom néked most elmagyarázni, de hallanád csak a mestert. Ő gyűlöli a szerelmet, mert fél tőle. Csak olyan jámbor lelkek, mint én imádják, a miért most szenvednünk kell.

— Ha nem selypítenél mindig, a mikor beszélsz, akkor meghallgatnálak, Bengt.

Hake Bengt erre ledobta a takarót, hirtelen felöltözött és a csolnakház felé indult. Mikor belépett, zavarba jött és az övét igazgatta. Hogy valamihez fogjon, lehúzta a szarulámpát s megnézte a gyapjubélt.

— Felelj egy kérdésemre, mester, — szólalt meg. — Miért borítottál sötét takarót a királylányra?

András mester mintha nem is hallgatott volna

rá, tovább faragott a sárkányon, csak midőn a kérdést megismételte, felelte:

— Nékem a leglényegesebb a lovag és a sárkány harcza.

— Aranyos pánczélban, kardját magasan tartva döfi lándzsáját Szt. György a sárkányba és a háttérben térdepel a megmentett királylány. Nemes ábrázolás, mester és a vadállatot, a mely koponyák és csontok körül emelkedik ki, késed minden éjjel borzalmasabbá és vadabbá faragja.

— Az jobban tetszett, mikor a királylányt faragtam?

— Az ő képét jobban megértettem és akkor téged is jobban megértettelek. Miért untál rá Mettára? Most pokol ég a szemeidben és a szikrák ide pattognak és én nem lehetek többé boldog és vidám.

András mester kését vésővel és kalapáccsal cserélte föl, de alig fogta meg a kalapács nyelét, ismét letette a szerszámokat.

— Bengt, te nagy gyerek vagy. Ne hallgass többet az én szavamra, hanem élj a szerelmednek, míg az megvan.

— És hogy fog végződni?

— A mint kezdődött: hazugsággal és aggódással. Nemde úgy kezdődött, mint egy betegség, álmatlansággal és szívszorongással?

— Körülbelül úgy. És azután Metta egyszerre látszólag igen ájtatos lett...

— Hát már gyakorlata volt a képmutatásban?

— Kinek? Mettának? Őszintén szólva: igen. De hogy találkozhasson velem...

— Meg kellett tanulnia hazudni?

— No ez könnyen ment.

— És rászedte az anyját?

— Az anyja már nem élt, hanem az apját, a bátyját és a barátnőit... és azután már féligmeddig hűséget ígért egy másiknak. De hát így van mindig, tudod.

— És ő derék férfi volt, nemde? Látod, egy szerelmes történetnek rendszerint három szereplője van: egy becsületes ember és két tolvaj. Emlékszel a királynőről és az apródról szóló dalra?

Hake Bengt fölhúzta ismét a lámpát és félhangosan dúdolta:

Ősz, öreg a király és biz' beteges már;
Szép királynő kék köpenybe egyedül jár...

— Így hangzik, de lehet másképen is énekelni. Mindenképen ugyanaz a nyomorúság lesz belőle:

Ősz, öreg a királynő és beteges már;
Szép dámák között a király egyedül jár...

— És ezt kell nagynak mondani és bolondítani önmagunkat, hogy könnyebben törjünk ki?

— Bizony sokat kell megsiratni, mester. De még hiszek a szerelemben és ha egyszer elvész ez a hitem, tudom, hogy egy év alatt megőszülök és hályog nő a szememen és nem tudom többé megkülönböztetni a nyarat meg a telet.

András mester hátat fordított, anélkül, hogy ismét munkához látna, Hake Bengt azonban tovább beszélt.

— Midőn olykor este Sture udvarában játszottam és azután hazaindultam és láttam, mint világlik a házam a víz mellett, akkor a leggazdagabb embernek képzeltem magam, mert mindazt, a mi után vágytam, elértem. Hazaérve, fát rakok a tűzre, leülök és nézem az üres székeket az asztal körül, különösen a Mettáét és a tiédet és elképzelem, hogy együtt ülünk, mint ebéd idején szoktunk. Akkor beszélek néktek a mi boldogságunkról, a szerelemről és a barátságról, olyan szépen, mint soha máskor. Játszani nem merek, nehogy fölkeltsem Mettát és ne hogy megzavarjalak fontos munkádban, de midőn nagyonnagyon boldognak érzem magam, akkor kimegyek az erkélyre és oly halkan énekelek, hogy senki sem hallja, még Snickare Gorius sem. A világos nyári éjszakákon nincs annyi sok csillag, hogy meg ne tudnám számlálni és midőn így egyedül járkálok fel és alá, akkor a mi nevünkre keresztelem azokat.

Erre maga köré kanyarította köpenyét.

— Jó éjt, mester. Látom, hogy zavarlak beszédemmel és legszívesebben vennéd, ha már mennék. Nem így volt ez azelőtt.

Midőn elment, András mester levette a vizes kancsót a polczról és úgy ivott belőle, mint egy lázbeteg. Azután óvatosan ráhúzta a lovagra is

a sötét terítőt és leülve a földre, tépelődött, míg-nem elszunnyadt, háttal a szobor talpának támaszkodva.

A rákövetkező néhány napon alig mutatta magát Hake Bengt a házában. Egy este, midőn a helyett, hogy haza jött volna Sture tánczestélyéről, betért a várospinczébe, András mester odafordult Mettához, a ki együtt vacsorázott vele.

— Metta, — mondta, — már nem vagyunk többé olyan vidámak. Bizonyára valami árnyék lopódzott közétek. Még irántam sem vagy olyan, mint azelőtt. Mi történt?

— Te rosszul ismered az embereket, bár olyan okos vagy máskülönben, mester, — felelte Metta, könyökével az asztalra támaszkodva és álla alatt összekulcsolta kezét. — Fáradt vagyok, fáradt! Boldogtalan, a ki lábbal mer taposni engem.

— Bengtre gondolsz.

— Igen.

András mester mintegy atyailag megsimogatta haját.

— Látod, Metta. Beszélj őszintén. Megsértettem-e csak egyszer is a te barátságodat? Mutasd meg, hogy méltónak tartasz bizalmadra.

— Nem érted az embereket, mondom. Mióta nem dicsérsz az egész város előtt, azóta Bengt csak a hibáimat látja.

— Azt akarja hát, hogy az ő hiúsága kedvéért

mind a hárman a romlásba rohanjunk? Én úgy gondoltam, hogy okosabb volt megfordulni, midőn égni kezdett a talaj.

— Midőn mindenki szépnek és kedvesnek hivott, akkor nem tudta levenni rólam a szemét, akkor éjjelenkint mindig a szerelmi boldogságról énekelt. Most azt gondolja, hogy én csak egy játékbábú vagyok, a mire hamar ráún az ember és félredobja. Én sem tudok semmi jót találni abban, a ki nem talál bennem. Hamarább mint a hogy elmondhatom, fenékig megfagy a szivem egyetlen hideg tekintettől. Ilyen vagyok én. Ő lábbal taposott engem, most én akarok rálépni.

— Most látom már, hogy itt a szerencsétlenség.

— De te nem ismered az embereket, még egyszer mondom néked. Ő azt akarja látni, hogy mint szenvedsz a felesége iránti szerelemben és hogy arczverejtékezve küzdj érte a sárkánynyal.

— Súlyos követelés egy házas embertől és egy jó baráttól.

— Egy közönséges és egész természetes követelés, lehetne inkább mondani. Mi értéke van annak a zsákmánynak, a mit senki sem kíván. Ezen omlik össze az ő és az én életem.

— És az ő meg az én barátságom... Istenemre, hogy az őszinte. És most össze kell omlania csak azért, mert volt becsületem idejében abbahagyni, hogy vakon tekintsek fiatal arczodra.

— Pszt, pszt, ha nem akarsz rosszat nékem,

úgy ne beszélj olyan keményen, mester. Úgy tetszik, mintha hallottam volna valakit a kertben járkálni.

— Bizonyára Snickare Gorius volt.

— Őrizkedj ettől az embertől. Nem egyet követtek meg már és nem egy került a bitófára az ő nyelve miatt.

— Csodálatos mérges növény ez a Snickare Gorius a szerelem holdvilágos kertjében! De mikor a szeretet apostolai és keresői között is akadt egy Júdás. Örülj, hogy nincsen tizenhárom . . . Milyen is hát ez a mindentudó tünemény?

— Mondják, hogy apró, barna szemei vannak . . . de azért nem akad senki, a ki biztosan állítaná, hogy látta volna.

— Félannyira sem félek tőle, mint a saját lelkiismeretemtől. Bengt az én barátom.

— Egyszer, midőn gondolatokba mélyedve ültél, olyasmit mondtál neki, hogy a szépség elmúlik, de a tiszta szív megmarad. Azóta semmibe sem vesz, kételkedik ízlésedben és tehetségedben.

— Ez hát az erény jutalma! És ha megcsalnánk?

— Akkor leszúrna minket.

András mester fölállt és leült a száraz lombbal telt kandalló elé, mintha most is tűz égne benne.

— Így hangzik hát az a régi, az emberektől annyit megcsodált mese a férjről, feleségről és az imádóról? Metta! Az, a ki belekerült egyszer ebbe a mesébe, az labyrintusba tévedt, a honnan

nincsen kimenet. De nem, mégis van egy menekülés, egy hátsó ajtó és ez az, hogy gyorsan összecsomagolni mindent és menekülni.

— És a szoborműved?

— Igaz, nincs hát menekülés a labyrintusból, ha csak az ember nem született betörő, hogy az ablakon mászszon át. Vándorlásaim közben sokszor tapasztaltam, hogy zsebtolvajok és hamis játékosok a legkiválóbb művészek a szerelmi kalandokban. Az, a ki nem tud oly nyugodtan csalni, mintha csak egy pohár vizet inna ki, az tönkremegy az ilyen bonyodalmakban. Mit gondolsz, mik azok az ifjú lovagok, a kik ide jönnek, hogy a munkámat bámulják és integetnek feléd, mikor Hake Bengt hátat fordít? Azok zsebtolvajok, a kik már nagyon is gazdagok és nem szorulnak lopásra . . . Így üldöz hát engem mindig ugyanaz a végzet!

— Mindig? Már sokszor tévedtél bele ebbe a labyrintusba, mi nagy mesterünk, András, a ki oly hatalmasan prédikálsz az érzékiség hiábavalósága és bűnössége ellen?

— Én is olyan vagyok, mint a többiek.

— Talán te is megtanultad az ablakon át való betörést. Mint képmutató jöttél hozzánk. Most lehullott az álarcz.

— Képmutató vagyok azért, mert nyiltan gyűlölöm azt a hatalmat, a mely fölnyitja a szemem, hogy meglássam a szépet, de a mely el akar szakítani életem feladatától, hogy a csalók

közé taszítson le! De ne hallgass a szavamra. Olyan embertől jön, a ki már sokszor szeretett. Egy ilyen ember hasonlatos a vándor-koldushoz. Egyszer rátalált egy forrásra, melynek vize tisztább és üdébb volt, mint másutt és ott megállapodott egy kis időre és jól kipihente magát. Azóta vándorol ide-oda, hogy föllelje ismét azt a helyet. Ez az, gondolja, valahányszor egy új forrás fölé hajol, de mindannyiszor észreveszi, hogy a víz langyos és nagyon is zavaros és végre megérti, hogy az első forráshoz többé nem vezet számára út.

— Mester, te úgy beszélsz, mint a végső kétségbeesésben.

— Mondd inkább röviden: mint egy *férfi*.

— Hát a szív csak egyszer tud szeretni boldogan és igazán, csak egy nyári hónapon át?

— És midőn a nyár elmult, akkor zárd el a szivet és élj másért, nem a szerelemért!

— Hát odáig jutottál?

— Igen! Taposs el, mint egy dudvát!

— Mester, már eleget faragtál a sárkányon és eleget már a küzdő lovagon. Gyere velem most és fejezd be a királylányt is!

— Már homályos van kint, Metta. Előbb világot kell gyujtanunk és azt magunkkal vinni.

— A sötétség tette nem kíván világot.

— Legalább köpenyeget végy magadra, Metta, mert hideg szél fuj a tenger felől.

A fejemre és az arczomra húzom a köpenyeget,

ha találkoznánk valakivel. És te is húzd le a czipődet. Ha meglepik a tolvajokat, zajtalanul menekülhessenek.

— Átkozottak legyünk mind a ketten, te és én!

Azután kimentek a sötétségbe, de nem kéz a kézben. Üres tér volt közöttük és a tenger felől hideg szél fujt.

*

Hake Bengt csak másnap délelőtt jött haza, de Sture zenészei feleségeikkel és lányaikkal nagy csapatban kisérték. Álmos és kedvetlen volt, midőn azonban lekisérte vendégeit a csolnakházhoz és látta, hogy András mester ismét a királylányt faragja és a sötét terítő a sárkányt és a lovagot födte, azonnal fölragyogott a szeme. Lassan körüljárta a szobrot és próbálta megőrizni egykedvűségét, de csakhamar megfordult és odasúgta a mesternek:

— Minden jót, kedves mester. Mégis jó volt, hogy akkor éjjel őszintén beszéltünk, mint igaz barátok, mert látom, hogy ismét visszanyerted régi munkakedved.

Megfestette már a királylány arczát és bearanyozta a koronát és a nézők suttogni kezdtek, hogy soha nem láttak még Svédországban fenségesebb szoborképet, sem barátságosabbat és ártatlanabbat.

Hake Bengt fölment a lakóházba, hogy Mettát

kihívja, de az sokáig aludt és sápadtan, fésületlen hajjal ült az erkélyen. Anélkül, hogy ránézne, körmével a puha fenyőléczet nyomkodta, ő azonban lábujjhegyen hozzáment és megsimogatta a kezét.

— Ne haragudj rám, édes, kedves szivecském, bár egy idő óta olyan komor és furcsa voltam, anélkül, hogy tudnám, miért. Legyünk jó barátok ismét, gyere le és állj mintát a szoborhoz. A királylány arcza egész a te képed és én büszke és boldog vagyok, hogy az te vagy, de legjobban annak örülök, hogy András mester becsületes keze készíté a művet, mert én úgy szeretem őt, mintha egy személyben az apám és a bátyám volna.

Midőn Metta még mindig ülve maradt, megfogta a kezét és folytatta :

— Szedd rendbe magad Metta és vedd föl az ünneplő ruhádat és a nyakékedet. És mondd meg a szolgálóknak, hogy hordják az asztalokat és a padokat a fűbe és terítsenek föl a vendégeink számára, mert most ünnepelni fogjuk a mestert. Kettőnk között fog ülni.

— Csak még egyszer legalább egy napig lehetnék olyan boldog, mint mikor először költöztem ebbe a házba.

— Ma megint rossz napod van, Metta, mert te sohasem vagy egyforma, hanem te változol, mint a drágakő, változz megint egyet és ragyogjon föl a kedved.

— Ebben igazad van, — mondta és fölugrott. — Sohasem vagyok egyforma, most azonban vidám leszek, vidám, vidám . . .

Elővette mindazt, a mi legdrágább volt a szekrényben és a ládafiában és midőn egészen felöltözött, odament Bengt, felkötötte a nyakéket és megcsókolta.

Táncolt, midőn levezette a lépcsőn és kint a kertben segített a szolgálóknak elrendezni az asztalt meg a székeket és virágkoszorúval díszített körül minden tányért. Azután elment a vendégekért és András mestert maga mellé ültette.

Midőn megkínálta őt a kancsóból, annyira megittasodott a közellététől, hogy fölállott a padra és poharát a szivére szorítva beszélt a visszaszerzett paradicsomról és a napsugárról, mely ott rezgett a vizen a lybiai kereskedőhajók között. Kedve támadt, hogy tréfálkozzék a veszedelemmel, mint az a bizonyos jókedvű vándor ficzkó, a ki csomót kötött a kötélre, midőn az akasztófa alatt állott.

— Hiányzik valaki.

A zenészek kiváncsiskodva kérdezték :

— Ugyan ki, mester?

— Snickare Gorius.

— Ha, haha. Ez ugyan szép gyöngyszem volna a koszorúban.

— Magatokkal kellett volna hozni, hogy a napfény a szemébe sütött volna egyszer. És én meg-

mutattam volna neki, hogy faragják ki egy királylány termetét.

— Vigyázz magadra, mester. Ez az ember veszedelmes, őt nem kell meghívni. Már estére tudni fogja, hogy hány tányér volt az asztalon.

Mialatt a mester tréfálkozott a vendégekkel, Hake Bengt kivezette lovát az istállóból, ezüsttel kivert kantárt rakott rá és lófarkas szép terítőt. Azután fölültette az egyik apródot a ló hátára és hosszú kürtöt adott a gyermek kezébe. Kinyitotta a kaput és ráütött a paripa farára, hogy az prüszkölve emelkedett a hátsó lábaira.

— Így ni, kis apródom. Fujj bele most keményen a kürtbe és vágtass egyenest Sten Sture őnagyságához. Mondd meg neki, hogy a nagyhírű András mester küldöttje vagy. Vidd hírül néki az örömhírt, hogy már holnap Boldogasszony napján a templomban készen fog állni a szoborkép, a mit az ő bőkezűsége megrendelt. Titeket pedig barátaim és testvéreim, — a kürt fölharsant és ő vendégei felé fordult — fölszólítlak, hogy ősi zenész-szokás szerint igyunk legelőször a mi tiszteletreméltó czéhünkért . . .

— Igyunk a mi tiszteletreméltó czéhünkért, — ismételték és összekoczczintották a poharakat.

— És azután igyunk András mesterért és nemsokára elkészülő munkájáért. Eljön majd az idő, midőn Metta megőszülve és megöregedve üldögél a tűznél és gyapjút karatol. Valahányszor azonban belépek a templomunkba, viszontlátom ifjú-

ságom menyasszonyát, az egyetlen asszonyt, a kit tiszta szívből szerettem. Ott térdepel majd összekulcsolt kezekkel épp úgy, mint egykor és oly szép és ragyogó, mint az arany.

— Oly szép és ragyogó, mint az arany, — ismételték a vendégek.

Erre fölemelkedett Metta.

— És most én is meg akarom néked köszönni, mester. Hadd csókoljam meg a kezed.

András mester fölugrott a padról és néhány lépést hátrált. Ajka reszketett és nem vette észre, hogy poharát lefelé tartja és a bor a czipőjére csurgott.

— Nem így, Metta.

Ez volt minden, a mit felelni tudott, mert teljesen elvesztette önuralmát és nem tudott többé nevetni.

— Remeg az arcza, — suttogták a vendégek. Türelmetlen, hogy nem mehet dolgozni.

Midőn még egy kis ideig fogyasztották az ételeket, kis csoportokban megindultak a csolnakház felé, soknak még mint valami kolomp függött a nyakában a vörösre festett korsó. Nem gondoltak másra, csak a szoborképre. A terítőt lehúzták a sárkányról és midőn meglátták karmai alatt a lerágott koponyákat és csontokat, komolyan beszéltek a bűnről és a halálról.

András mester a látogatókat különféle munkához osztotta be, hogy segítsenek neki befesteni a sárkányt, a földet, de egyiknek sem engedte

meg, hogy a lovaghoz vagy a királylányhoz nyúljon. Egyedül állott festékeivel a legfelső állványon és alatta térdepelt Metta kék köpenyben, kibontott hajjal.

— Rózsa és liliom! — suttogta Hake Bengt a mesternek és rámutatott Metta arczára, mely rózsás volt, mint az almavirág.

Mivel András mester semmit sem válaszolt, fölment hozzá az állványra.

— Még nem aranyoztad be egészen a királylány koronáját. Engedd meg nékem, hogy hálából mindazért, a mit nékem nyujtott, hadd koronázzam meg magam ártatlan fejét!

András mester összeránczolta homlokát és sápadt volt, hideg verítéket érzett arczán és félt, hogy leesik. Rátette kezét a Hake Bengt fejére, mintha le akarná nyomni.

— Ezt nem lehet, Hake Bengt.

A vendégek abbahagyták a munkájukat és mindenfelől odagyülekeztek és egymás között hangosan tárgyalták a dolgot.

— Ugyan miért nem lehet? Alázd meg magad mester! Ha valaki méltó, hogy megkoronázza Metta szobormását, úgy csak az lehet, a kinek örök hűségül adta ifjú életét.

Mások azt mondták:

— Fáradt vagy mester, szállj le és engedd, hogy szerelmes kezek rakják föl az utolsó ékességet a királylány hajára. Az emberek épülésére és az Isten dicsőségére csináljuk ezt a munkát.

András mester még keményebben szorította rá a kezét, de Hake Bengt fölnézett rá és hangja kemény, határozott lett.

— Nem, nem én egyedül, nem én egyedül! Közösen tegyük rá az ékességet, a mester és én, két igaz barát minden hamisság nélkül. Mikor majd Metta és én rég elfeledt sírunkban porladunk és a házastársak összegyülekeznek a templomban, akkor ragyogjon át a homályon ez az aranykorona. És a férjek így szóljanak a feleségeikhez: Látod? Ez a tiszta és hű szerelem koronája!

— Kérj tőlem a mit akarsz, — suttogta András mester, — csak ezt nem.

A vendégek elhajintották szerszámaikat és mind hangosabban és követelőbben zúgtak.

— Jószívű embernek hittünk téged, mester. Most a fennhéjázók nyelvén beszélsz. Vagy Hake Bengt nem barátod többé? Furcsa hírek szállingóznak a városban.

— Furcsa hírek?

András mester még egyszer kisérletet tett, hogy nevessen, de ajka nem engedelmeskedett. Ekkor Hake Bengt levette kezét a fejéről és föllépett hozzá a legfelső fokra.

— Te nem értesz a mesterséghez és nem tudsz egy koronát megaranyozni, — mondta András mester.

— Úgy hát taníts meg.

A vendégek ismét fölsúgtak.

— Úgy hát tanítsd meg rá, mester.

— És ha elrontja a művemet?

— Szerelmes kezek nem rontanak el egy nagy művet.

— Ki határoz ebben, én, vagy ő?

— Mi, mert a mi templomunkban fog állni az ábrázolásod. Mi fogadtunk be téged igaz vendégszeretettel és tárt karokkal.

— Ezt az én híremért és ügyességemért tettétek.

— Tisztelet a te ügyességednek, de most föl akarjuk szentelni szellemben a műved.

— És ez az igazi szellem?

— Mit gondolsz, te magad?

— Hagyjuk abba mára a munkát.

— És az apród, a ki most lovagolt az üzenettel Sturehoz a hírrel, hogy holnap már fölállíthatják a szoborképet! Csak hitegesd hamis hírrel a fejedelmet, majd meglátod, milyen feleletet kapsz.

Mindnyájan körülállták a szobrot.

Erre tanítani kezdte András mester Hake Bengtet és mind a ketten egyszerre tettek aranyat a koronára, de András mester reszketett és olyan ügyetlen lett, hogy még egyszer kellett csinálnia a saját munkáját. Midőn Metta fölnézett, összekulcsolt kezét hátravetette és fölkiáltott :

— Így a napfény ragyog az aranykoronára, így a napfény ragyog!

András mester nem mert rátekinteni, hanem selyemkendővel dörzsölte óvatosan a korona bearanyozott leveleit, míg Hake Bengt el nem készült a munkájával.

— Igaza van, — suttogták a vendégek. — Így a napfény ragyog az aranykoronára, így a napfény ragyog!

Hake Bengt átölelte a mester derekát és lassan lesegítette az állványról.

— Műved elkészült!

András mester fáradtan ereszkedett le egy tölgyfatuskóra. A kis fakalapácsot, a mit szerszámul használt, fölemelte a földről és a térdére tette.

— A mű elkészült, — mondta. Menjetek haza, jó emberek és hagyjatok magamra.

*

Boldogasszony napja ragyogóan ébredt. Hat apró, hosszúszőrű ló húzta Szt. György és a sárkány szoborképet a templomhoz. A harangok zúgtak és legelől ment Hake Bengt trombitásaival és dobosaival. Az alabárdok és vassisakok aczélfényben ragyogtak kettős sorban a kocsi mellett és azután előkelő urak és lovagok követték, mintha egy ujonnan választott fejedelmet kísérnének. Midőn a kerekek az északi híd fadeszkáin dübörögtek végig, Sture a vár ablakában állott és lekiáltott a sokasághoz:

— Emlékeztek a brunkebergi csatára, svéd

férfiak? Emlékeztek, hogyan énekeltük mindannyian Szt. György énekét?

Erre fölzúgott az ének, hogy kihallatszott a város végéig és midőn az apródok, a kik a lovakat vezették, hátrafordultak és maguk előtt látták Szt. Klára kolostort, úgy tetszett nekik, mintha a porfelhőben a legyőzött dán lovagok alakjai mozognának. Eszökbe jutott, midőn Knut Posse lovag magához ragadta a dán zászlót és hegyével oly keményen szúrta a földbe, hogy a rúdja eltört, a fehér keresztet pedig lábbal tapodta. Minél többet gondoltak a hosszú lovagra, annál büszkébben vezették a lovakat, de a gyermekek, a kik a hídkarfán ültek, midőn meglátták a sárkány fölnyitott és véres száját, megijedtek, fölsírtak és elszaladtak.

— Hol van András mester? — kérdezte a sokaság. — Hol van, hogy a szoborkép mögött a kezünkön vigyük a templomba?

Midőn a szobrot fölállították a helyére, Szt. György oltára mellett, csakhamar megtelt a templom bámuló sokasággal, a kik jöttek-mentek. A tolongás egész estig tartott. A lámpák végre sem tudták kiűzni a sötétséget a templomból és a gyertyák, melyeket az elhaltak lelkéért gyujtottak, félig leégve pislogtak az ajtó mellett, de a homályon is átragyogott Szt. György aranyos pánczélja és a királylány koronája. Apáczák, szürke barátok és franciskánusok hosszú sorban jöttek, letérdepeltek és keresztet vetettek, de

parasztok is álltak ott, a kik már fölhajtottak szekerükkel a holnapi vásárra és a dalarnaiak faczipőikkel csoszogtak a sírköveken. A városiak, a kik bátrabbak voltak és otthon érezték magukat a saját templomukban, egészen az oltár elé mentek és suttogták egymásnak, hogy az ártatlan királylány a kis Metta képmása. Jól föl lehetett ismerni a haját és szépen ívelt homlokát.

— Hol van András mester? — kérdezték. Bizonyára olyan alázatos férfi, hogy inkább szerényen elbúvik, sem hogy ünnepeltesse magát az ő dicsősége napján.

*

Midőn az esti imát elénekelték a Szt. Klara templomban, Hake Bengt lement a csolnakházba. Üres és sivár volt, mióta a képet elvitték. Fadarabok és szerszámok hevertek szanaszét, Metta kék köpenyege ledobva egy szögletbe és kint zúgott a tenger.

András mester a tölgyfatuskón ült a fal mellett, mint a mult este, midőn Hake Bengt felé közeledett, úgy látta, mintha megöregedett és összeesett volna.

— Az Úr megsegített a munkám befejezésére, — mondta — és most vége a türelmének.

— A te erőd, kedves mester, mondta föl a szolgálatot. És egész nap nem ettél semmit. Most várnak régi barátaid és az újak a várospincében.

— A barátom vagy még, Bengt?

— Hogy kérdezhetsz ilyent?

— Jobb lett volna, ha sohasem találkozunk. Ha jót akarsz velem, vedd ezt a fakalapácsot és vágj úgy a homlokomra, hogy holtan essem össze!

— Beteg vagy és nem tudod, mit beszélsz.

— Itt a kalapács. Fogjad és vágj neki. Ha valakinek joga van ezt tenni, úgy az te vagy és hidd meg, hogy jogosan cselekszel.

— Jó cselekedet ölni?

— Annak lehet mondani néha, midőn a gyilkos kéz Isten büntető eszköze.

— Mester, neked még sok időd van hátra, ha talán soha többé nem sikerül néked még egy olyan remekműved mint a milyet nekünk adtál.

— Már nincs mit élnem, hogy meg ne bánjam . . . De ilyesmi nem is illik hozzám. Nem tudom, hogy a barátod vagyok még. De alig hiszem. De ha te még az enyém vagy, tedd meg nékem ezt az utolsó szolgálatot és vágj neki.

— Add ide a kalapácsot!

Hake Bengt elvette a kalapácsot és az ajtón át kidobta messze a vízbe.

— Szent Erikre! Ha még tovább is itt akarsz egyedül üldögélni a tépelődéseiddel, úgy csak folytasd, a hogy tetszik.

András mester fölugrott és utána ment az ajtóig és visszatartotta.

— Ne hagyj ily hamar magamra. Nem aka-

rok egy egész éjjel egyedül maradni a házadban.

— Most már a sötétségtől is félsz?

— Nem a sötétségtől, hanem a sötétség kísértéseitől.

— Nem értek én ebből semmit, de ha kő nyomja a szivedet, úgy dobd le azt legalább erre az éjszakára. Fogj karon és gyere! Tulajdonképen valami kórházba kellene vezetnelek, de jól tudom, hogy egy-két pohár erős bor és egy jó nevetés ismét emberré tesz.

— Igen, Bengt, ha egy jót nevethetek, akkor ismét ember lesz belőlem.

Kart karba öltve, kimentek a sötétbe, át a nedves füvön, midőn a kapuhoz értek, hirtelen megállt András mester.

— Nem hallottál semmit?

— Ugyan mit?

— Mintha ruhasuhogást hallottam volna az erkélyen.

— Bizonyára Metta volt; utánanézett, hogy sikerült-e kicsalni téged a barátaink közé?

— És ha nem követtelek volna?

— Úgy megtudta volna, hogy egyedül mentem.

— Siessünk hát.

— Hiszen te álltál meg az előbb!

Tovább mentek magános udvarok mellett, melyek közül nem egy leégett és kipusztult a legutolsó harczok alatt. Az egyik telken, a hol hamu és szén recsegett a lábuk alatt, néhány kol-

dus és bélpoklos tüzet gyujtott a még fennálló téglatűzhely alatt. Az egyik koldus mankóval kezében mesélte nekik, hogyan ásták el az elesett dán lovagokat és midőn a két ismeretlen éji vándor alamizsnát adott neki, megköszönte és figyelmeztette őket, hogy midőn beérnek a városba, el ne felejtsék megtekinteni azt a gyönyörű szoborképet, a mit a győzelem emlékére épen most állítottak föl a templomban.

Az út olyan mocsaras volt, hogy kövekre és gerendákra lépkedtek és minden lépésnél fölcsapott a víz a ruhájukra. Az északi kapunál az őrök rávilágítottak a lámpással, mielőtt tovább engedték volna, de a városban látszott, hogy ünnep van, mert a lakosság még talpon volt és járás-kelés meg német szó hallatszott a dombos szűk utczákon. Ünneplőruhába öltözött kereskedők és asszonyaik jöttek ki fáklyákkal és kézilámpákkal a czéhházakból és a czégéreket nyírfalomb koszorúzta.

Vidám «Isten hozott» üdvözölte mindenfelől András mestert és körülvették a barátok, meg ismerősök, hogy a várospinczébe vezessék, de ő csak szórakozottan köszöntötte őket. Azok azt hitték, hogy nem ismerte meg őket és megjegyezték, hogy fátyolos szemei ismét befelé néznek, nem pedig arra, a kivel beszél. Midőn a templomhoz értek, megálltak és Hake Bengt rámutatott a kis vöröses fényre, mely átvilánglott az ablakon.

— Látod ezt a fényt, mester! Ezt te gyujtottad meg. Ez Szt. György kardja, mely fénylik az örökmécs világától. Még a sötétben is harczol a sárkány ellen, az érzékiség bűne ellen, a mit te úgy gyűlölsz.

András mester eleresztette a karját és a lábával jeleket rajzolt a kőre, mintha valami rejtély megoldását keresné.

— Gyűlölni az érzékiséget! — mondta. — Olyan mintha azt mondanám: én gyűlölöm a levegőt, gyűlölöm a vízet, gyűlölöm a saját szememet. Mit használ a gyűlölet? Csak puszta szó a harczban és semmi más. Tapasztaltam... Dobja el Szt. György a fegyverét... Az örök Isten lángja az is, a mi a sárkány torkából előtör?

— Túl sokat dolgozott és most összeesik, ha sietve magunkkal nem viszszük, — súgta Hake Bengt a többiekhez.

De még sem mertek hozzányulni és ő tovább beszélt lassan, akadozva:

— A sötétségben jártam, talány és homály volt minden szavam. Gyűlölni a szerelmet... Csalás a szerelemben az, a mit gyűlölök. Ez a hazudozó és rejtőzködő tolvajlás, a melyik fél a napvilágtól. Úgy közeleg eleinte mint egy kicsi csúszós gyík... Bengt, Bengt, gyere közelébb! Látod ottan? Látod... ott a szögleten azt a szürke házat...

— Persze, hogy látom mester. Az csak egy katona, a ki most mászik át az ablakon a

kedveséhez . . . Sőt meg is mondhatom, kicsoda.

— Na . . . kicsoda?

— Azelőtt közönséges paraszt volt és Erős Medvének hívták. De a bunkebergi csatában Sture lova előtt ment. Úgy harczolt mint egy hős, ne vedd rossz néven tőle.

— És ép oly becsületes és hűséges, mint a milyen vitéz?

— Erről biztos lehetsz. Hisz mi becsületes nép vagyunk.

— De ha a szerelemről van szó, akkor megcsalja az öccs a bátyját, a nővér a nővért, a barát a barátját és a hősök az ablakon át másznak.

— A kapu bizonyára be volt csukva.

— Akkor legyen férfi és menjen tovább.

— Könnyű mondani.

— Vagy legalább törje be az ablakot, hogy csörömpöljön és meghallják . . . Eleinte a tolvajlás gyíkja kicsiny és félénk és az ember gyönyörködik fürge tekergőzéseiben, de lassan-lassan megnövekszik, szárnyakat és karmokat kap, s lehellete foltot ejt a legfényesebb pánczélon is. Sárkány válik belőle, mely fölemelkedik a földi piszokból, hogy pusztítson és szaggasson és végül rothadó csontok hevernek körülötte, melyek egykor a napfény gyermekei voltak . . . .

Hangos kiáltás hallatszott a nagy piacz felől és az őrök odaszaladtak. András mester csodálkozva nézett körül, mintha csak most venné

észre, hogy annyi barát gyülekezett köréje. Intett a távolabb állóknak, hogy ne maradjanak hátra és gyors léptekkel előre indult. A piacz tele volt állványokkal, kosarakkal és kifogott lovakkal, melyek nyugodtan ropogtatták a zabot a kocsi hátuljából, ő azonban utat csinált és átlépkedett a zsákokon, melyek ott hevertek.

A várospincze bejárata előtt elfogtak az őrök egy rongyos ruhájú koldust és az oszlophoz nyomták, mely az erkélyt tartotta. Minden tagjában reszketett, néhány szót hebegett, mialatt körülnézett, hogy szabadulhatna meg.

— Mit csinált ez a szerencsétlen? — kérdé András mester, olyan mozdulattal, mely sejteté, hogy segíteni szeretne rajta.

— Ez nem tartozik rád, — felelték az őrök, — bár fölismertünk, hogy te vagy az a híres András mester.

— Bocsásd el a ficzkót vagy mondd meg, mit csinált!

— Lopott.

— Mit lopott? Mások boldogságát vagy mások becsületét?

— Betört az egyik árúbódéba.

— És miért.

— Azt mondja, hogy már három napja éhezett és mert a bódéban kenyér volt... De nem kellett volna néki annyira sietnie, mert miközben feszítgette az egész deszka kiesett és rázuhant a kövekre, hogy az egész piacz meghallotta...

— És ilyen tolvajt a tömlöczbe zárnak . . . Bocsássátok szabadon!

Ekkor a néptömegből egy kéz nyult föl és rámutatott András mesterre és egy hang kiáltotta:

— Te magad vagy tolvaj, mester, a ki megcsaltad a legjobb barátodat a feleségével!

András mester oly hirtelen hőkölt hátra, hogy a kalapja lecsuszott a fejéről.

— Ki mer ilyent mondani . . . Jőjjön csak előre!

— Már elment, — felelték az őrök.

— Ki volt az, kérdezem.

— Snickare Gorius!

— Snickare Gorius . . .

— Ugyan ne tettesd magad mester, mert mi éjjeli őrök jól tudjuk, mi történt ott az udvarban, a mikor a kis Metta asszony egyedül maradt otthon . . . Az egész város tudja, csak Hake Bengt nem . . . De így szokott ez lenni.

Hake Bengt fölrántotta a várospincze ajtaját, úgy, hogy a lámpák és gyertyák fénye András mesterre esett.

— Mondd mester, hogy ez rágalom. Mondd nyugodtan és határozottan és mindannyian hiszünk néked!

— Mondd! — kiáltották a katonák és a zenészek a teremből. Te mocsoktalan, derék férfi vagy. Mindannyiunkat megjobbítottál és példaképünk voltál. Mi hiszünk a szavadnak.

Hake Bengt kitárta felé a karjait, hogy megölelje.

— Mondd... nyugodtan és határozottan.

András mester lehorgasztotta a fejét és elfordult a világosságtól.

Mindnyájan elhallgattak.

Az egyik őr felé hajolt és hallotta a mint halkan és sebesen mormolta, mint mikor valaki imádságot olvas:

— Dicső Szent György lovag! Ha nem nagyobb a te szerelmed a tiszta szűz iránt, mint hogy tolvajjá válnál, úgy dugd hüvelyébe kardod és menj utadra, de ha tiszta a szíved, úgy nyilt sisakkal kelj harczra az egész világ szemeláttára a gyík ellen, a mely sárkánynyá növekszik!

Az őrök nem értették és csak a fejüket rázták, de ő már rálépett a küszöbre és bekiáltott a terembe:

— Kardot ide... Egyet Bengtnek, egyet nekem. Ez az egyetlen választás, a mi nékünk hátra maradt.

— Két emberéletet tettél tönkre! — szólt Hake Bengt reszketve és anélkül, hogy várna, többször a tőrével a mellébe szúrt.

Az ajtófélnek támaszkodva, kezét a sebeire nyomta András mester és a vér az ujjai között szökelt elő.

— Most végem van és a mérték megtelt... Ne szórjatok átkot és gyűlöletet emlékemre, mint valami gonosztevőre. Ez nagyon sok volna azért,

mert nagyon hasonló voltam hozzátok. . . . De ha beléptek a templomotokba és látjátok az én művemet, imádkozzatok, hogy elég erőtök légyen forgatni a lovag fényes kardját!

Lezuhant a földre és elterült, mert senki a jelenlévők közül nem akarta megfogni a fejét vagy csak megérinteni.

Odaszóltak az őrökhöz:

— Leszúrtak egy tolvajt . . . A ti kötelességtek, hogy eltakarítsátok a hulláját.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

EGY PRÉDIKÁCZIÓ.

A nagytemplomban felemelkedett a helyéről a gyülekezet és a bejárat felé nézett, a mely előtt XII. Károly * kiszállt a kocsijából.

Szép fiú volt, de még vékony és fejletlen. A tollbokrétás kalpag kissé ferdén ült nagy fürtös parókáján és midőn a király hóna alá vette, mozdulatai félénkek és bizonytalanok voltak. Lassan lépegetett, egy kissé behajtott térddel, a mint az szokás volt és szemét lesütötte. Drága gyászruhája hermelinnel volt beszegve, a keztyűjén csipkegallér és kordovánczipellőjén csatt és bársonyszalag.

A kiváncsi tekintetektől megzavarodva ült be a királyi padba, a mely fölött géniuszok aranykoronát tartottak. Feszesen ült az oltár felé fordulva, de azért gondolatait még sem tudta a

* XII. Károly alig tizenötéves korában lépett a trónra. Midőn atyja (XI. Károly) a ravatalon feküdt, az egyik fáklyától tüzet fogott a draperia és a pompás stockholmi királyi vár nagy része a lángok martaléka lett. (1697 ápr.)

szent aktusra irányítani. Midőn végre a lelkész fölment a szószékbe és egy szójátékkal, meg a könyvpolczra mért hatalmas ütéssel elfojtott morajt ébresztett, a kis király elpirult és úgy érezte, mintha rajta csípték volna. De gondolatai csakhamar ismét elkalandoztak és hogy zavarát elrejtse, elkezdte kitépdesni a hermelinszegélyből a fekete csomókat.

— Nézze csak! — súgta a szomszédjának egy asszony az utolsó padokból. — Még szüksége volna egy kis apai virgácsra. De szorgalmatosak az ujjacskái.

— Ezt ép maga mondja, szomszédasszony, a ki egy paddal előbbre tolakodott, mint a mi megilleti — felelte barátságtalanul a kérdezett és kidugta fejét a padsorból.

A botos, a ki lent állott az ajtónál és az volt a tiszte, hogy körüljárjon és megbökje a nyakukat, a kik elszunnyadtak, botjával kopogott a kövön, de a morgás fölhallatszott a nemesi padokhoz, úgy, hogy a nagyurak arrafelé fordították a fejüket és a lelkész rögtön közbeszőtte a következőt :

— Egyetértés, — mondom, — keresztyéni egyetértés! Hol késik az ő édes szelídségével? Bíztok a néptömegben? Tartsatok össze. Bíztok az isten házában vagy a királyi felség személyében? Jaj annak, a kit elhagynak! Azért mondom néktek, a birodalom fejeinek, törekedjetek az egyetértésre és a szeretetre és sohasem huzzátok

ki kardotokat támadólag, a mit Isten a kezetekbe adott, hanem egyedül az alattvalók védelmére.

Ennél a rámutatásnál az ifjú király ismét elpirult és szinte nevetségesen zavarba jött. Maga Hedvig Eleonóra, az özvegy királyné, a ki szemben ült a királyi paddal, mosolyogva integetett felé, de a fiatal főherczegnők az oldala mellett valósággal nevettek. Ulrika Eleonóra ugyan elég feszesen ült, de Hedvig Sofia egész előre hajolt. Azon biztos tudtatban, hogy a keztyű elrejti nyomorék hüvelykujját, az imakönyvét tartotta az arcza elé.

A kis király most fölbátorodott és körülnézett. Milyen csodálatos is volt ez a templom. Telistele bútorokkal és műremekekkel, melyeket a várégésből mentettek meg. Csak a középső hajó volt szabadon. Az oltár mellett a szögletben Ehrenthal festményei a Keresztrefeszítés és az Utolsó ítélet voltak föltekerve, messzebb az egyik síremléknél a zöld takarójáról fölismerte azt az ágyat, a melyen atyja féloldalt ülve, magas párnák között kilehelte a lelkét. Ez az emlék azonban nem izgatta föl, mert alig érzett atyja iránt mást, mint félelmet. Inkább az Istentől leküldött helytartót látta benne, mint egy kedves atyát és gondolatban mindig csak így hívta: az öreg király. Mint két kereső méh futkosott tekintete végig a sok jólismert tárgyon és végül megállott az egyik oszlopra szegezett czímerpajzsnál.

Ott nyugszik a kőpadló alatt már néhány év óta az ő tanítója, Nordenhjelm, az aranyos jó öreg Norcopensis, a kihez gyermeki hűséggel ragaszkodott. Visszaemlékezett a kora reggeli téli leczkeórákra, midőn együtt ültek és ő előszámlálta a quattuor species-t és a koppantóval igazgatta a gyertyabelet, vagy midőn Nordenhjelm beszélt Róma és Görögország hőseiről. Mióta az öreg király meghalt azóta mintha álmodnék. Megértette, hogy néki most nem szabad vídámságot mutatnia és hogy most egyedül a sírához van joga, de azért titokban egész nyugodt volt és észrevette, hogy egyik is, másik is arra törekszik, hogy valamivel észrevétlenül mulattassa. Sőt még Piper őkegyelmessége is fölszárította egyszer könnyeit, midőn arra kérte, hogy ne hanyagolja el játékait, hanem vegye elő a labdát. A komoly arczok olykor megfélemlíték és a könnyek maguktól a szemébe szöktek, de gyermeklelkének legtitkosabb szögletéből szédületes győzedelmi mámor szállt elő. Ezek a mogorva, nyakas öreg urak, a kiktől azelőtt félt és elkerülte őket, most nyájasak és alázatosak lettek. Néha az asztalnál, midőn komoly arczczal ültek, ő daczból cseresznyemagvakat dobált feléjük, csakhogy nevetni lássa őket és aztán mint siettek aggodalmas arczczal az özvegy királynéhoz. A várégés minden borzalmával és veszélyével előtte csak egy érdekes mozgalmas nap volt. Ha nem félne csak ilyesmit gondolni is, azt mon-

daná, hogy az volt életének a legérdekesebb napja. A mások rémülete és a nagymama ájuldozásai a vad színjátékot annál különösebbé és felejthetetlenebbé tették. Most minden réginek vége van. A régi király meghalt és vára elhamvadt. Minden új, minden, a mi után Svédország vágyódik, kell, hogy vele együtt mint egy lángoszlop szálljon a magasba — és most itt ül, egyedül, mint tizennégyéves gyermek.

Majdnem azt gondolta, hogy Nordenhjelm ott áll a szószék mögött és szótagolja a szót. Csak egyszer rázta meg a lelkén a tréfa csörgősbotját, hogy lekösse a hallgatóság figyelmét. Azután egészen a király felé fordult, szigorúan, szinte parancsolólag. Az Isten nevében figyelmeztette, hogy ne a fülbesúgók és képmutatók által vezettesse magát az önösség és dölyfösség felé, hanem áldozatkészen szentelje tetterejét az áldozatkész svéd népnek, hogy majd egykor, a késő öregkorban, ha fáradtan lehúnyja szemét, százezrek áldása kísérje és úgy lépjen be az Isten országába.

Az igazság szava zúgott és megreszkettette a templom boltozatát, a király torkát pedig a sírás fojtogatta. Újból megkisérlette, hogy másra gondoljon, valami közönyös dologra, de minden szó érzékenyen érinté gyermekszívét és lehajtotta fejét.

Valóságos megkönnyebbülés volt számára, midőn a kocsi ismét Karlberg felé vitte. Ott bezár-

kózott szobájába és még az özvegy királyné szigorú hívása sem tudta lecsalni az asztalhoz.

A hálószoba előtti teremben hevertek azok a könyvek, melyeket a tanórákon használt. Szívesen bölcselkedett a teremtés rejtélyén és mindig lelkesítette a tudomány, de már kezdte megúnni a könyveket. A legfelső könyv mezőgazdaságról szólott, végiglapozta, azután félredobta. Azután gyorsan egy másik könyvet vett elő, a legalsót. Ennél meg is maradt.

Már le volt törve a könyv sarka, erősen megkopva és csak néhány írott lapot tartalmazott az esti imádsággal, a melyet még mint kis gyermek tanult. Már sok szava és kifejezése kiment az eszéből, de midőn meglátta a jól ismert sorokat, elég volt kétszer-háromszor végig olvasnia, hogy könyv nélkül tudja.

Estére csak egy csésze levest ivott és az inasok kezdték levetkeztetni. Nyugodtan tűrte sietős mozdulataikat, azok meg azt hitték, hogy nagyon fáradt ; midőn levették sötétbarna, rövidre nyírott, kissé hullámos hajáról a parókát és hosszú hálóingében fölszállt az ágyra, olyan volt, mint egy fiatal leány.

Pompe kutya a lábához mászott ; az ágy lábánál egy vízzel telt ezüst tálban mécses égett. A király félt a sötétségtől és ezért az ajtót a másik szobába nyitva szokták hagyni, a hol egy apród vagy valamelyik játszópajtása őrködött. Ma este azonban a király megparancsolta, hogy

az ajtót csukják be. Midőn a komornyik ezt meghallotta, csodálkozott és nyugtalankodott, mert észrevette, hogy a kis király föl van ingerelve.

— Ejnye! — morgott az öreg Hokan, még az apja hűséges inasa, a ki még úgy nézte a királyt, mint kis gyermeket. — Hát ez ugyan mire jó?

— Úgy legyen, a hogy mondtam, — felelte a király. — És holnaptól kezdve nincs szükségem éjjeli mécsesre.

Az inasok meghajoltak és kihátráltak a hálószobából, de az öreg Hokan midőn bezárta az ajtót, leült a küszöbre. Az egyik inas, Hultman, szintén ottmaradt. Hallották, mint hánykódik a király az ágyában és midőn Hokan a kulcslyuk felé hajolt, meglátta a homályban, hogy fiatal ura fent ül az ágyban.

Szél sivított végig a kastély terrasszán és a parkban súgtak a hársak, de bent a házban csöndes volt. Mégis úgy tetszett Hokannak, mintha tompa, szinte suttogó hangot hallana, olykor egy-egy szót. Figyelmes lett és hallgatózott.

— Taníts meg, hogy kormányozzam önmagam és hizelgő beszéd önzésre és dölyfösségre ne csábítson, nehogy vétkezzem azon tisztelet ellen, melylyel az Istennek és az embereknek tartozom.

Az öreg Hokan térdre esett és imára kulcsolta a kezét és a nagy csöndben és a lassudó szélzúgásban tisztán hallotta a király minden egyes szavát ;

— Mint királyfi és örököse egy hatalmas birodalomnak, mindig alázatosan eszemben tartom, hogy az Istennek különös kegyelme és jótéteménye, amiért kötelességem nékem keresztyéni erényekre törekednem, hogy egy ilyen magas hivatáshoz alkalmas és méltó lehessek. Mindenható Atyám, ki királyokat emelsz és taszítasz le, taníts meg engem a te akaratodra s hogy sem a magam romlására, sem mások elnyomására ne használhassam azt a hatalmat, a mit reám ruháztál. A te szent nevedre! Ámen.

KIRÁLYI LOVAGLÁS.

Müllern udvari kancellárius Demoticában a svéd király házának egyik szobácskájában üldögélt egy fazsámolyon a kandalló előtt és palacsintát sütött. Fölemelte kopott kabátjának egyik szárnyát és a tűz fényénél vizsgálgatta.

— Még van néhány zsinór a sujtáson, — mondta Grothusen ezredeshez, a ki mellette állott és melegedett — de csunyául megfeketedtek. És az egész svéd kiséret, az ördögét! Olyan lesz nemsoká, mint egy czigánykaraván. Azt mondom, a mit Fabrice: idestova nem jut az eszembe, hogy milyen is a pénz, kerek avagy négyszögletes.

Kerek az és gurul is, mint a kerék! — felelte Grothusen és kezét dörzsölte. — Egy király, egy udvar és egy egész kis ármádia anélkül, hogy egy nyomorult poltura volna a zsebben... és hozzá egy török kisvárosban, többszáz mérföldnyire a hazától.

— Isten bocsássa meg, nem nagy gyönyörűség, hogy az ember semmit sem csinál, hogy olykor nagyon is vékonyan jut czukor a palacsin-

tára. A portától egy fityinget sem kapunk többé. Bár éjjelenkint alig alszom és mindig azon tépelődöm, hogyan lehetne új pénzt fölhajtani a világ összes uzsorásaitól, mégis alig tudom kitalálni, hogyan is fogunk innét becsülettel elmenni. Azt ajánlottam őfelségének, hogy vigyük magunkkal az összes rendbeli uzsorásokat mint utócsapatot Svédországba és kvártélyozzuk el Karlshamnban, a meddig le nem járnak. Gondold csak, a kis Karlshamn telestele törökökkel, a kik térdreborulnak az utczasarkokon és Allah-t kiáltoznak! Te az angyalát! Csak mi lennénk már egyszer útban! Trombita- és dobszóval kell nékünk kivonulni, a mint az a svédekhez illik! Szerencsére megvan még a díszruhám a mult nyárról, a melyikben búcsúkövetségben voltam a nagyúrnál. Ugyan nincsen bélése a zsabráknak, de feszesen áll és annyi rajta a sujtás és paszománt... és ez a fő... Magam pedig ugyancsak valódi excellenciásnak látszom? Vagy mit? Csipkegallér, tubákpikszis dukátos aranyból... A szekrényben czobolyprém, a szultán ajándéka, egy pár széttaposott papucs, egy hálósipka, egy selyemhálókabát, a melyikben boldog lenne Düben, ha misére mehetne. De ez aztán a legutolsó, kiváncsi vagyok, mi marad ezekből a drágaságokból, mire megindulunk hazafelé.

Minél tovább beszélt Grothusen, annál inkább fölvidámodott. Végül odalépett az ablakhoz és fölnyitotta az egyik szárnyat.

— Mi az? — kérdé Müllern és fázva húzta összébb kabátját.

— Egy csomó török álldogál lent és várja, hogy lássa őfelségét kilovagolni. Minthogy zápor esik, nem gondolják, hogy bent akarna maradni.

Grothusen mélyen belenyult a kabátzsebbe és keresgélt, mígnem néhány ezüstpénzre akadt, kihajította az ablakon és lekiáltott:

— Ilyen a pénz! Éljenek a svédek és az ő bőkezű, hatalmas, nagy királyuk!

— A magad pénze, vagy királyi pénz?

— Ha tudnám!

— Hiszen a magad pénzit a balzsebedben szoktad tartani, a királyi pénzeket pedig a jobban?

— De a jobbzsebnek legkegyelmesebben meg van engedve, hogy szükség esetén sürgős kölcsönt vegyen föl a balzsebből. Hidd el kedvesem, hűségesen sáfárkodom. Minden este összeszámolom, hogy mennyi is van in toto.

A népség zúgott és Müllern is dörmögve vette le a tűzről a palacsintát.

— Könnyen veszed a dolgot, pajtás! Sohasem hittem volna, hogy olyan nagy urak lesztek, hogy báró és udvari kanczellárius lesz az udvari szakácstok, de örülök, hogy az én palacsintám ízlik az uraknak. Sokszor kérdeztem magamban, hogyan tudtuk mi itten lent ezeket a hosszú éveket oly könnyen és kedélyesen elszenvedni?

— Megmagyarázom néked. Az egy olyan kü-

lönös gyönyörűség az embereknél, ha együtt lehetnek napról-napra, óráról-órára avval, a ki testük-lelkük fölött parancsol, hogy az ember bátran kérdezheti, vajjon a mennyei boldogság is ebből fog állani.

— Üdvös volna, ha az ilyen időtöltés jobbakká és nemesebbekké is tenné az embereket.

— Köszönöm, pajtás! Ez nekem szólt. Hiszen éreztem, hogy eddig sem kiméltétek nagyon a hátamat. Nevezz hát könnyelmű ficzkónak, egy... Vagy a minek tetszik. Egy szkeptikus és egy filozófus, mint én vagyok, a ki készakarva elaluszsza a reggeli imádságot, nem nagy szeretetre számíthat a svédek között. Csak az vigasztal, hogy a király nem veszi oly szigorúan az ilyesmit, mint ti. Otthon vért kell majd ontani a hazáért és meglásd pajtás, hogy az öreg Grothusen fekete parókája nem marad a sor mögött.

— Otthon, mondod. Felelj őszintén! Hiszed, hogy őfelsége fog tudni friss csapatokat gyüjteni?

— Hiszem... és meg is fogja tenni. Nagy kalabajka lesz, a milyent még nem látott a világ... Nem ellenem! A szükség órájában a hitelezőket összehívni, az egy olyan dolog... és igen kevés lesz a lovas, ha nem akad hitelező... De a becsület és a szablya, az már más!

— Gondolod, hogy ezért indul el? Én úgy vettem észre, hogy még nincs tisztában a jövővel.

— Minél tovább jut északra, annál jobban látja.

— Az ellenségekre gondolsz, a régiekre, a kik várják... Szászország, Oroszország, Poroszország, Lengyelország, Hannover, Dánia... Hat ellenséges ország ellen kell harczolni!

— Hét! Megfeledkezel a legújabb és a legveszedelmesebb ellenről!

— Melyikről?

— A svédekről!

Müllern fölemelkedett a zsámolyról és a két félszemű öreg úr szemben állott egymással.

— Az Isten szerelméért, ne beszélj ilyesmit! Te azokhoz tartozol különben, a kik nem esnek kétségbe. Idegen beszéd ez a te szádban.

— Mióta őfelsége biztos hírt kapott, hogy alattvalói zúgolódnak és fenyegetőznek, minden áron haza akar lovagolni a leggyorsabban... Mit is gondoljunk a legutolsó ujságok után? Az ország kormány nélkül... A hivatalok csöndesek, mint a malomkerék a kiszáradt pataknál. Az országgyűlés és a tanács urai letevést emlegetnek... Már rég kitört volna a lázadás, ha a svédek nem volnának annyira törvénytisztelők... és aztán mégis csak *ő* a fejedelem! Ne sopánkodj, ne jajgass hát, kedves Müllern, ez csak a te régi nótád... és ne fösvénykedj oly átkozottul a czukorral, hanem szórd rá az egészet arra a palacsintára... és bámulj nyugodtan az égre! Adjő!

Müllern mozdulatlanul állott, mintha földbe gyökerezett volna a lába. És nagyon elcsudálkozott, midőn az ajtón át hallotta Grothusen

hangját, a mint azt kiáltotta az egyik dobosnak:

— Guszti! Keríts egy tisztességes dobot! Kösd magad elé és gyere velem a bazárba.

Müllern fejét csóválta és leült a palacsintája mellé.

— Ugyan az Úr Jézus Krisztus szerelmére, micsoda bolondságot fog elkövetni Grothusen avval a dobbal?

*

A következő napon a svédek ünnepélyesen kivonultak Demoticából, hogy végére megkezdjék a hazautazást a Keleti-tenger partja felé. Száz meg száz mérföld volt előttük, hogy átvergődjenek hegyszorosokon és erdőkön. A törökök, zsidók és örmények hosszú sora követte őket zsákkal és batyuval. Ezek, hetvenen, voltak a legtolakodóbb hitelezők. A király derült és jókedvű volt s a lakosok meg lefátyolozott asszonyaik az Úr áldását kérték a tovavonuló hősökre. Csak Grothusen maradt hátra, mert török barátai visszatartották a küszöbön. Az egyik egy réztrombitát nyomott a kezébe, a másik egy pipát a szájába és a fekete szolgák a kabátját ránczigálták. Nagy orrlyukaival a levegőbe fujt és nagyúri leereszkedéssel fordította ki zsebeit a szolgák marka felé. Azután fölnyitotta ruhásládáját.

— Édes, kedves barátaim, — mondta. — Ezt

a kiválasztott hálósipkát nemrégen a te számodra csináltattam és magam használtam, hogy igazi megemlékezés legyen számodra ... És néked, apuskám! Ezeket a vadonatúj papucsokat ... Csodálkozol, hogy kissé kitaposottak ... A magam személye járkált benne szorgalmatosan, hogy kipróbáljam, vajjon nem fogja-e nyomni a lábadat ... és te vedd ezt a selyem hálókabátot...

Mint egy üldözött ugrott föl a kocsira és megparancsolta a kocsisnak, hogy hajtson.

Midőn a svédek estére Timurtásba értek, egy pasa selyemsátrat és ékkövekkel kirakott szablyát nyujtott át a királynak, mint a szultán ajándékát.

— Erre rámegy a czobolyprémem! — mondta Grothusen halkan a királynak. — Valami más viszontajándékot nem tudunk fölhajtani és őfelségének magának nincsen egyebe, mint egy poros kabátja és fél tuczat durva katonainge.

— Add kölcsön a réztrombitát és a pipát is, a mit ma reggel kaptál, — felelt a király mosolyogva. — Meg kell tisztelnem a janicsáreszkort hadnagyát is valamivel.

— Ajándékozd az egész öreg Grothusent mint eunuchot a nagyúr szerailjának! — ujjongott Grothusen kezét dörzsölve és annál elevenebb lett, minél keservesebben ment. Ekkor észrevette a dobost, a ki dobverőkkel a hóna alatt, némán lépegetett az úton.

— Úgy látszik, nincs nyelve a dobodnak! Vagy

tán valami lopott holmit rejtegetsz benne! — kiáltották a pajtások csúfolkodva.

— Verjed csak az eltompult dobodat! — parancsolta Grothusen. — Én pecsételtem le, mint Pilátus Krisztus koporsóját . . . és egy kis gyászmuzsika nem árt ezeknek a török hitelezőknek itten utánunk, a kik most helyettünk lovagolhatnak számkivetésbe.

Esténkint azonban, midőn a svédek nehány órára megpihentek a tábortűz mellett és a pajtások megrázogatták a dobot, azt gondolták, hogy tele van elsikkasztott királyi pénzzel és értékpapirokkal.

— Egy ilyen úr! — suttogták. — Így nem művészet bőkezűen kiüríteni a balzsebet, mikor az ember oly mélyen nyúlhat a jobba.

Már rendesen két óra tájon hajnalban indulót fuvatott a király. Fáklyafény mellett vonultak a hegyi utakon előre. Midőn Pitestiben ismét keresztyén határhoz ért, találkozott a Benderben hagyott csapatokkal és az utolsó zaporágok, a kik oly sok veszélyben hűséggel kitartottak, térdreesve hallgatták meg búcsúszavait. Azután Grothusenhez ment.

Az éppen az aranyakat számlálgatta, a melyeket az egyik testőrnek sikerült fölhajtania Erdélyben. A király megszólította:

— Az én útlevelem készen van. A nevem Fisk kapitány és Rosen meg During kíséretében lovagolok egyenesen Stralsundig.

Erre levette Grothusen paszomántos kalpagját meg parókáját s átnyujtá a királynak.

— Papucs, hálósipka, czobolyprém, selyemköpeny... Keressétek! Keressétek! Alles ist weg! Most megy a paróka meg a kalpag! Ezekkel meg egy tobákszínű kabáttal felséged fölismerhetetlen lesz és ha nem volna minden Rosennek szerencséje a fehérszemélyeknél, úgy — salvo honore — még egy szolgáló sem adna egy pohár vizet az uraknak. Én részemről hálás vagyok, hogy nem kell ebben az Európát átszelő királyi lovaglásban a bőrömet koczkáztatni...

Grothusen maga gyorsan felült a postakocsira, hogy fogadhassa az urát a svéd tenger mellett, a melynek partján most ellenség épített várost és erősségeket.

Éjjel-nappal gyors lovaglással gyakorolta be a király két kísérőjét és néhány testőrjét, a kik egynapi távolságban kell, hogy kövessék. Midőn végre ütött az óra, hogy fölvehette álruháját és nyeregbe ugrott, úgy megsarkantyúzta a lovát, hogy Düring és Rosen jó pár lóhoszszal maradtak hátra. A nehéz paróka alatt arcza nekitüzesedett és olyan volt, mint egyik reggelen a csata előtt. Ő, a ki frissen és egészségesen hónapokig feküdt a betegágyban, csakhogy kikerüljön egy megalázó audienciát a szultánnál és a ki éveken át játszotta el az egyik napot a másik után egy török kisvárosban azon reményben, hogy nagy hadsereget gyüjthet össze kíséretül, most türel-

metlenül lovagolt előre két társával egyetlen egy szolga nélkül.

A patkók úgy csattogtak a kövön, mint egy megvadult paripáé és a felriadt vinczellér ijedten ugrott ki kunyhójából.

— Ki lovagol oly nagy ijedtséggel? — kérdezte. Tán egy szegény üldözött szökevény, úgy bátran beléphet a kunyhómba, feleségem meg én szivesen elrejtjük és puha ágyat vetünk néki a szalmába . . .

— Őrizkedj öreg a lovas kardjától! — felelte Düring. — Ma nagyon is könnyen fekszik a hüvelyében. Egy katona az, a kit hűtlen barátja és rokona hívott ki párviadalra és most siet a találkozóra . . .

Magában pedig ezt suttogta :

— Ez a hűtlen rokon a svéd nép . . . Ez lesz hát az utolsó harczunk!

*

Ezalatt Grothusen a lepecsételt dobbal, kosarakkal és ládákkal a bakon döczögött Stralsund felé. Szive úgy dobogott, mint egy ifjúé, midőn először olvasta a város nevét egy útmutató oszlopon. Nemsokára hallotta a Nikolai-templom óraütését. Számlálgatta az egyes világokat a virrasztóknál és betegeknél és odakiáltotta az őrnek :

— A király, a király! Hol van? Mi ujság?

Az őr nem tudott semmit és Grothusen min-

den reggel a sáncz tetejéről leste urát. Végre egy szép holdvilágos éjjel megérkezett a király Düker házához és már a következő reggel, midőn csizmáit levágták földagadt lábáról, belépett Grothusen a szobájába evvel a vidám üdvözléssel:

— Felség! Bin verliebt!

A király szivélyesen megrázta a kezét.

— Kedves Grothusen, minékünk más dolgunk lesz itt, mint mademoiselleknek udvarolni.

— Ő nem is mademoiselle! Ő bizonyára már anya, sőt nagyanya... Különben nem ismerem... Most pedig alázattal könyörgöm felségednek, hogy minden bolondságaim között méltóztassék ezt teljesen titokban tartani.

Grothusen kiteregette a király elé papirjait és egyszer-másszor rámutatott egy-egy számsorra, hogy azonban a munkát vidámabbá tegye, elkezdte mesélni a kalandját.

Dél volt, épen mikor Dükerhez indultam. A Knipperthornál van egy fehér ház, mely a napsütésben annyira a szemembe ötlött, hogy kénytelen voltam fölnézni. Ott ült ő az ablakban.. Ejnye, felséged most más számsorba tévedt... Azt a kétezer aranyat az egyenlegben, a magam számlájára költöttem el... Igen, hát ott ült az ablakban fehér csipkefüggöny mögött. Ő maga is egész fehér volt, szépen megfésülve, keskeny arczát valami mérhetlen szelídség ragyogta át... Biztosan túl van a hetvenen — de mégis —

csak asszony! Nincs semmi sem előkelőbb és nemesebb, nagyságos uram, mint egy öreg dámát imádni. Az ember nem vágyódik közeledni hozzá. Ott marad az ablakban, mint egy emlék, mint egy szent legenda. Az ember csak tiszteletteljesen üdvözli a kardjával, mikor elmegy előtte a csapat élén . . .

— Nagyon érdekes ismét hallani Grothusent. Kedélyes, tréfás emberek iránt való régi adoráczióm csak növekszik az évekkel. Mondják, hogy az a holsteini Görtz, a ki rögtön itt lesz, szintén igen beszédes és tehetséges férfi.

— Én magam is mindig ajánlottam szolgálatát felségednek, bár tudtam, hogy ezáltal jó magam meg Feifer is ugyancsak árnyékban maradunk. Adé! adé! Ilyen fuser a pénzügyekben mint én, nem való ezekben a súlyos napokban, midőn az egész birodalom áll a koczkán. Ide nagyszabású miniszter kell, olyan külföldi genre-ban . . . Gjörtz merész és geniális harczos az államművészetben és a holsteini administrátornak annyi pénzt szerzett, mint a fű. Ő ravaszabb mint tíz Grothusen és ötven Müllern vagy Feifen. De a mi legjobban nyomja a lelkemet, az, hogy, hogyan is írjak egy billet d'amour-t ahhoz az idős úrhölgyhöz, aki a Knipperthornál lakik.

A király ismét elmosolyodott és átnyujtá a tollat Grothusennek.

— Állj ide az asztalhoz és írj; majd én diktálom!

A király gondolkozott egy darabig, azután megkezdte :

— Legnemesebb Asszonyom! Egy olyan kopott harczos, mint én, bizonyára nem kérhet audienczziát egy olyan nemes úrinőtől mint a madame, hanem kegyeskedne nemes úrnő nékem egy konterfejt küldeni, de hamar, mert a királyom azt mondja, hogy nemsokára mindannyiunknak harczba kell indulnunk, így hát nagyon is sűrgös a konterfej.

Grothusen nevetett és írt és közben beszélt a számadásokról, az államügyekről meg Görtzről. Mikor a levél készen lett, összehajtogatta és megcsókolta királyi barátjának kezét és nemsokára ott ment az utczán a Knipperthor felé.

Néhány nap mulva együtt üldögélt Müllern, a ki szintén megérkezett Stralsundba, Grothusennel a király előszobájában és dolgoztak, midőn egy lakáj föltárta az ajtót és jelentette :

— Báró György Henrik von Görtz!

A félszemű, gavalléros Görtz, gyöngyház kardmarkolattal, rendjelekkel, drága bársonykabátján átlépte a küszöböt. Megragadta Grothusen és a zavarba jött Müllern kezét s a melléhez szorította. Így állott a három félszemű uraság egymás mellett.

— Mondjátok meg őszintén — kérdezte Görtz és fejével a király zárt ajtaja felé intett. — Mikor fürdött utoljára a mi hősünk?

Grothusen felelt :

— Lássuk csak! Utoljára a mult nyáron fürdött Demoticában . . . De olykor leönteti magát jeges vízzel . . . Erről tréfálkozhatik vele kegyelmességed. De egyet tanácslok. Ne beszéljen sokat a svédekről!

Görtz lehunyta szemét, intett és bement a királyhoz.

Kissé elborult Grothusen ránczos homloka és odamormogta Müllern felé :

— Míg ő felsége eladja magát az ördögnek, azt hiszem lemegyek elszórakozni egy kicsit a piaczra.

*

Midőn Görtz üdvözölte a királyt, tiszteletlen könnyedséggel ment feléje, anélkül, hogy egy hízelgő szót szólt volna.

— Csodálatos! — mondta. — Ha az ember egy nagy teremben leejt egy tallért, az végiggurul az egész padlón, mígnem elrejtőzik egy szekrény alatt.

A király, a ki még neheztelt az idegen szerencselovagra, kivett a zacskóból, a mi épen a papirok között az asztalon hevert, egy dukátot és ledobta a padlóra. Ide-oda gurult egy darabig s aztán épen előtte megállt.

— Sapristi! — mondta Görtz. — Sapristi! Ha az ember a szekrény alá akar dobni egy tallért, akkor éppen a szoba közepén áll meg.

Ebben a perczben a király véletlenül a kard markolatjával meglökte a pénzeszacskót, úgy,

hogy a dukátok csengve-pengve gurultak szét a padlón. Mint egy megriasztott juhnyáj görbe háttal menekültek mindenfelé, a szekrény alá, az asztal alá, sőt még a kandalló mögé is.

Csak most hajolt meg mind mélyebben és mélyebben Görtz.

— Lám! Bevallom őszintén, a hit dolgában gyengén állok, de azért egy kicsit babonás vagyok. Egy bomba beeshetik a legsűrűbb bataillon közepébe, anélkül, hogy egy embert is megsértene, de az még sohasem történt meg a világon, hogy ha egy vajaskenyér a földre esett, hogy annak nem a vajas oldala került a porba. A levegőben maga a gonoszság exerciroztatja koboldjait. Ha nem volnának láthatlanok, apró össze-vissza repdeső barna méhekhez hasonlítanám őket. Ezek magukban sohasem okoznak nagy gonoszságot, hanem csak apró bosszuságot, ha azonban felgyülemlik a sok apró bosszuság, nagy szerencsétlenség válhatik belőle. Ezek az apró koboldok csalogatják és bosszantgatják a fényes svéd fegyvereket. Ha egy zászlót kell fölvonni, elszakad a zsinór. Ha egy katona át akar menni egy befagyott árkon, beszakad a jég. Röviden szólva felségedet most éppen úgy üldözi a sikertelenség, mint a hogy azelőtt a szerencse.

A király halkan dudolta :

— Ki kopog, mi kopog ott ?
Talán egy apró kobold ?

— Quilibet fortunæ suæ faber! El kell riasztani őket. Avval kell kezdeni, hogy az ember elküld a maga közeléből minden kicsinyeskedő embert, mert ilyen népségnek annyi láthatlan manó rejtőzködik a tubákpikszisében, mint a mennyi bolhája van a parasztkocsisnak. Azután szembe lehet szállni az egész világgal és követni saját akaratunk csillagát . . .

— A svéd urak azt írják, hogy nemsokára egy fityinget sem tudnak fölhajtani.

— Hát akkor új fityingeket kell veretni! Mi a pénz? Adóslevél létező értékre. Vajjon nem elég értékes-e az a királyság ott fent, hogy annyi kötelezvényt rá nem irhatnánk, a mennyi tetszik?

— Magam is már régen gondoltam a szükségpénzre. De méltányos-e? Egy uralkodónak mindig méltányosnak kell lenni. Az ő becsületén nem szabad foltnak ejtődnie. Emlékezzünk erre!

— Persze, persze! A szükségpénz, annyi mint kölcsönözni. A szükség évében evvel a pénzzel magunkhoz váltjuk az igazit. A győzelem évében pedig visszaadjuk az igazit és a szükségpénzt a tűzbe dobjuk. A ki magasra akar célozni, annak nem kell félnie, ha magával Luczifferrel kovácsoltatja a nyílát!

A király merész eszejárása gondolatban párbajt kezdett az együgyű előítéletek ellen. Ő maga még a pusztaságban sem nyulhatott be a nélkül a zsebébe, hogy ne lett volna dukátokkal tele. De viszont ő kevesebbet törődött a ruházatával

és szállásával mint egy vándorlegény és sohasem látott olyan tárgyat, a mit igazán vágyott volna megvenni. A dukátjait sohasem fordította másra csak buzdításra és mások jutalmazására. A pénz csak kormányzási eszköz volt számára. Mégis naponta észlelte, hogyha másoknak megparancsolta, hogy tallérjukat adják át a seregnek, mindig morogtak és kifogást kerestek és az ő gyűlölete az ilyen alattvalók iránt, mint a kígyók fonódtak össze az elégtétel- és bosszúvágygyal az ellenségei iránt, a kik őt a világ előtt ilyen mélyre taszították. Hiszen királya és ura több millió embernek! Miért kötik meg és akadályozzák őt állandóan azok az apró magukban értéktelen érczlapocskák, melyeket az egyik helyen tallérnak, a másik helyen meg forintnak hívnak? Ez olyan találmány, melylyel lesülyedt az emberi érték és megcsalta a becsületességet, hogy maga jobban élhessen. Bűn-e ilyen találmányon néhány csavart meglazítani? Legjobb volna a pénzt egyszerűen eltörölni.

Rövid gondolkodás után megszólalt a király:

— És a föltételek?

— Hogy holsteini alattvaló maradok, de szabadon választhatom segítőtársaimat és egyedül felségednek tartozom felelőséggel. A hivatalokat át kell alakítani, hogy több hasznára legyenek a birodalomnak. A hadsereg...

A király hirtelen közbevágott.

— De egy talpalatnyi földet sem szabad át-

engedni az atyáimtól örökölt birodalomból az ellenségnek, akár békekötéssel, akár zálogbavétellel. Inkább essünk el mindannyian és égjen el egész Svédország. Nem én kezdtem el a háborút. A szomszédok támadtak hátba, mikor még tapasztalatlan gyermek voltam.

Csak most térdepelt le Görtz.

— A világ sohasem értheti meg a hőst, a ki inkább kitart a megesküdt szónál, mintsem ravasz politikust játszon, de gyáva az, a ki kivonja magát az ilyen állhatatosság alól. Gyenge csillagfejtők álltak felséged bölcsőjénél. Bár az oroszlán csillagképét jól látták, de nem olvasták ki a csillagokból, hogy már ott áll kijelentve a svéd pártviszály tüze... ott van kérlelhetlenül. Az a harczos, a ki kiszáll kősírjából, hogy a nagy harczra vezesse a svédeket, annak férfiakra van szüksége. Én ugyan külföldi vagyok, de életemre mondom, hogy szívből beszélek és igazat. A meddig csak erőm engedi, keletről és nyugatról hasábokat fogok gyüjteni egy olyan máglyához, a melyben minden szeg vert aranyból lesz.

— A játék veszedelmessé válhat.

— Minél veszedelmesebb, annál élvezetesebb. Egy igazi diplomata ép úgy el lehet készülve mindennap a leszúrásra, mint egy katona a halálos golyóra. Ha nem sikerül, úgy legyen ez a máglya igazi máglya, mely fényes nappallá teszi körülöttünk az éjszakát és ellenségeinket puszta árnyékokká... Nekem csak az az egy dics-

vágyam lesz, hogy magam is elléghessek ezen a máglyán az én Herculesem oldalán. Jó Lutherunk mondása: Wein, Weib und Gesang mindig nagyon is korcsmaszerűen hangzott előttem és én inkább így mondanám: Wer nicht liebt Weib, Ruhm und Macht, er bleibt ein Narr bis Todes Nacht!

Föltüzelve az óra őszinteségétől és saját hevességétől elfelejté Görtz a Weib szót kihagyni, a király azonban nem törődött evvel, hanem ragyogó szemekkel lépett hozzá.

— Az én képemet azonban nem szabad rányomni a szükségpénzre.

— Előszedhetjük az egész Olympus leköszönt isteneit.

A király sokáig hallgatott Azután hozzá tette halk, remegő hangon.

— De a svéd birodalmi czímert sem szabad rányomni.

Összeránczolt szemöldökére komor, nehéz bánat szállt.

Ijedten, határozatlanul ugrott föl Görtz a padlóról, egyenesen az ablakhoz lépett és lemutatott a piaczra.

— Ha keserű gondolatok bántják felségedet, menjen csak az ablakhoz és nézze az embereket. Akkor nem lesz nehéz egy jóizűt nevetni.

— Már régen volt, mikor szívből kaczagtam . . .

Lent a piaczon a leányok között a pereczes-

bódéknál fel és alá járkált Grothusen és háta mögött állt a dobos a lepecsételt dobbal.

— Szedd csak elő szaporán a verőket és dobold össze a fehércselédeket — parancsolá Grothusen.

A ficzkó szorgalmasan pergetett és midőn az összes lányok kiváncsian oda futottak, feltörte Grothusen a pecséteket és levette a dobbőrt. Ezután előszedegetett a dobból mindenféle asszonyi játékszereket, a miket az utolsó este vásárolt a demoticai bazárban. Volt ott apró kendő, fátyol, tükör, rózsaolajüveg és nyakék félholdakból és török pénzből. Magasan meglobogtatta a kendőket. Izzadtságcsöppek gyöngyöztek ki barna arczán, midőn kikiáltotta az árúkat és árverést rögtönzött. Az egyik apróságért egy csókot kívánt a másikért egy ölelést, a harmadikért pedig egy tánczot a nyilt piaczon.

— Lám, lám — mondta Görtz — hogyan osztogatja a mi ezredesünk a pogány kendőit a keresztyén fehércselédek között. Bon garçon, a mi barátunk ott lent, de nem azok közül a férfiak közül való, a kiknek XII. Károlyt kell szolgálniok . . .

A király meghajtotta a fejét jeléül annak, hogy Görtz elmehet.

— A rágalmazók azt állították önről, báró, hogy nagy ravasz. Egyet akarok még mondani. Ha majd a jövőben együtt fogunk dolgozni, a báró sohase mondjon rosszat valamelyik távollevőről, mert én mindig a távollevőnek fogom a

pártját. Mennyi sok rosszat próbáltak a fülembe súgni arról a dologról ott lent... És mi volt benne? Ártatlan játékszerek és apróságok! Ha talán Grothusen tékozló szolga volt is, azért egy fillért sem dugott el a maga számára... Most néhány okmányt akarok átnézni.

Görtz ajkába harapott, de midőn leért büszke kézlegyintéssel köszöntötte a kocsiablakból Grothusen barátját.

— Ukraina és Poltava beteg és vérző oroszlánja oly sokáig pihentette mancsait, hogy a körmei hosszabbak és hegyesebbek, mint valaha. Nyomjátok kalpagtokat jól a fejetekbe és gombolkozzatok be erősen jó urak és legyetek készen! Az őszi viharok megkezdődnek!

*

Stralsund csekélyszámú őrsége nemsokára az ellenség ágyúinak dörgését hallotta a falakon kívül. A vészharang a sánczokhoz vagy a meggyulladt házakhoz szólította a legénységet. Hajnalban kalapját szemére húzva pihent le a király egy kis időre a frankenthori kősánczoknál. Ébren bámult a kalapjába, de mikor a katonák lámpásukkal rávilágítottak, csak az állát és az ajkait látták, melyeken még mosoly ült bár hideg és fanyar, a mi annyira jellemezte arczkifejezését. Halkan suttogták, hogy még alig láttak bátrabb hőst, oldalt azonban magasrangú katonatisztek álldogáltak és arról beszéltek, hogy egyedül az

ő halála tudná megmenteni a svéd birodalmat. Tudta, hogy miről beszélnek, bár nem mutatta. Az a nép, a melyért nagy álmait álmodta, felszabadulását az ő halálában várja. Sujtott még sors kegyetlenebbül egy királyt? Hát csak arra született, hogy elvezesse a svédeket utolsó nagy harczukra és azután félredobják mint egy elrontott játékszert? Nővérének a férje már a koronája után sóvárog és meghalt hugának fia gyermeköklével fenyegeti.

Éjjelenkint megalázta magát és könnyek patakzottak szeméből, de sohasem a maga szerencsétlenségét siratta. Hát nem igazságos, hogy ellenségeit bosszúálló haraggal üldözze? Szigorúbb és keményebb lett a tisztjei iránt, gyakran ökröllel beszélt, de szigorúbb lett saját maga iránt is. Ruházatát annyira elhanyagolta, hogy gyakran tizennégy napig hordta ugyanazt a piszkos inget, de megtartotta egyenes járását. Haja már ezüsttel kezdett vegyülni, pedig még csak harminczhárom éves volt, s mikor álmatlanul meredt a kalapjába fölkiáltott magában: Isten akaratja az én utam! Azután mintha kipihente volna magát fürgén fölugrott és ráborította kabátját valamelyik fagyoskodó öreg katonára — de ha a hazát és a svédeket említették, a kabátgombjait csavargatta és hallgatott.

Egy napon Grothusen nagyobb buzgalommal gyakorlatoztatta katonáit, mint máskor, a nép ablaka alatt a Knipperthornál.

Nyugtalanul üldögélt az öreg dáma virágcserepei között és midőn Grothusen meglobogtatta kalpagját, ragyogott rajta az új paszománt.

Intett a dobosának.

— Még mindig nem ürült ki a dobod gyomra. Nyissuk csak föl. Itt van még egy pár eszemadta aranynyal hímzett czipellő. Menj föl vele az úrnőhöz és mondd meg, hogy ez Grothusen búcsúajándéka. Most már üres a dobod.

— Generális úr! Még egy török aranypénz van a fenekén.

— Mi a manót! A sietségbe került oda. Ez királypénz! Most Rügen szigetére kell kirukkolnunk, a hol a poroszok és dánok akarnak partra szállani, hogy a tengerről is körülfogjanak. Menj a királyhoz evvel a pénzzel és kérd meg, hogy fogadja el azon évek emlékéül, mikor Grothusennek szerencséje volt őt szolgálni az idegen országban. Majd a béke éveiben olvaszszák össze becsületes pénzzé, a melyen ismét rajta legyen a svéd czímer és a királynak a képe! Ezt üzeni alázatossággal Grothusen.

Midőn minden rendben volt a kivonulásra, Grothusen a kardjával üdvözölte hetvenéves úrnőjét. Mialatt az utcákon át lovagolt, barátságosan integetett az ablakban ülő kíváncsi leányoknak és most először szólalt meg Demotica óta teljes hangján a dob. Olyan visszhangot vert a templomfalakról, mint az ellenség ágyuinak a dörgése. Izgatottan tanácskozott Düker a lépcsőn a király-

lyal. Daldorff a generalisok között lovagolva Bassevitzhoz suttogta a Görtzről szóló elkeseredett mende-mondákat és a kis Cronstedt tűzmestereinek vállát veregette. Majd ide, majd oda sietett. Úgy nézegette gyors ágyúit, mint a jó lovászmester a lovait és olykor megsimogatta kabátja szárnyával az ujonnan föltalált Polhem-féle czélzógombokat.

— Nehéz küzdelem lesz — mondta — és majd ha őfelsége igazán a svéd földön áll, akkor mondom, hogy be van fejezve a királyi lovaglás.

*

Az őszi viharok végigszántottak Rügen-szigeten és zúgott-búgott a sziklák közt és a parton. Egy csillag sem ragyogtatta Isten jóságát és midőn a csapatok az istentiszteletre glédába álltak, az ó-testámentum bosszúszózata hangzott a prédikátor ajkáról. A svédek annyira szűkén voltak a katonáknak, hogy előörsöknek kutyákat kötöttek ki, a melyeknek vonítása keresztül hallatszott a hullámzúgáson.

— A kutyavonítás halált jósol — mondták a katonák.

A lakosság baltával és kaszával fegyverkezett föl, de az erős köd védelme alatt az ellenség elérte a partot és kikötött tízezer emberével a majdnem őrizetlen Shesoro falunál. A vihar szétszakítá a ködöt és a hold megvilágította a sivár vidéket. Három órakor hajnalban visszacsúsztak óvatosan

a parton az ellenség örsei és jelentették, hogy a svédek közelednek.

A király megállt egy pillanatra, hogy begombolja kabátját, odafordult Daldorffhoz és a testőrökhöz:

— Évek multak el és mi mindig kitartottunk egymás mellett! Ki tudja, hol öntik azt a golyót, a mely a végzetünk lesz.

Grothusen egy sárga keztyűt húzott elő kabátja alól a gombok között és azt mondta:

— Benderben kaptam ezt a keztyűt az én nagyságos uramtól és azóta nem volt olyan fagyos éjszaka, hogy ez a keztyű föl nem melegítette volna a szívemet.

Ekkor levette Daldorff a kalpagját:

— Majd ha megkapom az utolsó golyót... s szegény sebes testem még beszélni és mosolyogni tudna, még ott lent a földben is az elvonuló csapatok után fordulnék és áldást kérnék a derék pajtásokra... Oh csak még egyszer világítaná be utunkat a győzelem! A mint a szántó-vető parlagon heverteti a régi földet és újat vet be, úgy tesz az Úr is és megváltoztatja az országokat és birodalmakat. Ha már egyszer lerakta az új határköveket, nem engedi, hogy ismét régi helyükre vigyék vissza. Nem értjük az ő akaratát, csak azt látjuk, hogy ellenünk van.

A király ezt felelte:

— Az Isten *velünk* van. Csak nem lehet az ő akarata, hogy szétdarabolják a svéd birodalmat.

Ha így volna, akkor jelt adna nékünk és a halál ragadna el az utolsó szálig.

— Ez egyszerű és igaz beszéd! — felelte Daldorff. A katonatisztek, a kik nem régen Stralsund kapujánál beszélgettek, nem emlékeztek sötét gondolataikra, hanem a testőrök mellé álltak, hogy közelebb lehessenek a királyhoz. Úgy látszott, mintha az ő személyében érezték volna Isten kemény és szigorú szeretetét méltányos akaratok megvalósítása iránt.

A beszélgetés megszakadt. A trombiták nem szóltak, a dobok nem peregtek, a zászlókat fölcsavarva és lehajtva vitték. Kivont karddal ment csapata előtt a király. Alig volt háromezer embere. Ezeknek kell megküzdeni tízezerrel, meglepni az ellenséget és a tengerbe űzni.

Megállott :

— Mi az? Hisz ott spanyol sövényeket és távolabb a holdfényben sáncokat látok! Az ellen jól fölhasználta az időt . . . Előre.

A sáncz mögül ebben a pillanatban sortűz lobbant föl és az első salve fölzúgott az éjszakában, de a svédek szétszórták a spanyol sövényeket és fölrohantak a sánczra.

Cronstedt ágyúgolyói a fejök fölött búgtak el és követ, homokot szórtak szét, ha az erődítésbe találtak. A föld remegett és minden oldalról dörögtek a muskéták. Oly sikoltozás és kiabálás támadt, mintha egy egész sereg éhes keselyű repült volna a partra és a puskapor füstje oly magasra

gomolygott, hogy a hold fénye csak néhány helyen tudott áttörni s ott mint frissen esett hó, fehér foltokat vetett a fövényre. Még egy darabig mikor az ágyúdörgés néha elült, hallhatták a harczolók távolból a megkötött kutyák vonítását, de midőn a zaj mind hevesebb lett, a katonák még tisztjeik vezényszavát sem érthették. Kardjukat markukba szorítva rohantak előre a svédek, mint dühödt farkasok. Nem volt ez már rendes csata vezérekkel és engedelmeskedő csapatokkal. Utolsó csatája volt ez annak a seregnek, mely keresztül gázolt Európán, a mely most hőstetteinek alkonyán a svéd tenger partján ontja ki vérét. Ember-emberrel állott szemben s életre-halálra küzdöttek a becsületért vagy a szégyenért.

Torstenson Jakab ezredes már elesett, de öcscse Károly Ulrik testőreivel keresztül vágott a sánczokon és bent küzdött az ellenség megerősített táborában. Lassan visszaszorítva neki támaszkodott a földhányásnak és azt kiáltotta:

— Ne engedjetek egy talpalatnyit sem, derék pajtások! Az én nagyapám vezette az egész svéd sereget és én nem teszem le kardomat más előtt, csak a dessaui* előtt.

Födetlen fővel, a bosszú és a küzdelem hevével homlokán, vágott utat magának a király a kardok és szuronyok között. Fájdalommal és halállal mit sem törődve, megalázva, viharzó szívvel ment

* Lipót, Anhalt-Dessau herczege, a porosz hadsereg vezére.

szembe a gyilkos kardéleknek. A muskéták minden oldalról tüzeltek és a golyók a király szétszakított kabátját súrolták. Szúrt és lőtt mindenfelé. Durva kezek ragadták derékon és közönséges káromkodó közlegényekkel kellett megbírkóznia. Az egyik dán tiszt fölismerte, ritka hajába ragadott és a kardját próbálta kicsavarni, de a király kihúzta övéből pisztolyát és keresztüllőtte a dánt, hogy az holtan rogyott össze. Ekkor új ellenség nyomult előre és a Dessau lovasai meg ágyúi oldalba támadták a svédeket, hogy azokat a viharos november éjszaka, az éles fegyverek és villámló mennydörgések gyűrűje vette körül.

S römfelt tábornok átadta a lovát a királynak, de a paripa a sötétben egy spanyol sövényben megakadt és pisztolygolyótól találva összerogyott, maga alá temetve a királyt. Midőn szabadulni próbált, egy fáradt golyó a mellén találta, hogy vér bugyant ki az ajkára. Elsötétült a szeme előtt és eszméletlenül hanyatlott hátra, félig eltemettetve a homokban, de a kardját még mindig a kezében szorongatta.

Tranfelt alezredes egy csomó dánnal küzdött, mindkét kezében kardot forgatott és fölszakított kabátja meg inge alatt három sebtől vérzett a melle. Midőn már nem tudott többé állani, térdre esve harczolt tovább, míg ki nem adta a lelkét.

Cronstedtet megsebesülve, véresen egyik ágyújára emelték föl.

— Ezek az északi rómaiak — mondta, — a kik ma éjjel esnek el utolsó tartományukért!

Előtte feküdt egy elesett tűzmester, kezében még égett a kanócz és a harcz és vihar dübörgése között, mind közelebbről hallatszott egy imádkozó hang. Az egyik tábori pap a küzdők háta mögött hajolt az elesettek és haldoklók fölé.

— Seregek és királyok királya! Ne kiálts le hozzánk, mint Jerobeam házanépéhez: a ki a városban hal meg, azt a kutyák falják föl és a ki a mezőn hal meg, azt az ég madarai fogják fölemészteni, mert így mondja a te Urad Istened! Miért nem adod jelét, hogy még velünk vagy? Miért tagadod meg tőlem, hogy a győzelem békéjét ragyogtassam a mienk fölött, a kik véreznek, hogy kemény fekhelyük puhára váljék...

Bassevitzet két muskétás már haldokolva vezette ki a küzdelemből és Daldorff a veterán, a ki annyi harczból az elesett darabontok közül maga is vérezve menté meg a király életét és maga vezeté smolandi lovasait, Holofzin mozsarai ellen, most halotthalvány homlokkal feküdt leterített köpenyén. A lövések hirtelen fényt vetettek a pengő és suhintó kardokra, meg a sötét, küzdő katonákra. Egy gránát fényénél fölismerte végre Baumgarten drabantkáplár a királyt, lovára emelte és a visszavert svédek körülfogták.

Ekkor egy heves, éles dobpergés ütötte meg a király fülét és midőn fürkészve hátranézett, a reggeli szürkületben meglátta a dobost, a mint

ott állt dobverőkkel a kezében az ellenség felé fordulva. Előtte kiterjesztett karokkal feküdt egy katonatiszt. Paszomántos nagy kalpagja szépen és előkelően volt a fejére nyomva. Csipkés szélű nyakkendője vérfoltosan lobogott a szélben és szétszakított kabátzsebéből a többi között czukorkák és ezüstpénzek fénylettek elő.

— Ki esett ott el? — kérdezte a király.

Ridderstadt kapitány felelt rá:

— Igaz vitéz harczos az Isten előtt, de a kit sok ember megrágalmazott ... Egyike felséged legőszintébb híveinek ... Grothusen!

Midőn Ridderstadt ezt elmondta, visszasietett a küzdők közé és maga is elesett.

*

Sötét téli éjszaka volt, midőn a király ágyúgolyók és bombák süvítése között egy hatevezős csolnakon elhagyta Stralsundot. Düring a ki oly fáradhatatlanul osztotta meg a királyi lovaglás minden fáradtságát, a falak alatt esett el, de az öcscse ott ült most a kormánylapát mellett. Egy csomó munkás ment mindkét oldalon csákányokkal és szigonyokkal a feltört jégzajláson és Rosen, a ki a csolnakban állt, annyira hasonlított a királyhoz, hogy neki integettek bucsuzásul.

Az ellenség golyóitól üldözve érte el a csolnak a nyilt tengert. Hiába kémlelte Rosen a két svéd hajót, Snapp-opp-ot és Snare Sven-t, a melyeket ide rendeltek, a vihar visszaverte. Ekkor a

király két kísérőjével és egy lakájjal egy nehézkes tehergályára szállott, mely piros foltokkal tarkázott nyomoruságos, sötét vitorláival, fölszedte a horgonyt. Hol úszik most a büszke flotta, melynek födélzetén tizenöt évvel ezelőtt fiatalon és a győzelem tudatában hallgatta az öreg Piper vidám tapsolását! A fenyegető árboczsor a láthatáron, a mely felé Rosen mutatott, a Tordenskjöld-é volt. Messze kint a tengeren találták Snapp-opp-ot és haragos parancscsal komoran lépett a király az elkésett hajóra. Ez volt a nagyságos úr, a kiről a hajósok hallottak mesélni, hogy előkelő meghajlással szokta kalpagját a hóna alá szorítani. Fölemelte a kezét, hogy üdvözölje a legénységet, de azután lassan leeresztette és büntetés volt az első szava a svéd hadihajón.

— A Snapp-opp kormányosa korbácsolást kap. A Snare-Sven kormányosát pedig, mert el nem jött, agyonlövetem!

A vihar jégtáblákat hánytorgatott a habokon. Ezek kiterjesztették fehér nyakukat a födélzet felé, mintha a vízbefultak szellemei lettek volna; midőn már ismét sötét lett, a király még mindig ott állott hallgatagon az árbocz mellett... Ha nem lett volna fejedelem, úgy még visszafordult volna, hogy békés feledést keressen, de így az emberek rögtön utána futnának és magukkal vinnék. Egy kalózflottát szervezhetne és azon élné le hátralevő éveit harcz és küzdelem között,

de most megparancsolták alattvalói, hogy siessen haza és őrizze a trágyadombjaikat és szénapadlásaikat. Minél közelebb értek a svéd partokhoz, annál jobban érezte, hogy ellenség között kell partraszállnia. Eszébe jutott az a kora reggeli óra a karlbergi kastélyban, midőn lelopódzkodott a lépcsőkön, mielőtt nagyanyja és nővérei fölébredtek volna és Hultmannal ellovagolt a háborúba. Nem akarta viszontlátni többé az ismerős arczokat. Nem akart végiglovagolni Stockholm utczáin, hogy lássa a népet fáklyákkal kezükben, a mint üdvözlik a viharverte hajótörött királyt. Jól tudja, hogy ezek a svédek készek életüket áldozni érte és azért a darab földért, a mi még megmaradt, de azt is tudja, hogy sokan közülök titokban imádkoznak az Istenhez, hogy küldjön rá kora halált. Éppen olyan tisztán látta most ezt, mint azelőtt fátyol volt szemein. Nem gondolt a békére és kiengesztelésre. Nem tudta elfelejteni, hogy azok az ezerek, a kik őt követték, megkapták golyóikat, hogy népe sír és áldást kér benőtt sírhalmaikra, hogy azok szent emberek lettek, kiknek bűneit elfelejtik és erényeit dicsőítik. A harczos előtt csak két út vezet az Istennel és emberekkel való kibéküléshez: a győzelem, vagy a halál.

Midőn szakadó záporban lelépett a svéd földre, nem esett térdre és nem sóhajtott föl fájdalmasan vagy megkönnyebbülten. Sietve, szó nélkül ment ahhoz a nagy kőhöz, a mit Stafstennek

hívnak. Ő, a katona, a ki Demoticából lovagolt haza, a ki mitsem törődve, a hófuvásban is elaludt, most megfeledkezett magáról annyira, hogy egy kő mögé menekült, nehány hitvány könnycseppet elrejteni. Ott állt egy darabig.

Nem harangoztak a templomokban. A kincstári házakban nem takarítottak és nem fűtöttek. Mialatt az eső csapkodta a tetőt, nyugodtan aludtak a svédek és nem is álmodták, hogy királyuk tizenöt év után mondaszerű győzelmek és leírhatatlan nyomorúság után, meghasonlott kedélylyel, senkitől sem fogadva és üdvözölve, ismét a svéd földön jár. Nem nézett többé hátra, csak előre. Bosszú! Ezt a szót forgatta lelkében mint egy kalapácsot, bosszú az esküszegők ellen, bosszú az egész világ ellen, a mely őt pénz és hatalom nélküli szerencsétlen szökevénynyé sülyesztette ... de igazi királyi bosszú! Tudta, hogy a következő napokon alattvalói közül sokan ujjongani fognak, de sokan reszketve fognak félni az akasztófától és a bitótól. Elmosolyodott erre. A szégyen és a megsértett szeretet szülte az ő keserűségét. Ezért nem akart ő az utolsó években Svédországról beszélgetni. Meg akarta büntetni és legyőzni ezt az utolsó ellenséget, de nem a vesztőhelyen. Nyugodtan és parancsolóan akart járni azon a földön, mely közel volt, hogy elszakadjon tőle. A sötét arczok közé fog állani. Éppen oly gondtalanul, mint a nyáj az erdő bokrai alatt, fog pihenni az összeesküvők kö-

zött, ha még vannak és még egyszer kényszeríteni fogja őket, hogy meghajtsák zászlóikat és kövessék, a hová ő megy. Avval fogja legyőzni a svéd ellenséget, hogy úgy mutatja, mintha még hűségesek lennének hozzá.

Szürkülni kezdett és nehány földmíves jött ki a mezőre. Minden oly hidegnek és idegennek tetszett előttük.

— Ez Svédország — morogta Rosen fölhajtott gallérja mögött. — Alig ismerek rá.

— A szemeteket pirosra fujta ki a szél, — felelte a király. Azután hozzátette: — Ha mi nem is ismerünk rá mindenre itthon, úgy legalább mások ismerjenek ránk!

Megszólította az egyik földmívest, hogy mutassa meg az utat Trelleborg felé. Nyugodt arczczal mondta, hogy mennyire szeretne találkozni a lundi tudós professzorokkal és a nagy Polhemmel, a kinek a segítségével csatornát akar építtetni Svédországon keresztül. A birodalom legalsó szögletében, kisvárosi kerítések és alvó kunyhók között vándorolt a három férfi mint hajótörött kalandorok, a kik idegenek lettek saját hazájukban és a mélyen lehúzott kalap alatt úgy sírt Rosen, mint egy gyermek.

Midőn a király pénzt akart adni az útmutatónak, észrevette, hogy dukátjait szétosztotta útközben. Csak az az egy török aranya maradt meg, a mit Grothusen hozott magával a dobban és avval a kívánsággal küldte neki, hogy az

aranyat majd a béke éveiben becsületes svéd pénzzé olvaszszák. Ez volt a király utolsó pénze és ez sem az övé volt, mert egy török zsidótól kölcsönözték.

Szó nélkül nyomta az idegen aranyat a svéd paraszt markába.

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

A SÖTÉT KARÁCSONY.

Karácsony este volt. Az undenäsi paróchia szobájában üldögélt a lelkész özvegye, térdén az elhúnyt számadásaival. Ruháját férje elnyűtt papi palástjából varrta meg és annak keményített zsebkendőjét durva csomóval kötötte a feje köré és kékre fázott sovány ujjait a papirokra tette. Termetre nézve magasabb és soványabb volt a többi aszonyoknál és mindenki gyűlölte és gyalázta gonoszsága meg kapzsisága miatt. Még a régi jó időkben sem égett soha egy faggyúgyertya a papházban. A szolgákat még télen is, már hajnali három órakor kiverte az ágyból, habár alig láttak valamit a fenyőfáklya vagy a tűzhely világánál, hanem felmentek a padra ásítani és fecsegni. Képes volt azt mondani az udvaron a béreseknek, hogy akasszák a hátukra a facipőiket és kíméljék meg szombat estig. És ha valakit elitéltek, biztos, hogy ő volt a titkos feladó.

Már alkonyodott és ő a félig behavazott ablakon át még mindig a zsindelyezett fatemplom

és a harangláb felé nézett. Mellette egy férfi állt nagy fürtös parókával a fején és szeplős, mosolygós arczczal. Trulsson tiszttartó volt a szomszéd hámorból.

— Azt hiszi, hogy nem jön? — kérdezte aggodalmasan az özvegy. — Ő volt az utolsó szolgám és most, hogy bement a városba, még mindig nem jött vissza. Már három napja mult. Bizonyára hétfőn ráakadhattak valamelyik korcsmában és az új királyi rendelet szerint besorozták katonának.

— Féltem, hogy baj van a gyászházban, — mondta Trulsson barátságosan, — azért jöttem föl most. Ne panaszkodjék Ingebritt néném, tulajdonképen nincs is olyan nagy különbség a szerencse és a szerencsétlenség között, mint azt mi gondoljuk. Mindegyik azzá lesz, a mivé teszszük. Csak látná egyszer a szép öreg Soopent, az én nagyságos uramat, a mint ott áll az ebédlőasztal előtt és kiszámolja a nagy halom pénzből az évi adót. Hatszáz ezüst tallér fényűzésadó az asszony külföldi selyemruháiért, hatvan tallér a csipkékért, negyven a czobolyprémért, húsz a finomabb kalapokért és ruhákért, négy pedig teáért és kávéért, negyven az aranyos hintókért, negyven a dohányzásért és azonkívül a heted és azok adója, a kik a birtokhoz tartoznak. Most gondoljuk meg, hogy a vasat az államnak kellett átadnia, a honnan semmit nem kapott és az egész telepen alig van három munkabíró

legény, a kiket a műhelybe küldhetne. És ezért az öreg Soopen még mindig derekasan tartja magát és csak úgy szórja zsákjaiból a réztallérokat. Maga Inegbritt néném, nagyon is sovár a földi javak után. Mindenki ezt mondja.

— Nagy gondja van a szegénységnek! — mormogta az özvegy mogorván. — Még sohasem volt ilyen nagy szükség a népen. November óta csak fahéjkenyeret ettünk és hogy egy katonát tarthassunk, szegény megboldogult Vibelius maga ment ki a földekre mint egy béres, a mig össze nem esett és meghalt. Ö. tallérért alig kapok egy font czukrot, egy hordó heringet pedig csak ötvenért, a só meg száznál is többe kerül. Holnap karácsony; de nincs egy szál gyertyára való faggyúnk. Nincsen papunk, a ki fölolvasná Isten igéjét, nincsen harangozónk. A lovakat elvitték a sereghez és ha a szolga nem jön vissza, úgy végem van, mert férfi nélkül van az egész gazdaság. Az Isten szerelmére, mondja hát, hogy visszajön!

Tanácstalanul szorítá homlokát az ablaktáblához.

— Jön már! — felelte Trulsson. — Hallom a lépteit a havon.

A következő pillanatban nagy zajjal, lármával fölpattant az ajtó. Nehány hangos katona rongyos uniformisban lépte át a küszöböt és utánuk egy csapat elcsigázott csavargó, többnyire ifjak és gyerekek. Arczuk fakó és szörnyű sovány volt

a fahéjkenyértől és kopott báránybőr darabokkal kötözték be a lábukat. Az elsők között megismerte a szolgát és már tudta, hogy besorozták katonának.

— Terítsd csak föl szaporán, a mi van a háznál, — parancsolta az egyik katona és belefújt megmeredő kezébe.

— Itt nincsen semmi, igazán semmi, — felelte az özvegy a nélkül, hogy megmozdult volna.

— Majd elvesszük, ha meg nem kínálnak. Már hét órája bolyongunk az egyik pusztától a másikig.

A kardok megcsörrentek, a sarkantyúk összependültek, a katonák suttogtak, Ingebritt asszony pedig ide-oda hajlongott a széken, és ujjaival kötője szélét gyűrögette. Kérdőleg tekintett a szolgára. Az csak bámult és a fejét vakarta, végre lenézett a padlóra és egész halkan így szólt:

— Bizony kelmed mindig keménysziv̈ű és fösvény volt. Ezért a nyáron három fekete kenyeret loptam és eldugtam a ládámba a padrajáróban. Ezt szeretném a szemeláttára megosztani a többiekkel, mert ilyen szükségben megszűnik az ellenségeskedés.

A szolgák hangos szóval vették le a kulcsokat Ingebritt anyó övéről. Fölnyitották a szekrényeket és a ládákat. A cserépfazekak tele voltak eldugott nyalánkságokkal és a katonák káromkodva vittek a tűzhöz egy egész sonkát, a melyhez a férgek odafagytak!

— Csak csendesen, jó emberek! — inté őket Trulsson atyailag és barátságosan. — A mint a téli fagy megöli a férgeket a húsban, épp úgy el fogja pusztítani ez a nagy nyomorúság, a mely most sújt minket és hazánkat, azokat a csúnya férgeket, melyek a szívünket rágják.

Mialatt így beszélt, ránézett Ingebritt asszonyra, mintha egyedül hozzá szólott volna, ő azonban félretekintett. A tiszttartó valósággal úgy beszélt, mint egy pap és háttal a tűznek, megállt közvetlen előtte, kezét összekulcsolta és így folytatta :

— Legyetek csak csöndben, jó emberek és ne együnk addig, mig nem imádkozunk! Ilyen szerencsétlen éjszakát, mint a mai, azért bocsát a hatalmas Isten az emberekre, hogy jókká és nagyokká tegye őket, hogy egy ilyen kis nép sokkal szebbnek és nagyobbnak lássék a maga szegénységében, mint a többi nagyok az ő aranyos pompájukban.

Az özvegy odament a nyitott szekrényhez és a fazekakat ide-oda tologatta, csak hogy ne hallja, de ezután visszafordult.

— Trulsson, én azt hittem, hogy kendnek lelke van . . .

— Néném ugyan kemény rendet tart a házában, de az asztali imádságunkat még sem tilthatja meg.

A durva legények erre megálltak a fal mellett és összekulcsolták kezüket. Ingebritt asszony

mindezt nyugodtan nézte, a tiszttartó pedig lassan, minden szót megnyomva, elkezdte a Miatyánkot.

Az özvegy izgatottan gyürködte kötőjét, reszketett és félre akart nézni, de a tiszttartó szelídségével mintegy kényszerítette, hogy találkozzon a tekintetük és minden alkalommal izgatottan föllélegzett. Midőn odaértek: A mi mindennapi kenyerünket add meg minékünk ma, — hirtelen közbeszólt:

— Ne tovább!

— Mit? Ne mondjam tovább az Úr imáját?

— Ne ma éjszaka! Majd holnap reggel.

Megragadta a karját és úgy vonszolta ki az előszobába.

— Fösvénynek és keményszívűnek mondott, — szólalt meg olyan hangon, mintha nem is a nyelve, hanem maga a szive beszélne.

— Bizony azt mondtam.

— És még azt mondta, hogy ilyen szükség, mint a mostani, azért szakadt reánk, hogy jóvá és nagygyá tegyen.

Az intett a fejével.

— Úgy hát kövessen! — suttogta és kimentek a téli éjszakába.

A hó olyan keményre fagyott, hogy járni lehetett rajta és a csillagok ragyogtak a sötét házak felett, melyekben most senki sem lakott és senki sem tett ki zabkévét a madaraknak. Zúgó északi szél süvített át a házak között. Szorosan

a csűrfalakhoz húzódtak a szél miatt és mikor beértek az erdőbe, a fenyőgalyakba kapaszkodtak.

— Az ijedség elvette az eszét, — gondolta a tiszttartó és tölcsért formálva tenyeréből, úgy kiáltott utána, de az nem hallotta szavát a viharban. Csak előre mutatott és ment tovább-tovább. Nem hitt a jószándékában és félni kezdett, de az asszonyt is szégyelte egyedül hagyni az éjszakában, mert tudta, hogy a farkasok megszaporodtak, mióta az emberek megfogytak.

A hidegtől és félelemtől borzongva meggyorsítá lépteit, hogy megragadja és visszatartsa. Akkor vette észre, hogy betért egy elpusztult tanyára, melynek népe pestisben, fiai pedig a csatában hullottak el. A csűr összeomlott, a ház folyosóját pedig befújta a hó. A nyitott ajtón át kivilággott az üres szoba szembenlevő ablakja. A tiszttartó borzadva megállott.

A ház falának dülve egy ijesztő jelenség állott, egy magas alak, bundába burkolt férfihez hasonlított, fején egy nagy czik-czakos hókoronával. Talán a pestisben elhúnyt gazda kelt ki a sírjából, hogy megünnepelje a karácsonyt, mint a megboldogult Károly idejében, midőn még tizenegyednapon is töltögettek a nagy sörös kancsókból és szakadatlan pengtek a hárfák.

Ingebritt asszony szinte megdermedt az ijedségtől és kezét szeme elé tartva, hogy semmit se lásson, berohant a szobába.

A tiszttartónak majdnem megállott a szív-

verése és lassan közeledett a jelenség felé. Ekkor észrevette, hogy az egy megfagyott jávorszarvas, a mely idecsalogatva az előző telek emlékétől, midőn a falnál meleget és oltalmat talált, most is betért az elhagyott tanyára, a hol már senki sem lélegzik a mennyezetes ágyakban és nem csillog ki a tűz fénye az ablakon át.

— Oh irgalmas Isten! — sóhajtott Trulsson és belépett a szobába. — Nemcsak az emberek, hanem az erdő állatai is elpusztultak.

Ingebritt asszony azonban nem hallott semmit. Kiszakított néhány deszkát a padlóból és a sápadt hóvilágnál előtűnt egy láda, körülbelül fél rőf széles és két rőf hosszú. A láda kékre volt festve, fehér virágokkal díszítve, két oldalán vasfogantyúkkal.

Ingebritt asszony nem mert a szoba szögletébe az üres ágyak felé nézni, hanem mindig úgy állott, hogy Trulsson a háta mögött volt. Az nem értette a dolgot, de midőn Ingebritt asszony megfogta az egyik fogantyút, ő a másik után nyúlt és nem nézve se jobbra, se balra, kihozták a ládát a házból és vitték haza, a templom felé.

Itt letették a templom bejáratánál. — Menj a paplakba, — szólt Ingebritt asszony — és ülj le az asztalhoz mint az én hivatlan vendégeim házigazdája. Én magam itt maradok a láda mellett és sok mindent megfontolgatok, mert holnap reggel korán kell összegyűlnünk, ha Isten megsegít, hogy megünnepeljük karácsonyt.

A tiszttartó engedelmeskedett és a temetőn át elment a paplakba, de útközben úgy gondolta, hogy az özvegynek elment az esze és holnap kénytelen lesz őt valami kórházba vinni.

Reggelre elült a vihar, de nem csengtek a szánkók mint máskor, sem a jómódú gazdák nem közeledtek párkányos nyeregben az úttalan úton. Több mérföldnyire az elpusztult tanyákból nem hallatszott sem ostorpattogás, sem kiáltás. Néhány fáklya világított a fák között és néhány öreg asszony és néhány béna gyülekezett a templom bejáratánál. Ép férfi egy se volt köztük és a templomlátogatók alig voltak tizenketten. Több volt a sír, mint a sirató és egy karácsony reggel sem virradt föl ily csöndben.

Eloltották havas faczipőjükkel a fáklyákat és midőn meglátták Ingebritt asszonyt a ládán ülve, húzódozva, csodálkozva köszöntötték. Midőn az ülve maradt, fejét a kezére támasztva, anélkül, hogy szólna vagy intene, akkor úgy érezték, hogy még jobban gyűlölik.

Lassanként a paplakból is eljöttek az álmos vendégek, de nem hallatszott ki harangszó a pusztába, mert a harangot már régen átöntötték ágyúvá, a mely ott pihen elnémulva valamelyik ditmári mocsár fenekén. Pap nem ment föl a szószékre, kántor sem kopogtatott a hangvillájával, hanem a szolgáló, a ki már régóta helyettesíti, ott várt az ajtóban.

Ekkor fölemelkedett Ingebritt asszony és el-

simítá haját homlokáról, de olyan sötét volt a templomban, hogy kezével tapogatódzott a padok között. Sem a tetőlámpát, sem a keresztelő kutat nem lehetett megkülönböztetni, sem a festést, sem az oszlopokat. Csak a rézgyertyatartók csillogtak a messzi oltárról a hófénynél.

— Tegnap — mondta Ingebritt asszony, — avval fejeztük be az imádságot : A mi mindennapi kenyerünket add meg minékünk ma. — Azután hozzáfűzte csöndesen, szinte suttogva : — Bocsásd meg a mi vétkeinket!

Ekkor egy kisértetszerű, sápadt kis gyermek jelent meg a templomajtóban, égő fáklyával kezében. Ennek világánál fölnyitotta a ládát és letérdepelt a kőre.

— A szerencsétlenség csodát csinál, — mondta és mindegyiknek úgy tetszett ezen a sötét karácsony reggelen, mintha száz viaszgyertya fénye ragyogna föl a templomban.

Hat ezüst kelyhet és hat ezüst kanalat vett elő és elosztotta a katonák és azok földhözragadt pajtásai között. Négy kövér, pénzzel teli erszényt ürített ki és minden kinyujtott kézbe ugyanannyit számolt le és senkit sem ért jogtalanság a jelenlevők közül és mindegyik kötőbe tett kenyeret, sót, gyűszűt, meg miegymást, mig csak ki nem ürült a láda és a fáklya el nem aludt.

FREDRIKSHALL.*

Az ispánok összehívták a lakosságot és mindenkinek a markába leszámoltak ötven tallért, a ki önkéntesen huszárnak áll be és százat annak, a ki gyalogosnak csap föl. Sok gyáva levágta az ujját és késsel ütött sebet saját magán, csak hogy alkalmatlanná legyen a katonáskodásra, de ezeket huszonöt botra ítélték, vagy elküldték Marstrandba kényszermunkára. Szilaj toborzó legények járták be a falvakat. Midőn a parasztok meghallották a kurjantásukat, nyitva hagyva mindent, a szénakazalban rejtőzködtek el, vagy házuk népével a rengetegbe menekültek. Stockholmban a tanácsurak a szobájukba zárkóztak, hogy ne lássanak s ne halljanak semmit. A végrehajtók katonáktól kisérve jártak házról-házra, feltörték a pinczéket meg a magtárakat, és a

* XII. Károly 1718 őszén Norvégia ellen vonult és Fredrikssten várat Fredrikshall mellett fogta ostrom alá November 30-án, midőn a várhoz legközelebb eső ostromárkokat vizsgálta, egy ellenséges golyó homlokon találta.

farkasok egész a város széléig merészkedtek. Nem volt egy szemernyi árú sem a boltokban, semmi gabona a malmokban, nem volt kar, a mely a pörölyt emelte volna, nem hallatszott vidám ének a hideg családi tűzhelyek körül.

Prófétai sejtelem hatotta át az egész népet. A templomban és a zárt ajtók mögött arról suttogtak, hogy az Isten, a ki a martírkoronát tette fejükre, nemsokára leveszi a töviskoronát és zöld viruló lomb fakad rajta és hogy a királynak meg kell halni. Minden nap várták a hírt, hogy elesett és csodálkoztak, hogy még sem jön. Mindnyájan tudták, hogy ép úgy harczol a legelső sorban, mint a legutolsó közkatona. Sokan beszüntették napi munkájukat és sötét gondban várakoztak. Egy tanácsúr Stockholmban már arról panaszkodott, hogy nem kapni gyászszövetet és pénzt a temetéshez. Maga Görtz is reggelenként álmatlanul hánykódott ágyában, midőn a szolgája tüzet jött gyujtani a kandallóban. Svédország hasonlított a düledező királyi házhoz Benderben, de ebből az égő romhalmazból, hol a siralom meghalt a hosszú várakozásban, nagyszerű fényes tervek pattantak elő, melyekről azt mondták a messzelátó jósok, hogy csak évszázadok multán fogják megérteni.

Ebben az időben élt Uppsalában egy szegény diák, a ki pap akart lenni, de nem tudta többre vinni, mint hogy latin és svéd verseket faragott esküvőkre meg temetésekre. Tolle Arassonnak

hívták. A keze és a lába nagyon is kicsiny volt erős növésű testéhez, de bármennyit is éhezett, szakálltalan gyermekarcza mindig kerek és rózsás maradt. Senkivel sem kötött szoros barátságot, csak hogy szabadon élhessen, mint a madár, a maga útját járhassa és reggelenkint nyugodtan alhassék ; pajtásai azt mondták róla, hogy nem tud különbséget tenni a jó és rossz között. Mikor a verbunkosok egy szép vasárnap megkezdték a munkájukat a városban, egyszerre nagyon is istenfélő lett és leült a templomba a latin grammatikájának üres fedelével. A Szentháromság templomában volt. Az isteni tisztelet alatt nagy zajjal rontottak be a verbunkosok, vállukon kézibilincscsel, Tolle Arasson azonban ájtatosan lehajolt az üres könyvtáblák fölé. Ide-oda hajlongott és olyan áhítattal és bensőséggel énekelt, hogy egyiknek sem jutott eszébe megfogni, pedig éppen ő tartozott azokhoz a henye diákokhoz, kiket a király a hadseregbe besorozni rendelt. Ezek után azonban úgy vélte, hogy leghelyesebb lesz, ha vállára veszi a tarisznyáját és itthagyja a várost. Megijedve nézett körül kedves hazájában, melyet a pestis és a háború pusztává változtatott. Ez lenne Svédország, őseinek birodalma, melyet úgy őriztek, mint a szemük fényét, Észak nagyhatalma, a félelmetes? Siránkozó parasztokkal találkozott, a kik hosszú szekérsorban szállították gabonájukat a norvégiai főhadiszállásra vagy egész föl,

a jämtlandi sánczokig. Törött szekerek és döglött lovak hevertek az úton. Az erdőségekben rongyos csavargók kandikáltak ki a kunyhók ablakaiból és ő minden pénzét a csizmaszárába rejtette. A tanyák előtt ágyneműk, szekrények és háziállatok hevertek a füvön és sírás-jajgatás közepette hangzott föl az árverési kalapács tompa ütése az ajtófélfához. Az udvarházak konyháiban azt beszélték a cselédek, hogy az uraságok minden ezüstjüket elásták, mert Görtz megparancsolta, hogy nemcsak az arany-ezüst pénzt, hanem az összes nemes érczből készült házieszközöket is oda kell adni szükségpénz ellenében, úgy hogy a király alattvalóinak egész vagyonát elvehette. Tolle Arasson megtudta, hogy Stockholmban már egy herczegnőnek sincs ezüst az asztalán és a király maga pléhtányérból eszik. Az elhagyott hámorokban, a melyek előtt szabadon futott el a folyócska a tétlen kerekek alatt, csak egyetlen egy kovácscsal találkozott, a ki már oly öreg és beteges volt, hogy nem mehetett a háborúba. Tőle tudta meg, hogy a mint valami vasat kovácsolnak, azonnal át kell adni nehány poltura szükségpénzért az állami fegyvertárnak. Legszivesebben mégis a papudvarokon melegedett föl, mert itt a bibliai és a latin tudása némi tiszteletet adott néki és a lelkészek olykor hajnalig is elbeszélgettek vele. Itten suttogták, hogy már az iskolapénztárt, meg a szegénypénztárt, bizony magát a banko-

kat akarják lefoglalni és hogy már nincsen írótoll meg papiros, azért kellett bezárni a hivatalokat, ha azt nem akarják, hogy a hivatalnok urak az ujjukat mártsák a tintába és az asztalra írjanak. Egy megőszült segédlelkész azt mondta neki, hogy az ispánokat letették, vagy biztosok alá helyezték, úgy hogy senki sem tudja, hogy kinek kell engedelmeskedni és hogy ki parancsol és az öreg még azt is elbeszélte, hogy néki a bibliáját, meg a reverendáját kellett a zálogba tenni és csak gyenge sört tarthat a boroskancsójában.

Így vándorolt Tolle Arasson faluról-falura és olykor megkeresett egy polturát, hogy levelet vagy hivatalos jelentést vitt magával. A postakocsisokat ugyanis behívták a sereghez és a nehézkes vendéglősök lettek a postamesterek, de nem értve ezt a foglalkozást, hiába tolongtak hozzájuk az anyák, meg az apátlanok és követelték a leveleket valahol a szibériai pusztában és bányákban senyvedő hozzátartozóiktól. Zugolódó parasztok mutogatták neki a slätthögi templomban a szultánnak aranynyal hímzett kaftánját, a mely most oltárterítőül szolgált. Kalmar városában pertu lett valami Edstedt nevű tüzérrel, a ki épen akkor nősült meg, de kiderült, hogy nem férfi, hanem Stålhammar kisasszony. Visingsőben rongyos orosz hadifoglyokkal koczkázott, Karlshamnban lengyelek, örmények és zsidók között sétálgatott és az imádkozó török hitelezőknek leránczigálta a turbánjukat. Olykor rászedte

őket, hogy bort igyanak, de azok aztán haragosan vágták a földhöz a megpiszkított poharat, hogy csakúgy csengett a kövezeten. Lundban a fölfegyverkezett diákok között meghallgatta Jhre professzor lázító beszédét és utána lőtt Rydelius professzornak, a ki meg akarta esketni a fölkelőket. Miután bebarangolta a félországot, egy este Göteborgba ért, épen midőn átutazása közben mint vendég szállt meg a híres kalózvezér Gatenhjelm házában, a Stigberg-piaczon. Porosan és szomjasan ült be Tolle Arasson egy kávéházba, a hol a polgárok sírva és nevetve beszélték, hogy most a veszedelmes madagaszkári kalózkapitányok engedélyt kaptak a királytól, hogy hatvan gazdagon megrakott kalózhajóval idevitorlázzanak és letelepedhetnek a városban, hogy a kereskedelmet föllendítsék.

Erre már ő sem fojthatta tovább magába a szót, hanem elbeszélte svédül és latinul a tapasztalatait és kalandjait utazása közben. Azonnal észrevette, hogy két férfi, a kik fölhajtott gallérral, a legközelebb ültek hozzá, azonnal elhallgatott, csakhogy őt hallgassák és ez még közlékenyebbé tette.

— Na most ugyancsak megérzik a svédek a vaskeztyű szorítását, mint soha, a pogánykor óta, — mondta és ránézett fényes körmeire. — A király az egyik nép után a másik ellen emel kardot, most meg a saját népe ellen fordul. Végződhetik ez másképen? Rémes sejtelmekről

suttognak országszerte. Nincsen fia. Mit is csinálna ilyen ember a fiával? A tanácsurak íróasztalában már ott feküdt egy angol alkotmánytervezet. Sohase fogunk mást eltűrni, csak a mit magunk önszántából akarunk. Talán holnap ... talán ma este, miközben mi beszélgetünk, már önti valamelyik katona az ólmot ... Talán már a puskájában van az a nehéz csepp, a mitől örökké elalszik a hősök legnagyobbika.

Az egyik öreg kereskedő hófehér hajjal és bánatos szemekkel megveregette a kezét.

— Mi emberek rendesen a magunk baja után ítélünk, de hadd csak az öreg embert beszélni. Hogyha a mi kemény vaskirályunk meg nem született volna, úgy a mi terjeszkedni akaró hatalmas szomszédaink mégis csak megkezdték volna földarabolni a svéd birodalmat ... Lassanként, évről-évre, napról-napra kellett volna a mi gyermekeinknek vagy unokáinknak alkudozni, megalázkodni és lemondani az egyik tartomány után a másikról. Sohasem lett volna nyugtunk, soha némi becsületünk. Nyomoruságos látvány nézni egy megkötött oroszlánt, a mint a vérit apró gyűszükbe csapolják le! Már akkor inkább boruljon lángba az egész ország és hadd lássunk egy igazi férfit magunk előtt! Mikor parancsolta nékünk, hogy többet áldozzunk, mint a mennyit ő maga áldozott? Hát ő nem éhezett, hát ő nem fázott és most az a sejtelem fog el, hogy velünk együtt kell elesnie.

Tolle Arasson hamarosan véleményt változtatott. Bár nem tudta elképzelni, de mégis úgy tetszett néki, hogy a beszélőnek igaza van.

— Ha nem szeretném annyira a szabadságot és a megvetett ágyat, úgy magam is a király után mennék, hogy megcsókoljam a lábanyomát a norvég hóban. Nemsokára talán késő lesz és a golyó már meg van öntve...

Alig hogy kimondta ezt a szót, a két férfiú, a kik hozzá legközelebb ültek, felemelkedett és ő annyira félt a katonaruhától, hogy elsápadt, a mikor meglátta a fényes rézgombokat a köpenyük alatt.

— Megvagy derék ficzkó! — kiáltották a fülébe és karon fogták, mint a foglyot szokás. — A ki ilyen szépen tud beszélni, az megérdemli, hogy a közelben álljon, a hol a golyók sűvítenek. Ugyancsak kövér madár ragadt lépen! Mi ugyanis verbunkosok vagyunk moszjő... Megértette! Most pedig mars előre Norvégiába!

— Egész életemben nem vágytam másra, csakhogy katona lehessek! — felelte olyan szelíden és barátságosan, hogy maga is hitte, a mit mondott. Tegyétek csak szépen a fejpénzt a kalapomba.

Így vette hát föl végre a kék kabátot, a mitől pedig annyira írtózott és így ért meg nap-nap után újabb és váratlan élményeket azon a földön, a hol azelőtt békésen hasítá az ekevas a barázdákat. Alig ért föl Drömstadig, midőn hatalmas

gúlyákat látott a száraz mezőn. A vontatókötélhez az ökrökkel és lovakkal együtt a parasztokat is odakötözték, hogy a hajót elcsúsztassák a földnyelven át mintegy két és fél mérföldnyire az Idefjordig. Araszról-araszra tolták hengereken és galycsomókon, éjjel fáklyafény mellett, nappal pedig a júliusi nap melegénél. Egy kis ember lilla bársonykabátban, fürtös parókával és széles aranycsattal czipőjén járkált ide-oda, biztatva a népet. Svedenborg Emanuel volt, reá bízta Polhem, hogy végrehajtsa ezt a különös szállítást. Midőn meglátta Tolle Arassont, ernyőt formált kezével gyönge szeme fölé és így szólt:

— Ilyen viruló, majdnem kicsattanó egészséget már évek óta nem láttam. Kedves őrmestereim, ne bánjatok nagyon keményen evvel a ficzkóval, mert úgy veszem észre, hogy nem sok igazi erő van a tagjaiban!

Ez volt az első részvevő szó, a mit hallott, mióta elhagyta upsalai pajtásait és azonnal könynyes szemekkel nyujtá ki kövér kezét a könyörgésre.

— Én egy szerencsétlen nyomorult vagyok — suttogta svédül tudós latinsággal keverve — és az Isten áldja meg, ha egy kis dohányt kaphatnék.

— Tubákolni és a királyt szolgálni az más dolog! — felelte Svedenborg komolyan és tovább ment, de még aznap este, midőn takarodót fújtak, odament hozzá a dohányszelenczéjével.

— Neszo itt az egész és tartsd meg, de ne szólj

többet ezért! — súgta neki és aztán sietve eltávozott.

Jók az emberek, gondolta azonnal Tolle Arasson és megpróbált beletörődni sorsába. De nemsokára elosztogatta minden megtakarított rézgarasát és a dohányszelencze egész tartalmát, csakhogy egy kicsit tovább alhassék reggelenkint. Csakhamar ismét úgy vélekedett, hogy rosszak az emberek.

Midőn végre az utolsó hajó lecsúszott aranyozott orrával az Idefjord sötét vízébe, tovább küldték őket. Sok külföldi és svéd katonatiszt csatlakozott lassanként a csapathoz és hosszú sorban vonultak tanyáról-tanyára Svédország utolsó katonái.

Történt egyszer valamelyik vendéglő mellett, hogy Tolle Arasson a falnak dűlve aludt, ölében a kalapjával. Midőn fölébredt a dobszóra egy fényes ezüsttallért talált a kalapjában, egy összehajtogatott papirszelettel.

Ez csodálatos dolog volt és megdörzsölte a szemét, mert azt hitte, hogy álmodik. Megpergette a pénzdarabot és a kezében mérlegelte. Végre kibontotta a papirost és ezt olvasta:

— Tistedahlban a Möllerstuga mellett van egy nyírfa, Gyertyatartónak is hívják, mert három águ a törzse. Ha a királyi Felség Ellenség Golyójától elesnék, úgy még azon az Éjszaka 50 dukát Aranyat fogsz találni a Gyertyatartó mellett a Földbe ásva.

— Na ezt is valami külföldi ördög írhatta! —

tört ki Tolle Arassonból valósággal siránkozva és összegyűrte és kis darabkákra tépte szét a papirost és szétszórta maga körül. A lábával földet hányt rájuk és letaposta. Azután a nadrágzsebébe csúsztatta a tallért és a többiekhez indult, de alig lett néhány lépést, ismét elővette mintha égetné a testét és ruháját. Messze eldobta magától a mocsárba.

Midőn fölkötötte hátára a borjut, ismét olyan egykedvű mosolygással marsirozott, mintha azt mondaná, hogy sok csodálatos dolog van ezen a világon és mégis mind egyre megy ; de azért a legközelebbi éjszaka a háromágú fehér nyírfával álmodott.

Az erdős hegyhátak mindjobban felhőbe burkolóztak, az utak meredekebbek, az élelmezés soványabb lett, de semmi sem tudta leapasztani a kövérséget Tolle Arasson kerek arczáról és tagjairól. A csizmái lerongyolódtak a lábáról és a kincstári nadrág, a melyet egy éhező sereg számára szabtak, olyan szűk volt, hogy zsinórral volt kénytelen összekötni a hasán. Derült, fényes homloka annyira bosszantotta a pajtásait, hogy megigérték neki, hogy elverik ; de mivel egy fejjel magasabb volt a többinél, végre sem mert egyik sem belekötni.

Bár senkinek sem árulta el, mégis reggeltől-estig azon a csodálatos íráson tünődött. Miért választották a gonosz emberek épen őt eszközükül? Nem tudott másra gondolni. Midőn végre

a poros csapat bevonult a tistedali főhadiszállás sátrai közé, megállott és anélkül, hogy tudná, mit csinál, rámutatott az egyik nagy nyírfára.

— A nyírfa, itt van a nyírfa! Ez a Gyertyatartó! Tudom... Így hívják!

— Itt hallgass és engedelmeskedj, — mondta a káplárja és a menet szélére húzta, hogy szemmel tarthassa.

Midőn a káplár megfogta a karját, érezte, hogy mily lágyak az izmai és a nagy rekruta erőtlenül ingadozott a szorítása alatt.

— E nélkül ellehettünk volna! — mondta a káplár. — Hisz olyan lágy ez a ficzkó, mint a vaj!

*

Egy novemberi napon néhány csapat megállt az egyik hegyszorosban és bár az óra még csak hármat mutatott, mégis szürkülni kezdett. Még a pusztai naptól megbarnított idősebb tisztek csodálkozva nézték ezt a téli világot, melynek erdős sziklái között a sereg új kalandra kész. Elfogott vadorzók rémes meséket terjesztettek a hegyi szellemről és a manók országáról és hogy éjszakánkint férfinövésű asszonyok lenszínű hajjal lopózkodnak a táborhoz és baltával levágják az alvó és elfáradt svédek fejét.

Havazott és a lemenő nap sárga fényt vetett a hegyoldal törpefenyőire és a kinyuló sziklákra.

Egy sereg tizenötéves sápadt gyermek gyakorolta magát a fegyverforgatásban.

Az apró piszeorrú és élénkszemű vestgotlandiak ezt sugdosták egymásnak :

— A király azt üzeni, hogyha nem akarunk éhezni, úgy ássunk eledelt a norvég hegyekből.

— Hát ássunk akkor, — felelték síránkozva a smolandiak.

A dalekarliak és a bohusiak némán támaszkodtak puskájuk csövére, de a södermanlandiak csapatai zúgolódni kezdtek. Ekkor ért oda paripáján Fuchs Rutger ezredes és megállt a front előtt. A féllába görbén ült a kengyelben, mert a gadebuschi csatatéren egy golyó járta át.

— Szégyeljétek magatok sőrmlänniek ! — kiáltotta délsvéd dialektusban. — Ha nem kaptok vajat a kincstári kenyérre, ti csiperkék, azonnal morogtok. Hallom, hogy elveszítettétek a bátorságtokat, pedig épen most kell keményen kitartanotok, mert mondom néktek, hogy soha többé nem fog a svéd katona olyan hős alatt szolgálni, mint a mi felséges urunk és én boldogan öntöm ki érte vérem. Nézzetek rám! Hogy hívnak engem? Na, rajta csak!

— A gazdag Fuchsnak! — kiáltották egyszerre a katonák és kiderült az arczuk.

— Úgy van. Mindig a gazdag Fuchsnak hívtak. No lássuk csak, miben is áll az én gazdagságom? A ki előlép és megfelel rá, kap két garast.

Senki sem jelentkezett.

Erre elővette belső zsebéből a gazdag Fuchs

naplóját és lapozgatva benne a következő beszédet tartotta:

— Az ördögbe is nem olyan könnyű gazdagnak lenni. Ez oszt a könyvelés fiúk. Azt gondoljátok, hogy minden tulajdonom kamatot hoz? No majd meglássátok! Hallgassátok a mit fölolvasok! Adósság: nulla, nulla. Ez az egyik fele az én gazdagságomnak. Azután itt van a megboldogult Schlippenbach hálókabátja ... Talán el is felejtettétek a megboldogult Schlippenbachot, a ti előbbi ezredesteket, a ki nékem testamentumozta a hálókabátját és a regimentjét, a két legdrágább tulajdonát ezen a világon. Ez a hálókabát olyan becses nekem, hogy nem adnám el ötezer tallérért. Akkor hát épen annyit is ér nekem. Tehát hallgassátok! Vagyon: a megboldogult Schlippenbach hálókabátja: ötezer tallér, a sőrmlandi regiment: tízezer tallér, az én édes kis feleségem Gréta: hetvenezer tallér, a holsteini dog: ezer tallér, az én királyi uram kegye: nyolczvan ezer tallér, vendéglő az Aranyszamárhoz: kétezer tallér. Az ördög bánja, ezt kissé alacsonyan számítottam, de evvel oszt vége is van. No, tudjátok mi az a vendéglő az Aranyszamárhoz?

— Ez a nagyságos ezredes úr sátra! — súgták a katonák.

— Az hát! Ebben a vendéglőben mindenki gratis kap ebédet, mert nem találni ott egy mákszemet sem ... De számoljuk csak össze! Az összes vagyon: százhatvannyolczezer tallér. De

minthogy a «semmi» adósság a felét teszi vagyonomnak, úgy ez a fél is megér százhatvannyolczezret. Ennélfogva van nékem összesen háromszázharminczhatezer tallérom. Látjátok fiúk, ez az, a mit Görtz magasabb financiának hív és igen hasznos ezt megérteni. Ha megtanultok könyvelni és mindent értékelni, meglássátok, hogy ti is gazdagok lesztek és nem kell mindjárt lehorgasztani a fejetek, ha kissé korog a gyomrotok.

— Vivát, vivát a gazdag Fuchs! — hangzott föl a sorban, de ugyanakkor a kardok is kiröpültek hüvelyükből. A muskétákat tisztelgéshez kapták föl és a dobok megperdültek. A sziklaszorosban feltünt egy férfinek, a ki kezében görcsös botot tartott, hosszú megnyúlt árnyéka.

A király volt.

A fenyők között jött és darabontok kísérték, a kik hosszú sorban kivont karddal vezették lovaikat. Maga legelől ment és utat taposott a hóban. Sebhelyes, szigorú arcza a naptól és fagytól sötét színt kapott és szemöldöke között mély ráncz véső dött be. Midőn prémes süvegét a karja alá vette és minden oldalra viszonozta a csapatok üdvözlését, hó esett kopasz fejére. A generalisok köréje gyűltek és a darabontok néhány fenyőgalyat vágtak le a kardjukkal és a földre szórták. Egész idő alatt hajdonfőn állott a havazásban és őszes, a homlokánál felgöndörödő hajfürtjei zúzmarás levelekből font koszorúhoz hasonlítottak. Megparancsolta a katonáknak, hogy

rakják gulába a fegyvereket és gyujtsanak tüzet, a muzsikusokat pedig a sziklafal mellé állította, hogy játszanak napnyugtáig.

— Derék nép a norvég, érdemes ellenük harczolni — mondta a király. — Olyan vitézeket mint Kruse és Kolbjörnsen, ha elestek, aranykoporsóban kellene eltemetni.

Mörner fővezér így felelt :

— Most fogtunk el néhány norvég bandität, a kik itt a bokrok közt bujkáltak, hogy felségedre lőjjenek. Felakaszszuk őket?

— Nem. Adj mindegyiknek egy tallért az elfecsérelt időért és kérd meg őket, hogy ne kontárkodjanak a katonák dolgában.

Mörner ekkor halkabban szólt.

— De vannak még más előkelőbb bokorbujkálók. Éppen most kaptam Brenner esperestől egy följelentő levelet a felséged személye és élete ellen szőtt összeesküvésről. Ha hitelt adunk néki, úgy veszedelmes ellenségek állnak körülöttünk, alig néhány ölnyire.

— Hadd álljanak, ha nem akarnak leülni. Háborús időben nincs időnk a vizsgálatra.

Mörner törpéje, Luxemburg jött hozzájuk a vizesüveggel. Midőn a király ivott, odaadta fenyőbotját a törpének, mintha föl akarná a kis embert fegyverezni és így szólt hozzá :

— Egy török azt mondta nékem, hogy vigyázzak a bolondoktól. Próbáld meg, hogy mennyire félek.

Luxemburg elvette a pálczát, megfogta és játszott rajta, mint egy gitáron, miközben egy francia szerelmi dalt dudolgatott.

Mörner még közelebb lépett a királyhoz és a kalapja mögül oda súgta:

— A legénység éhezik.

— A jóllakott katona lusta a szolgálatban.

— De az éhező katona nem bírja a fegyvert.

— Ha az ember megolvasztja a havat, víz lesz belőle. Ha az ember egy fenyőgalyat rágcsál, sokáig lecsillapíthatja az éhségét.

— Ez a nép legalább a szemünk előtt van... De a többiek otthon... A papok a szószékről nyiltan könyörögnek az Ég bosszújáért. Úgy vélekednek, hogy miután az Isten megverte a svédeket és jelt adott, hogy azok birodalmát föl kell darabolni, felséged csak a saját becsületeért küzd.

— Hát azok becsülete és az enyém két külön dolog? Azok daczoltak, én feleltem. Én kényszeríteni akarom őket, hogy a végsőkig kitartsanak. Hát nem éppen úgy az ő érdekükben történik, mint enyémben? Azt mondják, hogy Istent kísértem. Én azt felelem, hogy őt követem. Ez az én királyi szavam! Az igazság nevében, ez az én esküm! Ki az itélkező?

Erre föltette a király prémes süvegét, fölhajtotta gallérját és leheveredett nyugodtan a fenyőgalyakra, mintha egy ellensége sem lett volna a világon.

Düker izgatottan osztotta ki parancsait a tisz-

teknek. Mörner álltában elszunnyadt, egy fenyőnek támaszkodva, a nélkül, hogy tovább hallgatná a kis Cronstedt terveit és a körmönfont Stjernoost, a ki kinn volt és kémkedett, s most báránybőr-ködmönbe, faczipővel a lábán és batyuval hátán jött vissza. A király nyugodtan aludt, nem gondolt sem a levélre, sem a fenyegetésekre. Teljesen a katonái kezébe adta magát.

Egy szempár pedig folyton követte. Tolle Arasson, a kit tegnap káplárnak osztottak be a södermanlandi regimentbe, hogy felügyeljen a favágásra, nem tudta levenni szemét az alvóról. A gazdag Fuchs szavait nagyon a szívére vette.

— Talán nékem is kéne könyvet vezetni, — gondolta. — Ő ven dukát a földbe ásva a Gyertyatartó-nyírfánál!

Barátságos kék szemével annyira elmerülve nézte a királyt, hogy észre sem vette, midőn Fuchs hozzálépett.

— No mi az? — szólt Fuchs és jóakarattal megveregette a vállát. Itt van egy parancs Tistedalba, hogy azonnal indulunk Fredriksten vára ellen. Végy magaddal két embert és egy fáklyát és fussatok gyorsan! A kinek ilyen pompás élésraktára van a bőre alatt, annak nincsen szüksége pihenni és enni csak minden harmadik éjszaka, csak tudja jól felhasználni Isten adományát.

Tolle Arasson tehát neki indult két katonával az erdőnek, de még messziről a fenyők közül visszafordult és ránézett a királyra.

Midőn hajnalban Tistedal faluba ért, megállt a nyírfa alatt és az utolsó fáklyát égő felével a földbe dugta.

— Messze vidéket bejártam, hogy tanuljak és tapasztaljak, — mondta a katonáknak. — Találkoztam jó és rossz emberekkel. Sőt még az állatok és a fák is lehetnek jók és rosszak. Minden délben, midőn kint voltam a favágókkal, ide tértem megpihenni és sohasem jött álom a szememre. El van átkozva ez a fa! Látjátok fent ebbe az ágba a fejszémet vágtam bele. Majd eljön az a nap is, midőn a gyökerének megyek a fejszémmel. . . .

Ott állott és nézte a kialvó fáklyát.

— Jó emberek és rossz emberek, mondom . . . Sohasem láttam fenségesebb férfit, mint a mi nagy királyunk. De az évek mindinkább szigorúbbá és keményebbé teszik. Nincs kimélettel sem állat, sem emberfia iránt. Nincs az a jajgatás, a melyre odafordítaná a fejét. Az ő tele eljött a lassú halállal. Mennyire síratni fogjuk, ha elesik az ifjúkor éveiben. Még egy kor sem tisztelt ilyen nagy és tiszta nevet, mint az övé. Látjátok ezt a fáklyát, a mint lassan kialszik, hogy füstöl és keserű égésszagot terjeszt! Miért nem nyomom le inkább kezem egy érintésével mélyebbre . . . . hogy még fényes lánggal kerüljön a földbe . . .

A katonák nem értették, hanem csak azt felelték:

— Sohase érje semmi baj a mi szeretett urunkat és királyunkat!

Egy pár lépést tett, hogy kövesse őket, de a Gyertyatartó-nyír marasztalólag terjeszté rá ágait, ott maradt hát még és így szólt magában:

— Ki akar rosszat? Tolle Arasson fegyvert fog, ő a megvetett, a kitaszított, a ki faluról-falura vándorolt, kegyelemkenyeret koldulva. Ő ragad fegyvert és a ravaszra teszi az ujját. Ez a lövés az egész nemzetet meg fogja váltani. Ha majd éjjel megszólalnak Fredriksten ágyúi, senkisem fogja meghallani. A katonák mégis azt fogják gondolni, hogy csönd van, mint az elhagyott havasok között. Ők csak azt az egy lövést fogják meghallani. Ez a lövés átsüvölt majd az éjszakákon és a nappalokon, míg csak ember él a földön. Ha majd kiástam az ötven dukátot, odamegyek a tábornokokhoz és a szemük közé vágom az aranyakat és azt mondom: Elő a bilincsekkel jó urak! Itt van borravaló a fáradozástokért. Igyatok óbort az egészségemre! Én voltam az, a ki meglőtte ő királyi felségét! Rólatok senki sem fog beszélni, de ameddig az ő neve él, addig él az enyém is. Akkor rám teszik a bilincseket. Majd ráültetnek a hóhér kocsijára és úgy visznek végig Stockholm főutczáján, de egy ablak, egy kapu, egy tető sem lesz üres, mindenütt kiváncsiak fognak tolongani, hogy lássák Tolle Arassont. És az udvarházakban, a hol a konyhaasztal mellett ettem és a papházakban, a hol hajlongtam egy tányér levesért, azt fogják mondani: Ebben a székben ült Tolle Arasson, ebből a

pipából szívott Tolle Arasson, ezt a kilincset fogta avval az ujjával, a melyikkel a ravaszt elsütötte. Az uppsalai diákok, a büszke, csalfa barátok, a kik még éjjeli szállást sem akartak adni nékem egy esős éjszaka, azok megöregednek, megőszülnek, de azért mindig emlegetni fogják. Mi ismertük Tolle Arassont, mi pertu voltunk vele. — Így fog ez történni. És valahányszor egy postakocsi fordul be Stockholm városába, a bentülők közül egyik ki fog mutatni és így szól: itt van az akasztódomb! Százan feküdhetnek alatta, de ő csak azt fogja mondani: itt fekszik Tolle Arasson, a gonosz elvetemült! És valamelyik azt mondja majd rá: a népfölszabadító!

Tolle Arasson kinyujtotta karját, hogy megtámaszkodjék, de a mint keze megérintette a nyírfa síma hideg törzsét, egy elfojtott kiáltással rettent vissza.

A katonák megálltak és megfordultak. Ő azonban intett, hogy menjenek tovább és követte őket, de sápadt volt, mint egy halott.

*

A király egy deszkakunyhót építtetett a sáncárokban az erősséggel szemben levő hegyen és egy ágy, asztal és egy szék volt az egész butorzata. Az ajtó előtt nem állott őrt senki töltött fegyverrel, olykor még a szolgálatot tevő adjutánsát is elküldte valami megbizatással. A napi fáradalmaktól kimerülve néha a sánczon is elaludt,

szemben az ellenség ágyúival. Akárki hozzá mehetett volna a sötétben és egy kardszúrással kioltha tta volna életét. Az ukrainai sivatagban töltött álmatlan és aggódó éjszakák nyomát csak az a mély ráncz a szemöldöke között mutatta meg. A mint lelkét a szerencsétlenségek, úgy testét a fáradalmak keményíték meg. Egy perczig sem esett kétségbe a veszély miatt, de most tudta, hogy sohasem lebegett közelebb feje fölött a sötét felhő, és ez az elröppent ifjúság daczos nyugalmával töltötte el. Hangja megdurvult, de a parancsoló nyugalom megifjító lángot gyujtott föl szemében. Minden, minden, a mi nyomort és szenvedést a sötétség elrejtett, fölemelkedett körülötte és ő botjára támaszkodva, gyakran türelmetlenül szítkozódva vezette a katonák munkáját.

Órák hosszat nézte az eget és a föltünő csillagokat, a melyeket ismert, de midőn a köd és a sötétség sűrűbb lett, behunyta a szemét és az ujjain számolta: háromszáz..., háromszáznyolczvanöt..., kilenczven.., kilenczvennégy... négy... négy százezer birodalmi tallér! Föl tud Görtz igazán hajtani ennyi sokat deczemberig? Hogyan tudja máskép a sereget fenntartani? És Görtznek két napon belül ide kell érkezni. Nem az ő jövetele okozott ilyen izgatottságot a táborban? Mit is kell tenni hát? A király nem ismert semmi kétségeskedést, mert olyan volt, a ki megvetette a pénzt és a tulajdont. Hát nem nevezték el a

svédek őrültnek és koronája után nyujtották ki kezöket? Na jó, ezt megbocsátotta nekik, miután megadta rá a feleletet és az utolsó perczig összetartja őket, mégha a feje fölött gyullad is ki a ház. Hát nem Isten küldetése az, a mi az ő lelkében forrong? Most nincs idő a kényelemre, mely puhánvetett ágyra vágyik. Hát Görtz plakátja, melyet minden kunyhó falán láthatnak és a békéről és az alattvalók javáról szóló igéretek alatt az ő neve áll? Majd ha a vihar elmúlik, vizsgálatot indít és igazságot oszt. Most a feladat Fredrikssten várát elfoglalni, mely szürke falaival és hegyes szögleteivel ott fent a hegyen elzárja előle az utat Norvégia felé. Már Gyldenlőw erődöt el is foglalták karddal a kezükben, úgy-e?

— Karddal a kezünkben! — Gyakran behunyta a szemét, ha nem látták és halkan beszélni kezdett. — Azt gondolják, hogy én téged kísértelek, te hatalmas, csodálatos Isten, szent lélek, én örömem, én gyönyörűségem, én ujjászületésem. Mindig azt mondják: állj meg a feleúton, a hol most állunk, különben Istent kísérted, ülj le, ha fáradtak vagyunk, különben nem hívunk többet a mi Gideonunknak. Te, leghatalmasabb ítélőbíró, megalázom magam előtted az én nyomoruságomban, én nyomorult bűnös. Ha eltévelyedtem ezen a földön, úgy sújts halálra!

— A király elszunyadt — mondták a katonák, midőn meglátták lehorgasztott fejjel és mélyen lehúzott kalappal.

Meghallotta, fölnézett és ezt válaszolta:
— Még nem!

*

Ádvent első vasárnapján lóra ült a király és lelovagolt a sűrű ködben a tistedali malomig. Komor volt és hogy rosszkedvét elűzze leült a padra tűz mellé és írásait nézegette. Kérvények, régi levelek és áthúzott számadások voltak még lundi tartózkodásának az idejéből. A tekintete megállapodott két félívnél, melyek egy réztűvel voltak összefűzve és az ő nehezen olvasható betűivel teleírva. Olvasni kezdte:

— Anthropologia. Physica. Minden élő lény hajtóereje az, a mit Passziónak avagy Gyönyörnek hívnak. A Gyönyör kétféle, úgymint: testi és lelki Gyönyör. Lelki gyönyörnek hívjuk azt, a miben a testnek semmi része. A testi gyönyörnek azonban azt hívjuk, a mit a test a lélekkel együtt érez... A testnek három részei a következők: a materiális rész, a mely áll a test alakjából, annak külső és belső formáiból; a folyékony matéria, a mely áll a vérből és annak edényeiből; a matériális Spiritus avagy a Lélek, mely a materialis lény legfinomabb része; ereje és élete magában a vérben van és az érzését az élő lélektől kapja, a mely az egész testet kormányozza... Ez elenyészik magától, a mint a test avagy egy része meghal... Az oka, a miért a Lélek mindkét gyönyörben részes, míg a test egyes-egyedül a

test gyönyörét érzi, az, hogy az élet tulajdonképen a Lélek tulajdonsága, a mit a test, mely magában élettelen lény, a Lélektől kap... Az, a mit közönségesen az öt Érzéknek hívnak, az csak egy és pedig az Érzés, a Léleknek egyik működése, mely a testrészek különböző természete szerint ötféleképen nyilvánul...

Felállott a padról és megfogta a belépő Mörner fővezérnek az övét.

— Ha a mi Mörnerünk nem volna éppen olyan jó filozófus, mint a milyen ügyes gazda, akkor ugyancsak kemény diót adnék itten neki feltörni. Különben ne olvasd ezeket az írásokat... semmiség az egész, a mit Lundban írtam össze egy este. Mindig úgy érzem, midőn egy idő mulva átnézem az egykor nagy gonddal fölállított következtetéseimet, hogy ellenségnek kellene átöltözködnöm és megostromolni a saját váramat. Talán a gondolkodás élvezete is a küzdelemben rejlik?

Mörner azt felelte rá:

— Felséged kemény küzdőfél a tudós disputációkban és senki olyan ékesszóló mint nagyságos uram az ilyen küzdelmekben, csakhogy én nem vehetem fel a harcot, mint a megboldogult Grothusen.

Izgatottan gombolta ki kabátját és néhány lepecsételt levelet nyujtott át a királynak.

— Gondolja meg felséged, hogy a legjelentéktelenebb följelentés is *igaz* lehet és már évek óta vágja ki a halál kezéből fenyegető kaszáját.

A király már külsejükről ismerte ezeket az írásokat, melyekben nyomtatott betűkkel aláírás nélkül figyelmeztetik közeli halálára. Ezek a fenyegetések ép oly kevéssé ijesztik meg, mint az ágyúgolyók süvítése. Hiszen már gyermekkorától kezdve minden reggel avval a gondolattal ébredt, hogy szürkületkor holtan fekszik a csatamezőn. Fölbontatlanul dobta be a három levelet a tűzbe és oly nyugodtan állt az alacsony szobában, mintha fáradt és kiéhezett ifjakból toborzott utolsó serege Európa összes koronáit magával vinné egy társzekeren.

— Felelj őszintén! — mondta egy kis gondolkozás után. — Mennyire számíthatok még .... nem az ostromot értem ... hanem ha ellenem törnek?

— Kell válaszolnom? Parancs?

— Igen, mennyiben bizhatok még?

— Egyben sem!

A ház előtt fölperdültek a dobok, a csapatok gyülekeztek az istentiszteletre és Hultman lépett be jelentve:

— Alázattal jelentem, hogy a tábori istentisztelet megkezdődik. A mai napra választott szentige Krisztus Urunknak Jeruzsálembe való bevonulásáról szól.

A király lemosta arczáról és kezéről a puskaporfüstöt, egészen új ruhát vett föl és sárga szarvasbőr-keztyűt. Mialatt haját Hultman beporozta, hogy egész fehér lett, egyik lábával a

tűzhely előtti fahasábokra támaszkodott és egész halkan, mintegy magában így szólt:

— A szöveg tetszik nekem... Sokan pedig felsőruháikat teríték az útra, mások ismét ágakat szegdelének a fákról és az útra hinték. Mind a kik elül menének, mind a kik hátul követék, kiáltának ezt mondván: Hozsánna néked Dávid fia! Áldott legyen a ki jő az Úr nevében! Hozsánna a magasságban!

— Igen, igen nagyságos Uram — felelte Hultman suttogva — ezt kiálthatják a szentek is, valahányszor Istennek egy igaz hőse lovagol be a mennyek országába.

Ekkor a király kiment a csapatokhoz. Födetlen fővel állt a Gyertyatartó-nyír alá. A katonák, a kik megszokták a botját és pecsétes ruháját alig ismerték föl.

Egész nap a táborban maradt és csak késő este, midőn a köd leszállt, lovagolt vissza az erdőbe deszkakunyhójához.

Tolle Arasson katonáival a legkülsőbb árkon dolgozott. A franczia Maigret vezetése alatt ásták magukat előre a svédek, és lépésről-lépésre tolták maguk előtt a rőzsekötegeket és a sánczkosarakat védelmül a várbeliek golyói ellen. Az ellenség ágyúi úgy dörögtek vissza a sziklafalak között, mintha vaspörölyökkel döngetnék a földalatti börtönök vaskapuit.

Az őrség, hogy célozhasson és megvédje magát a rohamoktól, hosszú botokon égő szurokkoszo-

rukat tett ki és a felröppenő világító golyók vetettek fényt az ostromlókra. Tüzet és füstöt szórtak Fredrikssten falai és fent a svédek sánczain fölismerte Tolle Arasson a király nagy kalapját.

Az árnyékban elvette egyik elesett bajtársa fegyverét és lelapulva közeledett a földsáncz felé. Midőn már annyira közel ért, hogy meghallotta a király szavait a tisztekhez, a kik a sáncz másik oldalán az árokban voltak, megállott.

— Csodálatos! — gondolta. — Itt az elősánczokban minden éjjel elesik egy csomó katona... Honnan van néki az a hatalma, kényszeríteni száz meg száz embert, hogy itt álljanak és elessenek a nélkül, hogy merészelnének kimondani ezt a három szót: nem tűrjük tovább!...

Térdre akart esni és az Ég engedelmeért könyörögni, megnyugtatni a lelkét, hogy tette igazságos lenne, de nem volt rá képes. Ő sohasem tudta, hogy mit akar és ha egy gyermek azt kiáltotta volna hozzá, hogy dobja el a fegyvert, úgy engedelmeskedett volna, sőt megköszönte volna a jó tanácsot. De senki sem szólt hozzá és senki sem látta, nem mert hát tovább habozni, hogy ne hosszabbítsa meg a kínzó határozatlanságát. Fölhúzta a ravaszt. Vállhoz emelte a puskát. Arra czélzott, a ki miatt honfitársai hullanak és elvéreznek — de az ujja a ravaszon reszketett és megbénult.

Lépéseket hallott. Az ősz Hultman közeledett,

gombos czipőben és fehér harisnyában, kalapját tisztelettelteljesen a hóna alá szorítva jött át a sánczon, az ellenség süvöltő ágyúgolyói között. Kezében szervétával letakart pléhtálat tartott, a király vacsoráját. A mint odaért, a szervétát a kalapjára terítette és a tálat rátéve úgy kínálta meg a királyt, a ki állva evett és közben a hű szolga kabátgombjait fogdosta.

Tolle Arasson leereszté a fegyvert és hallgatózott.

— Hultman járása éppen olyan feszes, mint Brandklipparé volt az utolsó napokban ... De senki sem hordta nékem az ételt oly hűségesen, azért kinevezem magát konyhamesterré. Évről-évre kevesebb marad a régiek közül ....

— Istenem, kegyelmes Istenem! — sóhajtotta Tolle Arasson és a fegyverrel kezében ide-oda ingadozott.

Látta a mint Hultman a golyózáporban visszament és a király arczát balkezével megtámasztva a sánczárok fölé hajolt. A teli hold kibontakozott a ködből és teljes fényében ragyogott le a fenyőerdőre.

Svéd, német, olasz és franczia tisztek tanácskoztak a közelben arról, hogy miképpen lehetne a királyt arról a veszedelmes helyről lecsalni. Maigret végül hozzálépett, megfogta csendesen a kabátját és így szólt:

— Ez a hely nem felségednek való ... A kartácsok és a puskagolyók ép oly kevés tisztelettel

vannak egy király iránt, mint a legutolsó katona iránt.

Erre Tolle Arasson ismét fölemelte mindkét kezével a fegyvert. A földre dobta, úgy, hogy elsült és a dörej összeolvadt az ellenség tüzelésével.

— Soha, — dadogta. — Soha! Egy *svéd* ember sohasem teheti ezt, ha még ötven arany is várná minden nyírfa alatt Norvégiában! Inkább megszökni vagy elesni! Mit bánom én a dukátokat ... Az ő *életét* akartam elpusztítani ... és ezt nem tudom! Talán vakon meg tudnám tenni! Hát nincsen egy idegen ágyú, mely el tudna találni egy királyt?

Tolle Arasson nem vette észre, hogy a hold fénye már a sánczárokba is besüt és árnyékát egészen föl a sánczig nyujtja.

— Mit csinálsz te itt fiam? — kérdezte a király. — Menj előre, előre az ellenség ellen!

Tolle Arasson fölugrott és elindult egyenesen a vár felé. Háta mögött hallotta, a mint a tisztek figyelmeztetik a királyt, hogy szálljon le.

A király azt felelte nekik:

— Ne féljetek!

Erre Tolle Arasson a nélkül, hogy tudná, mit csinál elkezdett futni a sánczkosarak és a rőzsekötegeken át egyenesen az ellenség felé. Néhány svéd katona, a kik meglátták, szintén fölemelkedett és neki iramodott, hogy megszökjön. Ő megállott és kezével feléjük intett, de valahányszor visszafordult, fölismerte a királyt a sánczon.

Miért nem ragadott föl egy ásót, hogy tovább ásson? De hát a király akarta így. Mind hevesebben és gyorsabban futott előre, végre már nem is tudta, hogy azért teszi, mert a parancsnak engedelmeskedik, vagy mert meg akar szökni. Védelmül árkok és fatörzsek mellé bújt le, de azért mindig közelebb jutott a várhoz. Puha tagjai már három sebből vérzettek, de ő nem törődött a forró cseppekkel, melyek végig folytak a kezén, hanem imádságot és zsoltárokat mormolt és örökre elkárhozott bűnösnek nevezte magát, a ki el akarta adni a lelkét.

Egy jelentéktelen szétlőtt külső váracshoz ért, amelyet úgy látszik elhagytak, de amint norvég katonák beszélgetését hallotta, hirtelen elrejtőzött a sánczkosarak mögé.

Nehány lépésnyire tőle rozzant kerekeken egy tábori ágyú állott, barnavörös volt a rozsdától és szája éppen a király sánczа felé volt irányítva. Kavicscsal és vasdarabokkal volt megtöltve. Volt abban minden régi puskagolyó, eltört kulcsok és szegek, melyek rég kihullottak a parasztok ládáiból, legvégül egy meggörbült kolompnyelv, mely valamikor a derüs sziklához vidáman kolompolt a fejőlányok kiáltására.

Hosszú fehér felhőfoszlány takarta el a holdat, és Tolle Arasson vérezve, összekulcsolt kezekkel feküdt a sánczkosarak között.

— Ez egy olyan éjszaka — rebegte — midőn az ég fölnyílik és az Isten mélyen elgondolkozva

néz le a földre, hogy az emberek megérzik tekintetét. Meneküljenek bár . . . rejtőzzenek el, legyenek gonoszok, mint én vagy hősök, mégis megérzik a tekintetét . . . Egy hős . . . mi is hát egy hős? Kitartás a végletekig, kitartás az ellenséggel és a barátokkal szemben. De te ott fent, tied minden és midőn a sorsnak homokórája lepergett, mindenhatóságodban megmozdítod az ujjad és a hős feje földre hanyatlik . . . és ott fekszik kibékülve . . .

Tolle Arasson a legközelebbi sánczkosár fűzfavesszőit félrehajlította és hallotta a mint a norvég káplár beszélt a katonáival.

— Fiuk nem érdemes, hogy tovább is pazaroljuk az embereket és a puskaport ezért a kőrakásért, de ez az öreg ágyú már rozoga, hogy elvihetnénk innen, azért a kommandáns megparancsolta, hogy süssük el, mielőtt innen elmegyünk. A lövés mégis csak árthat valamit a svédeknek, ha ugyan az ágyú darabokra nem szakad.

Mialatt ezt mondta a kanóczot óvatosan az ágyúra tette és gyors léptekkel énekelve fordult vissza embereivel a vár felé.

Tolle Arasson tekintetével követte a kanócz sárgás lángját, a mint mind közelebb kigyózott a gyujtólyukhoz. Félredobta a sánczkosarakat és a rőzsekötegeket, hogy a kanóczhoz rohanjon és eloltsa és hangosan mintha az éjszakához beszélne így szólt :

— Én meg akartam ölni azt az embert és most meg akarom menteni, csak azért mert az előbb láttam és hallottam beszélni! Így tesz ő mindenkit egy tekintetével szolgájává! A fejem szédül és nem tudok már gondolkodni.

A fűzfavesszőket kezével szaggatta szét, de a czölöpök útját állták és az egész idő alatt a kanócz lángját nézte. Olykor elhalványult és már azt hitte, hogy kialszik, de aztán megint fényesen fellobbant.

Ez egy jel, gondolta Tolle Arasson, hogy az emberek ne merészkedjenek ma éjszaka cselekedni, a miért is lekúszott a hasadékba, a mely a völgy felé és a leégett Fredrikshall sötét kéményei felé vezetett. Még jó messziről is látta a kanóczot. Tisztán égett a sánczkosarak között, de ő mindig mélyebbre ereszkedett. Egyszerre meghallotta a lövés dördülését, úgy, hogy a sziklák megremegtek.

Az ereje elhagyta és az esze is elhomályosodott. Már nem emlékezett rá miért is ment az ellenség ellen. Csak attól félt, hogy meglátják és elfogják. Bebámult az éjszakába, a melyben úgy dörögtek a vár ágyúi, mint Asa-Tor szekerei.

Nem tudta, hogy mennyi ideig bolyongott a fenyők között és hová ment. Nemsokára nehéz lépteket hallott és recsegett és hullott a kavics. Tizenkét gárdista jött le a meredek dombról egy hordágyat hozva.

A fenyők mögé búját csendesen és várt. A hord-

ágyon egy elesett feküdt két közönséges katona-köpenybe burkolva, a fehérfürtös paróka az arczába hullott és a kalpagja mélyen a homlokára volt húzva.

— Ki esett el? — kérdezte suttogva, úgy, hogy Carlberg hadnagy a ki hátul ment semmit sem vett észre.

— A hadnagy azt mondja, hogy valami bátor tiszt, — felelte az első katona, de a mint félre fordította a fejét, hogy megnézze az éjszakai csavargót, megbotlott és térdre esett a teher alatt.

A paróka és a kalpag lecsúszott a halott fejéről, úgy, hogy a holdfény épen keresztüllőtt homlokára esett.

— A király! A mi nagy, szeretett királyunk! — suttogták a katonák és le akarták tenni a hordágyat.

Az első katona nem tudott a fájdalomtól fölemelkedni és az öreg harczosok, piszkosan a füsttől és sártól, fagyos durva kezeiket tördelték hullája előtt és úgy siránkoztak:

— A mi nagy, a mi szeretett királyunk!

A hadnagy szigorú szavakkal fenyegette meg őket, hogy hallgassanak és ne árulják el siránkozásukkal, mi történt.

Lassan és komoran vitték tovább a királyt azon az egyszerű hordágyon, a melyen ő azelőtt annyi névtelen és már elfelejtett katonát látott, a kik engedelmeskedtek akaratának és meghaltak.

Már éjfél elmult, mikor letették az ágyat egy pázsitra, Tistedal falu elhagyott házai között. Miután a katonák borravalóul három szükségpénzt kaptak, eltávoztak. A hadnagy ott maradt és sóhajtva ült le az ágy végére. A jelszavak olykor fölhangzottak az erdőből, de különben néma csönd volt és a malomkerék sem forgott a pataknál. Az ablakok sötétek voltak és ugyanaz a hold, a mely világított egykor az álöltözött lovasnak Stralsund kapujánál és a kemény tusánál Rügen szigetén, sütött le most is a fűre, a hol egyetlen katona virrasztott elesett királya fölött.

Lépésről-lépésre lopózkodott Tolle Arasson utánok és csak a Gyertyatartó-nyír mozdulatlan ágai alatt állt meg. Félhangosan beszélve járta körül a fehér törzset és a fűre hullatta megsebesült karjából a súlyos vércseppeket, hogy örök álomra és feledésre kárhoztassa a gonosz dukátokat, melyek itt vannak elásva.

— Aludj, aludj a kárhozatban! .... Miért nem peregnek a dobok? Mily egyedül áll ott a ravatal. Nem síratja sem asszony, sem gyermek, sem jóbarát. Oh te hold, a ki vándorolsz ide-oda és sok mindent látsz, jusson eszedbe ez a ravatal, valahányszor egy svéd erdőre nézel!

Odanyult a baltájához, a melyet az egyik ágba vágott és csak néhány este ezelőtt mutatta a katonáknak. Faszilánkok röpültek, és minden csapása, a mit a nyírfára mért, messze visszhangzott a nagy csöndességben.

Midőn megpihent, lassan világosodni kezdett lelkében.

— Mindenható, büntető Isten! Ő, a ki előtt az orgyilkos kiejté a fegyvert kezéből, ő, a ki mosolyogva nézett szemébe számtalanszor a halálnak, ő csöndesen hullik el, mint a letaposott útszéli kalász, midőn a sorsa betelt. Elesik egyedül egy sánczon éjnek idején, mint a legutolsó katona az őrhelyén. Megöli egy rozzant, elhagyott ágyú lövése, melyre néhány katona egykedvűen, énekelve dobta rá a kanóczot. Vagy ... ki tudja honnan jött az a golyó? Mit tudom én azt, egy közönséges ember ... Csak azt tudom, a mit az előbb láttam és azért azt hiszem ... De annyi idegen hang hallatszott ott a sötétben.

A hadnagy még mindig ott ült a katonaköpenybe burkolt halott mellett és az éjszakai csendben mindinkább fáradtan hangzottak föl a fejszecsapások a nyírfa vastag törzsére. Midőn végre kidőlt a fa, az ismeretlen favágó leült csöndesen a fatörzsre.

Lassan multak a perczek. Már reggel lett, midőn megjelent néhány katona, hogy tovább vigyék elesett urokat. Köztük volt egy kapitány, kezében a király kardjával és elbeszélte, hogy a halál pillanatában oly hevesen ragadta meg a markolatot, hogy a kardot félig kirántotta a hüvelyéből.

Minden szóra figyelve félrehajtotta Tolle Arasson a Gyertyatartó-nyírfa ágait.

— A kardját . . . mondta magában. Egy kemény korán megőszült férfi volt az, a ki kirántá kardját a világosság ura ellen? Vagy tán . . .?

Kilépett az útra a kapitány elé és tompa hangon kérdezte :

— A kardját . . . ki ellen rántott kardot? Az én véres káplárruhám alatt talán tudósabb ember áll, mint Ön, ha mélyre is sülyedt az emberek előtt. Ne utasítson hát el, hanem feleljen könyörületből.

— Barátom, nem értem a kérdésedet.

— Ki ellen, mondom? Ki ellen rántott kardot? Most már tudom magamtól is. Ki ellen, még kérdezem? Mindenki ellen! Nem elég nékünk ez a felelet? Hát nem kell-e meghalni ilyen hősnek? . . . Ő hitt! Ő hitt feladata igazságában . . . Ilyen daczolóknak megbocsát az Isten. Uraim . . . Ilyen daczolóknak még az emberek is megbocsátanak!

A HAZATÉRŐ KAROLIÁNUSOK.

Tibelius Jesper esperes úr nyugodtan üldögélt a parochián és szívta már kiégett pipáját a nélkül, hogy még egyszer megtöltötte volna. Éppen most vette magára a bundáját és a szalma botosokat, mert hideg szél süvített végig Uppland tartományon a borókák és áldozati kövek között és ő nem azok közé tartozott, a kik pazarolják a tüzifát. Egészen elmerült egy egyetlen nagy gondolatban. Ez a gondolat volt az ő egyedüli napi társasága a sivár özvegyházban és evvel foglalkozott annyi éven át, míg egyik tallért a másik után rejtette el a zacskóba az asztalfia legsötétebb zugában.

Harmincz tiszta ezüst tallért gyűjtött össze. Ebből titokban csináltatott egy gyertyatartót, a mely már ott van kendővel letakarva a szekrény tetején és ez volt az, a mire gondolt.

Hazatérő karoliánusok majdnem minden héten jönnek erre, ketten-hárman, batyukkal és kérnek éjjeli szállást. Az obsitosnak bizony alig van annyi pénze, hogy fizessen és ezek egyedüli ven-

dégek az országútról, a kiket mindig szívesen láttak. Valahányszor Tibelius vendég volt valamelyik udvarházban, mindig azt látta, hogy a veteránokat vagy a Szibériából hazatérő hadifoglyokat a főhelyre ültetik. Ha a termésről és a vetésről kezdett velük beszélni, azok avval feleltek, hogy Narváról és Benderről kezdtek beszélni. Titokban ő maga is megbánta, hogy nem a kék köpenyt választotta a fekete helyett, bár olyan alacsony és száraz volt, mint a barnafoltos boróka a kertjében ; vagy hogy mért nem vette a bibliát a hóna alá és úgy ment volna a harcztérre. Negyven év óta, gondolta, igen negyven vagy ötven év óta hősnevekkel vannak kikövezve a svéd templomok, de reánk, a kik a hosszú háború alatt itthon ültünk és éheztünk, senki sem gondol.

Vékony szeletet tépett le egy árkus papirosról és fölnézett a betakart gyertyatartóra.

Ha majd az évek elkoptatják sírkövét, ez a gyertyatartó még mindig szeretettel fogja szórni a fényt és minden karácsonykor rágondolnak majd az egykori lelkipásztorra.

Még csak a fölirat hiányzott és a neve ; elővette a tollat és ezt írta :

A szükség évében, fagyoskodtam szomjan — éhen,
Gyűjtém ez ezüstöt, néktek világolva égjen.

Tibelius Jesper.

Összehajtogatta a papirost és betette a gyertyatartó egyik ágába. Midőn szemét behunyta, úgy érezte, hogy már a templom kövezete alatt nyugszik és hallja a mint mondják az emberek: Mily tisztán és fényesen ragyog még a kegyes Tibelius adománya.

— Tisztán és fényesen, — mondta félhangosan, de tovább nem jutott, mert Humleman, a szolgája fölrántotta az ajtót és kiterjesztett karokkal kiáltotta:

— A megboldogult király él! Ott áll a dombon egy leánynyal.

— Egy leánynyal?

— Egy testőr is van vele, meg egy szabó, a kinél Upsalában titokban lakott. Egyik szolgáját megelőre küldte lázító fölhívással a dalkarlokhoz.

— A megboldogult király Fredriksstennél halálos lövést kapott és már régóta csöndes helyen nyugszik. Ezt Humleman nagyon jól tudja.

— Ő maga mondja, hogy az. Akkor egy közlegényt tettek a koporsóba és most eljött, hogy visszakövetelje az országát.

— Midőn Humleman lázban volt a télen és elmentem hozzá meggyóntatni, akkor úgy-e beösmerte, hogy ő maga volt a lősánczban és lőtt a megboldogult királyra?

A szolga ijedten emelte mind az öt ujját a szájához jelezve, hogy az esperes ne szóljon tovább.

— Én megtartottam a hallgatási fogadalmam,

nyugodt lehetsz. Most menj és kergesd el azt az embert.

— A lány erős és védi őt.

Tiberius az ablakhoz ment és egyszerre szürke meg fehér lett az arcza. Ott állt valóban a megboldogult király egyszerű közlegényi ruhában, keztyűjét a kardmarkolatába dugva és úgy beszélt a parasztokhoz.

— Úgy látszik a szellemek szabadultak ki, — mondta Tibelius. — Gyújts világot és tégy fát a tűzre!

A szolga fát hozott be és telerakta a kandallót, hogy csak zúgott és mindegyik gyertyatartóba az asztalon, egy vastag viaszkgyertyát tett.

— Ébren vagyok? — kérdezte Tibelius és megrázta a szolgát vállainál fogva, a nélkül, hogy az ablaktól el akart volna menni. — Minden okos embernek be kell látnia, hogy itt egy sötét játékot űznek és most minden attól függ, hogy okosan cselekedjék az ember és épségben kerül ki a játékból. Történhetik nagy csuda és senki sem tudja egész biztosan, hogyan is esett azon az éjszakán, ott a sánczárokban. Sokféle mende-mondát suttognak. És ha ez nem is a megboldogult király, talán lehet valamelyik hű embere. Legjobb lesz, ha lefekszem fent a szobámban, te pedig ültesd a kocsist lóra és küld azonnal az uppsalai helytartóhoz. Azalatt Humleman legyen itt a gazda és tartsa vissza a csodálatos vendéget. Humleman az élelmezésnél szolgált és látott katonát azelőtt.

Próbáld ki óvatosan. Ha tud írni, úgy hajolj meg előtte és kináld meg minden jóval, de ha nem tud, üsd észrevétlenül fejbe egy hasábfával és rejtsd el a pinczében.

— Talán itt az alkalom, hogy én is tegyek valamit, — tette hozzá csöndesebben, inkább csak magában és kiment a tornáczra.

A megboldogult király ott állott mozdulatlanul a dombon és csak néha mondott egy-két érthetetlen szót.

— Ne gyere közel hozzá! — kiáltotta a lány és közibük lépett, midőn meglátta a papot. — Még nem akarja megismertetni magát, míg össze nem gyűjti a szegényeket és elhagyottakat.

— Úgy csak messziről köszöntlek alázatosan, — szólt Tibelius és levette a kalapját. — Épen most adtam át a házigazda tisztséget Humlemannak, mert nékem hideglelésem van és le kell feküdnöm és csak annyit akarok mondani, hogy a nagy szoba be van fűtve.

A megboldogult király büszkén bólintott fejével és a kardmarkolatára tette a kezét. Midőn az esperes eltünt, ő is bement a házba. A leány egész idő alatt körülötte forgott, mint egy légy és visszatartotta a kiváncsiskodókat, de midőn bement és látta a sok könyvet, a zinkgyertyatartókat, a faragott székeket, zavarba jött és leült egy ládára az ajtó mellé.

— Neked való hely ez? — kérdezte a lány és előbbre vezette.

Erre ledobta keztyűjét az asztalra és leült a tűz mellé hatalmas csizmáit keresztbevetve. A népség is betolult, úgy, hogy a szoba megtelt.

— Legények, — mondta — éhes és szomjas vagyok.

— Hát majd meglássuk! — felelte és Humleman gyanakvóan húzogatta a vállát, a nélkül, hogy sipkáját leemelte volna.

A megboldogult király barnafekete szeme komoran és szomoruan villogott föl és czél nélkül nézett körül a falakon.

— Nagyon szomjas vagyok, — mondta csöndesen.

— Látod itt a paróchián előbb írni kell az embernek, hogy söröskancsót kapjon, — szólt Humleman. Mutasd meg hát!

A megboldogult király egy vékony vésőt vett elő a belső zsebéből.

— Én nem irok másra mint ezüstre és aranyra, mondta és eltolta a papirost, amit a szolga tett elébe. — Fent a szekrényen a kendő alatt látok valamit, ami fénylik. Add csak ide.

A leány oda sietett, letakarta a kendőt és a gyertyatartót odatette az asztalra.

— Ez az esperes úr gyertyatartója, — szólt a szolga és meg akarta akadályozni. — A kötelet már föltették a templomban, a min függeni fog.

A megboldogult király kibontotta a papirszeletet, a mi az egyik tartóba volt dugva és felolvasta a verset: a szükség évében. fagyoskodtam

szomjan-éhen, gyűjtém ez ezüstöt, néktek világolva égjen.

Ezután elővette a vésőjét és biztos kézzel véste rá az ezüst gömbre a három első szót.

Most már Humleman sem késett tovább, hogy meghajoljon és levegye a sapkáját és sietve hozott föl sört a pinczéből és kását a konyhából. Tállal, tányérral, hideg sülttel megrakta az asztalt és meggyujtotta a viaszkgyertyákat.

— Hiszitek most már, hogy az vagyok, a mi vagyok? — kérdezte a megboldogult király és a kásával úgy megégette a száját, hogy Humlemannak sietnie kellett a söröskancsóval.

Senki sem válaszolt.

— Nézzetek rám jobban fiúk, — folytatta a megboldogult király, a ki fürgébben beszélt, mióta ivott. — Ott lent Benderben annyi törököt kaptam néha a kardomra, hogy a sarkantyúmmal kellett leráznom őket. De midőn Fredriksstennél láttam, hogy az enyéim is ellenem vannak, rámutattam egy elesett dragonyosra és azt mondtam: «vedd föl ennek a ruháját és süvegét és menj titokban otthon a parasztok közé és tudd meg, hogy hol szorít a csizma.» Mikor majd eljön az ideje, akkor ismét előlépek királyi ruhában, hogy jutalmazzak és büntessek. És akkor majd igazi népkirály és békekirály leszek és bort fogok inni víz helyett és piros leányt ültetek minden becsületes paraszt ölébe. Hisztek hát nekem?

De még most sem válaszolt senki.

— Ti valamennyien együgyü parasztok vagytok, — szólt a leány és ráült a térdére. Midőn ő is ivott egy kis sört, levette a gallérját. —Gyertek ide és nézzétek és tapintsátok magatok a sebet, a mely ferdén megy keresztül a nyakán. És itt a kulcscsont alatt ül még az ólomgolyó. Nyujtsd ide az ujjodat, Humleman.

Midőn Humleman megtapogatta a golyót, végigsimított a haján és zavarba jött.

— Istenem, senki sem tudja itten, hogy mit is higyjen, de ha igaz, a mit mondasz, úgy a saját jóvoltomért intelek és elárulom, hogy itt nem vagy biztonságban, édes uram, mert az esperes lovashirnököt küldött a helytartóhoz.

A leány súgott valamit a megboldogult királynak és az kihúzta a kardját és a padlóba vágta, hogy az megállt és reszketett.

— Itt az én védelmem, — mondta — de mert álnok házában vagyok, megmutatom, hogy büntetni is tudok.

A szeme gonosz fényben ragyogott föl, úgy, hogy a leány is megijedt tőle és félre húzódott. Hevesen fogta a vésőt, de senki nem értette, mit vésett, mert egyikük se tudott olvasni, még a szabó sem, a ki csöndesen ült és hintázott, sem a testőr, a ki végül maga tartotta meg az egész söröskancsót. Csak a vad arczkifejezéséből látták, hogy valami rosszat írt és most már hinni kezdtek benne, mert sok tréfát hallottak mesélni a megboldogult királyról.

Most aztán csörömpöltek a tányérok az asztalon, úgy hogy ilyen zajos lakoma még soha sem volt a máskor mindig néma házban. Már késő éjszaka volt és midőn a megboldogult király készen lett az evéssel, megparancsolta, hogy mindannyian jöjjenek vele a templomba. A szél elállt, úgy hogy Humleman vihette előtte a gyertyát, az ezüst gyertyatartót pedig maga tartotta kezében.

— Üdvözlöm az esperest — mondta, midőn a koronát felakasztotta a kötélre — és hogy a vendégszeretetéért írtam az ezüstjére. De mi ez? Olyan sok idegen arczot látok magam körül? Félek. Add ide a kezed, Malin.

— Ne bántsátok! — kiáltott az és meg akarta védeni, mert a helytartó katonái, a kik sötétben körülfogták a templomot, most a padok közé nyomultak. Bilincset raktak rá.

— Mesterséged? — kérdezték és csavartak egyet.

— Az egész háború alatt becsülettel szolgáltam a hadsereget és tizenöt sebet kaptam.

— Ez szép. De miből éltél eddig?

Még egy kicsit szorosabbra csavarták.

— Egy darabig aranymíveslegény voltam. Mint gyerek egy viborgi aranymívesnél álltam be tanulónak.

— Mi a neved?

Most annyira megcsavarták, a mennyire csak tudták.

— Komor, — sóhajtott föl fájdalmasan. — Komor Benjámin. Szerencsétlen, szerencsétlen már a nevem is. De mit is beszélek? (Fölemelte összelánczolt kezeit és fölszakította mellén a kabátot.) Oly igaz, a mint élek, hogy én vagyok a megboldogult király, a ki a háborús évek után egy boldog országot akar teremteni. Oly igaz, a mint élek és lélegzek! Az előbb csak egy szörnyű álmot mondtam el.

— Van még több lázadó is?

Rámutatott a leányra, a szabóra és a testőrre és mindegyiket bilincsbe verték.

A népség hallgatott. A foglyokat körülfogták a katonák és elmentek.

Humlemantól megtudta az esperes, hogy mi történt és örült, hogy egy fazék kása és nehány korsó sör árán bevésték a verset a koronára. Most már ott függ a templomban és mindenki láthatja.

Másnap el is jöttek a hívek, egyik a másik után, hogy megnézzék az ajándékot és fölhallatszott egész az ágyáig, a mint a templomajtó szüntelen nyikorgott. Kissé megszeppent, midőn egy kapitány nyitotta ki az ajtót. Mankón járt és csak a félkarja volt és az egész arcza tele sebhelylyel és barna foltokkal.

— Bocsánat, hogy egy elbocsátott harczos bejelentés nélkül betolakodik, de én és még néhány hazatérő pajtásom, a kik hallottuk a mult éjjel történteket, megpihentünk a templom mel-

lett. Mi csak önről beszéltünk és meg kell adni, hogy ön ember a talpán.

Tibelius fölnézett a menyezetre és eleintén nem tudta megérteni, hogy mit is gondol a kapitány, de azután fölkiáltott:

— Az ezüst gyertyatartót gondolja!

— Igen, azt, azt, — felelte a kapitány. — Merész tréfát csinál, esperes úr, de ön talán a legszellemesebb az egész papi karban, pedig hát ott nem olyan könnyű gazdálkodni a sóval. Az ön alázatossága és szigora saját emberi gyarlóságával szemben, valóban messze híres.

Midőn Tibelius egyedül maradt, kezével eltakarta a szemét. Végre híres ember lett. Még a sebekkel és kitüntetéssel elborított hősök is ma reggel csak róla beszéltek. De miért nevezte őt szellemesnek és nem jámbornak? A saját nagysága mindinkább talánynyá vált előtte, míg végre ismét fölnyilt az ajtó. Egy magasnövésű tábori lelkész állott az ajtóban, fehér szakálla egész mellét elborította. Arcza komor volt, de a szomorú ránczok körül igazi jóság ült.

— Béke legyen a megboldogult király hősi sorsára, — kezdte el, — de az annyira fölzavarta egész népünket, hogy mindegyik részt akar venni a történtekben. Az egyik kiugrik éjjel ágyából és a gyilkosának vallja magát, a másik igazán azt képzeli, hogy ő a megboldogult király. Ott voltam Rügenen és bekötöztem az aranymíveslegényt, midőn ott feküdt megvágott fejjel.

Azóta zavarodott meg az elméje és én bízom Frigyes király jóságában. Így hagyta ott az egyik a karját és lábát, a másik az eszét. És ön kedves esperesem, ön sem akar árnyékban maradni, hanem közhírré teszi szellemességét.

Most már igazán nem tudott Tibelius tovább uralkodni kíváncsiságán, hanem felöltözve, a mint feküdt, kiugrott az ágyból és egészen elfeledte, hogy betegnek tette magát, ha a tábori lelkész karját nem nyujtja. Elindultak a kerten át.

Néhány hazatérő harczos gyült itt egybe a templompadokon. Egy fecske csapkodta az ablaktáblákat, hogy kijusson és a sírköveket boróka virág és már elhervadt tavaszi virágok borították. A korona ott függött az aranyozott gombokkal díszített kötelen, a tábori lelkész megállott, rámutatott a bevésett versre és hangosan olvasta.

A szükség évében hagyám éhezni népem,
Hogy az én fényem annál jobban égjen.

Tibelius összeroppanva támaszkodott neki az egyik padnak. Hát így lett híre az ő adományának. Hiú és egyűgyű volt és most híres lett önbeismerése és szellemessége. A hol a legszorgalmasabban keressük a megbecsülést, onnan hirtelen elviszik és a hol, a honnan sohasem vártuk, onnan megjelenik és integet: Jó reggelt pajtás! Egy pillanatig eszébe jutott, hogy legjobb lesz,

ha hallgat és a gonosz aranymíveslegény versét, hadd gondolják az övének, de a büszkesége nem engedte, hogy egy-két kölcsönzött tollat viseljen annyi igaz érdem mellett, ennél sokkal különbnek tartotta magát.

Nem, holnap vasárnap és akkor majd az egész gyülekezet előtt bevallja balgaságát és azután beolvasztatja az ezüstöt és csöndben kiosztja a szegények között.

A kis ember egyszerre kiegyenesedett, mintha az egész világ ereje nem tudná többé meghajlítani. Átnyujtotta a tábori lelkésznek a papirszeletet, a mi még ott volt az egyik tartóban. A tábori lelkész megcsóválta a fejét és kezdé megérteni a dolgot és széles tenyerét rátette az esperes vállára. Oly hatalmasan állott ott és a szomorú ránczok elsimultak, fölélénkült, úgy, hogy nem lehetett ránézni a nélkül, hogy nem érezte volna az ember melegségét. Mint mikor a nap először bukkan elő egy hosszú tél után.

— Azért még sem egészen a hamis megboldogult király űzte játékát itten tegnap éjjel — mondta, — hanem fogadja mind ő, mind az esperes úr ezen rongyos harczosok köszönetét, hogy még egyszer ebben az életben jót nevethetünk!

És erre elnevették magukat a barna karolianusok szivből, igazán először annyi hosszú év után.

LUCIDOR LASSE HALÁLA.

Az emberek kifáradtak a világos éjszakáktól és az állandó fénytől, mely nyugtalanná tette álmaikat és már akkor belopódzott ágyaikhoz, mikor még a legszorgalmasabbnak sem volt kedve fölkelni. Ezért örültek annyira az első holdvilágnak és a fiatalok boldogan dugták ki fejeiket az ablakon és lenéztek a szomorú városra. Azok, a kik nem elégedtek meg, hogy csak az ablakból nézelődjenek, kimentek az utczára kéz a kézben, hárman-négyen, sőt még az öregek is kiültek a lépcsőre ezen a meleg augusztusi estén. Oh te hold, te megfiatalítsz mindenkit, midőn bevilágítsz a szívekbe és mindent betakarsz egyszínű fátyladdal, hogy a nehéz kétségbeesést nem lehet többé megkülönböztetni a teljes boldogságtól!

A kapukat czégérek és itt-ott kettős czímerek koronázták, de a kosarakat, kötélcsomókat és bádogkannákat, a melyek egész nap ott lógtak a hosszú rudakon, bevették. A lakók és a tengerészek, a kik itt sürögtek a keskeny boltokban,

lementek a kikötőhöz, a hol egy lybiai gályán még égtek a lámpák. Ez volt a régi Kindstugatan Stockholmban, mely Brända Tomten mellett kanyarodott be a sötétségbe.

Az emberek mintegy megegyeztek, hogy a holdvilág miatt csak halkan beszélgetnek és így alig hallatszott más az örökös jövés-menésen kívül, csak néha egy félig elfojtott nevetés az egyik nyitott ablakból, a hol két leányka hajolt egy harisnya fölé, hogy kipróbálják, vajjon elég világosság van-e a kötéshez.

Ezért nem is kell csodálkoznunk, hogy a járókelők megálltak és minden ablak kinyílt, midőn egy ember rázendített egy szomorú nótára a szerencsétlenségről és a halálról és olyan hangosan, mintha egyedül menne az erdőben.

Az utcza közepén jött és egy testőrkapitány fogta erősen a karját. A férfi feltűnő sovány volt, beesett arczczal. Kardja az oldalán függött, de inge szétnyílt egészen a melléig és a kabátgombjai részint nem voltak begombolva, részint leszakadtak. Hajadonfőt volt, így annál jobban nézhetett a holdra, mialatt énekelt ; mind a két csuklójáról egy fél keztyű függött alá.

— Ez Lucidor Lasse, a boldogtalan, nem közönséges legény, — suttogták a lányok az ablakban és még hangosabban nevettek, sőt olykorolykor az öregek is lent a lépcsőkön fölnevettek.

A «Szekérrúd»-hoz czímzett pincze ajtaja nyitva

volt és ide vezette a kapitány Lucidort. Azután ő húzta őt tovább, midőn betértek az ivóba.

A korcsmáros éppen krétával írt a táblájára és a hányszor megfordult, fölzúgtak a legyek háta mögött a kandallóra tett száraz galycsomón. Az asztal mellett egy ügyvéd ült, a kit Furubomnak hívtak és egy hadnagy, Storm. Furubom sápadt férfi volt, galambszemekkel és csöndesen karbafont kezekkel üldögélt. Storm ellenben nagy, kövér ember volt és lábai nagyon is kicsinyek voltak ilyen kövér testhez. Púderes parókát viselt és bajuszát annyira levágta, mintha csak korommal lett volna odarajzolva. Holnap reggel a Grothusen-regimenthez, Pomerániába kell elvitorláznia és most eljött egy búcsúpohárra. Világoskék ruhája vadonatúj volt és a rézgombok úgy ragyogtak, mint az aranydukátok.

— Na, gondolhatjátok! — mondta a kapitány és odatolta Lucidort az asztalhoz. — Vigyázzatok rá, a mig magához jön. Ez a szép holdvilág, ez szállt a fejébe és úgy gondoltam, hogy a legbiztosabb, ha ide hozom, mert haza kell mennem. Gondolhatjátok, mikor most este kijöttem az őrszobából, hát nagy csődületet látok. Közelebb megyek, a tömeget félretolom, ime ott áll a mi poétánk és dörömböl a templom kapuján és követeli, hogy bebocsássák!

— Hogy holdvilágkor kinyissák a kaput és persze egyedül a te kedvedért? — tört ki Storm, a ki kedvelte Lucidort, de nagyon szeretett in-

gerkedni vele. — Nagyzás, nagyzás, ez a te főbűnöd, Lucidor.

— Egy léleknek az üdvözülése csak megérdemel annyit, hogy fordítsunk egyet a záron, — felelte Lucidor és minden csodálkozás nélkül nézett rá. — Én csak be akartam menni, hogy énekeljek. Az Isten nem mindig a vasárnapi harangszóval jön hozzánk, hanem a mikor neki tetszik.

A kapitány régi szokás szerint hátratette a kezeit, hogy megmelegítse a kandallónál, de midőn csak a száraz galycsomót találta ott, melyen a legyek ismét zúgni kezdtek, hirtelen visszahúzta és mindnyájoknak jóéjszakát kívánt.

Alig hogy kiment, a korcsmáros bezárta az ajtót és Lucidor leült.

— Ti sört isztok, — mondta komoran és ledobta keztyűjét az asztalra, a nélkül, hogy törődne velük, hogy lyukasak. — Én bort akarok. Mester, ide egy félmesszelylyel és egy pipadohányt! Hallod, egy félmesszelyt, egy félmesszelyt, egy félmesszelyt!

Nagy gyönyörűséggel kiáltotta a rendelést és mindannyiszor megcsípte a korcsmáros orrát és fejére ütött a számtáblával.

— Hat napon át vizet, a hetediken bort, — ingerkedett Storm.

— Miért ne innék bort, mikor kerestem annyit, a mennyi egy félmeszelyért elég?

— És azután csupaszon fekszel a padlásszobában és énekelsz a verebeknek?

— Ugyan miért hordjak inget, mikor a jó Isten napsugárt adott?

— Nagy gondolkodó vagy te, Lucidor. Te kigondoltad, hogy úgy a fiatalnak, mint az öregnek előbb-utóbb meg kell halnia. Azért csinálsz minden héten egy új dalt. Nem kell csodálkozni, ha nagyzoló vagy! És most a hét közepén bor, még pedig egy félmesszely! Semmi sem hiányzik néked, te lélekharang?

— Nékem nem, de néktek igen és most, mester, add ide a krétát, meg a táblát. Mint Luther atyánk Wartburgban, én is kiszegezek egy szót azzal, hogy fölírom. Ime a szó: *A szeretet.*

A lámpa oly nyomorúságosan pislákolt fölöttük, hogy sárga viaszkbábuknak látszottak és csak az alsó kis ablaktáblán szűrődött be egy kis holdvilág. Lucidor ráborult az asztal szélére.

— Oh, ha olyan országban laknék, a hol éjjel is nyitva áll a jó pásztor háza, ragyog a fényben és gyermekek szaladgálnak mise közben az oszlopok között, macskák ülnek az oltárszőnyegen és mosakodnak! Oh, hol vannak itt a barátságos kis öreg asszonyok, a kik Hollandiában minden reggel integettek felém! Mindig pepecseltek vagy sajttal, vagy jáczinthagymákkal és tisztogatták, söpörték az utczát, nem azért, mert ez kötelességük volt, hanem mert szeretik az utczájukat és büszkék, ha az szép tiszta. És hogyan nem ragyogtak a megelégedettségtől az öreg halászok, mikor a szivárvány minden színével kifestették

hajóikat és olyan kormányt ácsoltak össze, mely egy hadihajóra is ráillett volna! Ha lett volna aranyam, még avval sem tudtam volna onnan elcsalni őket és úgy sürögtek, mint a méhraj s addig nem nyugodtak, mig szépen be nem rendezték a hajót. Mikor láttál te valakit nálunk, a ki igazi szeretettel dolgozott? Miért oly csúnyák a mi hajóink és miért oly idomtalanok ezek az edények ott a polczon? Azért, mert hanyagul, szeretet nélkül dolgoztak, Storm pajtás. Egyszer vándorlásom közben találkoztam két kis olaszszal, a kik cziterákat készítettek. Egész komolyan azt képzelték, hogy senki más az egész világon nem tud náluk jobb és szebb cziterákat készíteni. Az apró elefántcsontdarabkákat, a melyekkel a czitera hátát kirakták, épp olyan gondosan rakták ki maguk elé, mint te a játékpénzeket, mikor kártyázol. Azután egész félnapon át dolgoztak és csak egy kis savanyú bort ittak. A ki nem akar enni, az ne is dolgozzék. De mivel ti mindig csak enni akartok, ezért szakadatlanul dolgoznotok kell minden szeretet és kedv nélkül, a nélkül, hogy vágyódnátok a szerszámaitok után, fáradtan és únottan, mikor még csak kezditek. Ezért nevetsz ki engem, mert a mesterségemnek akarok élni, mint madár a repülésnek és ezért mondasz engem nagyzolónak. Ki szereti itten a mesterségét? A czipész nem ül büszkén a kaptafája mellett és nem törekszik arra, hogy legjobb czipőket készítsen,

hanem számolja az órákat szombat estig. Nem így gondolkozik: itt megy a nagytiszteletű és itt a méltóságos és itt ül a czipész, most aztán igazán meg kell mutatnom, hogy mit tud egy czipész! Hanem így gondolkozik: Mit törődöm azzal, hogy az én czipőim a legrosszabbak a világon, csak kapjak pénzt értük és így hamarosan megszabadulok ettől az unalmas, piszkos munkától. Így gondolkoznak a czipészek. És az asztalos sem énekel a gyalupad mellett és a szabó legjobban gyűlöli az ollóját. Láttam nagy városokat, a hol a kocsik oly szorosan hajtottak el egymás mellett, hogy egy szalmaszál sem fért volna el köztük, és sohasem akadtak össze a kerekek. Ne gondold ám, hogy azért, mert a kocsisok féltek a büntetéstől. Próbáltad volna valamelyiket rendreutasítani valami ügyetlenség miatt, akkor lett volna mit hallgatnod. Elpirult volna egészen és kijelentette volna, hogy kocsis, csakis kocsis, kocsis tetőtől-talpig és még a halóporaira se merje valaki azt mondani, hogy nem volt igazi kocsis. Itt azonban csak fecsegnek egymással a kocsisok és csak arra gondolnak, mikor szökhetnek le a bakról és az utczaszögleteken összehajtanak, úgy, hogy a lovak hátulsó lábukon állnak. Ilyenek itten a kocsisok, Storm pajtás. Félitek az Istent, ti durvák és keményszívűek, de nem szeretitek! A gazda nem szereti a szolgáját és a szolga az urát. Látod, Storm pajtás, ez a szeretetnek a csodálatos hatalma, hogy a

legkisebbet is nagygyá nemesíti, hogy az értéket kap és azért van néked is értéked, mert szeretet van benned. A kiben nincs szeretet, az már ifjúkorában kedvetlen, és ha még a legerősebb volna is, akkor sem tudná kihasználni erejét. Alig hogy megszületik, máris azon aggódik, hogy hogyan is tudja leélni azt a hatvan esztendőt. Semmi sem öröm néki, minden csak teher. A szeretet annyira áthathatja az embert, hogy megkinozhatják, megölhetik, a nélkül, hogy boldogságában ezt érezné és csak azért, mert szeretet van benne.. És most hadd beszéljek el valamit.

Lucidor egy darabig ide-oda himbálódzott a padon és behúnyta szemét, mintha egy álmot akarna visszaidézni emlékébe. Azután így kezdte el:

— Élt egyszer egy vak dalnok, a kit Melesigenesnek hívtak. Az emberek azt mondták, hogy a kezével lát, mert az olyan érzékeny volt, hogyha fölemelte, megtudta különböztetni a napot és az éjt. Midőn egy este a tűz mellett ült, így szólt a fiához: Mivel haragíthattam a szellemek urát, hogy megfosztott szememvilágától? Bizonyára, mert én, a ki csak ajtóról-ajtóra jártam és kenyérért énekeltem, sohasem vándoroltam az ő hazája felé vivő hosszú úton. Én hiszek a mondákban. Tudom, hogy messze északon terül el a hyperborensok boldog országa, a hol keserűség és szomoruság még sohasem töltött meg emberi szívet és a hol a nap sohasem nyugszik le. Ott él és

lakik a dal istene, örök világosságban. Oda fogunk vándorolni, mert megesküdtem, hogy neki szolgálok! Karjával a fiú vállára támaszkodott és megkezdték hosszú útjukat. Koldulva mentek előre faluról-falura és ha elfáradt az öreg, a fiú segített néki czipelni az elhasznált lantot. Néhány vitorlázó kereskedővel annyi ideig bolyongtak a tengeren, hogy megtanulták valahogy azok nyelvét, de midőn szt. Iván éjén kiszálltak az északi parton, így szólt a fiú: «Szomorúbb ez az új ország, mint a mit elhagytunk. Puszták a sziklák, az erdők sötétek és szúrósak és a tobozok oly kicsinyek, hogy nem érdemes pörkölni!» Melesigenes vakszemét fölfelé irányította, bár késő volt, mégis érezte a kezével, hogy még világos van. Olyan gyorsan ment, hogy a fiú alig tudta követni és támogatni és maga vitte a lantot, nem a vállán keresztül vetett szíjon, mint máskor, hanem a kezében, hogy azonnal játszhatott rajta. Nem a kocsinyom után haladt, hanem fölfelé, mindig fölfelé, egészen a hegy csúcsáig — és még mindig világos volt. — Oly régóta dalolsz mondákat! — mondta a fiú, hogy magad is hiszel bennök. Sötét lesz még ez az óra és tépheted hajad! Éjfél volt és mégsem lett sötét. Az ég ragyogott és csodálatos madarak röpködtek a fenyők csúcsairól ide-oda és tompa sivító hangon rikkantottak föl egyszer-kétszer. Egyszerre csak még világosabb lett és a felhők közül napsugár ragyogott elő. Ekkor térdre esett Melesigenes és merev ujjai

fölengedtek és oly könnyedén futottak végig a húrokon, mint egy tánczos gyermeké. Eleinte gyorsan szakadozva mondta, de azután minden szót lassabban: «Világosság istene és atyánk, a jóslás istene, igazak hát a mondák és itt van a te otthonod! Mint egy nagy hárfa zúgott a lant és mellette térdre hullott a fiú is és mélyen az erika közé temette arczát.

Lucidor elhallgatott és a fénylő kis ablaktáblára nézett.

Furubom, a ki egész idő alatt csöndben ült, rátette kezét a karjára.

— És azután midőn ismét nappal lett a nélkül, hogy éjszaka lett volna? — kérdezte.

— Miért ébresztesz föl! — mondta Lucidor. — Oly szép volt, a mit láttam. Hogyan is tudnám leírni? De hadd beszéljem csak el, mi történt azután. Midőn Melesigenes a jarl udvarához ért, még mindig kezében tartotta a lantját. Néhány szolga álldogált a színek előtt és egy kocsit javítottak, de morogva, minden kedv nélkül; a dalnok pedig bement a nagyterembe és fölállva a padra játszott és énekelt oly szépen, mint soha azelőtt egész életében. A jarlt annyira meghatotta az ének, hogy meghívta a saját asztalához. Félve, hogy elvesztheti a csodálatos idegent, külön szobába csukatta kettős lakattal az ajtón és csak esténként lakománál léphetett elő a fogoly, hogy énekeljen. Így ment ez az egész nyáron át. Az egyik este harczosnak mondta magát és meg-

énekelte a kardját, a másik este asszonynak és dicsérte a tűjét, meg a cérnáját és az örömét, hogy az ő edényei fényesebbek a másokénál. Olykor szolgának nevezte magát és megénekelte, hogy milyen szépen zöldül a vetés és hogy menynyire büszke szürke posztóruhájára, mely a sziklához és a földhöz hasonlít. Mindig ujjongva üdvözölték, de később úgy érezte, hogy fagyos hidegség áramlik felé a terem falaiból és egykedvűen beszélgettek az emberek keresztbe vetett lábakkal. Egy este, mint rendesen, elkezdte pengetni a húrokat, de a hidegség annyira fájón hatolt a lelkéig, hogy azonnal elhallgatott. Még egyszer fölemelte a lantot, de megint csak leejté. — Nem tudok, — mondta. — Ez a köszönet a vendégségért, — kiáltották a szilaj férfiak az ajtó mellett és mindannyian fölugráltak — «üssétek!» — A jarl ajkába harapott és hallgatott. Erre Melesigenes szomorúan kézen fogta fiát és senkisem akadályozta meg, hogy kimenjenek. Midőn a szabadba jutott, észrevette, hogy mély hó esett. — Nincsen nappal, nem süt a nap? — kérdezte és kezét az ég felé emelte. Még látom! — felelte a fiú, — de most már nem tudom többé elhallgatni, a mit oly sokáig könyörületből titkoltam előtted. Mindennap kint álltam az erkélyen és szememmel követtem a napot és minden este korábban nyugodott le! Így vándoroltak előre a fenyők között és midőn fölértek a hegyre, ugyanarra a helyre, a hol Melesigenes megállt az első éjszakán, kinyujta karjait

és tenyerét nyugat felé fordította. — Megöregedtem, — mondá, — mert kezem nem érzi többé a napot! — Atyám! — mondta a fiú, — már lement. Sötét van! Erre térdre esett Melesigenes a hóba a sötét téli éjszakán és haját tépte, de midőn hallotta, hogy mily óvatosan és vigyázva emelte föl fia a leesett lantot, magához ölelte és így szólt: «Higyj fiam mégis a mondákban, higyj csak a mondákban, hiszen saját szemeddel láttál egy éjszakát sötétség nélkül. Hallgass szavamra, ez az egyetlen örökség, a mit néked és utódaidnak hagyok, a ki szomoruságban vándoroltam lantommal. A kit mi kerestünk, az vár rátok, de még nem jött el az idő. Mint a hogy bezárta szemem, hogy jobban lássam a belső világosságot, úgy sötétséget terjeszt itt szét és türelmesen vár, mert még hiányzik valami. Ez a vízcsöpp, a mely forrásba hozza a meszet, ez a kovász, a mely keleszti a kenyeret. Ez a szeretet!

Lucidor az egész elbeszélés alatt nem vette le szemét a hold megvilágította ablakról, Furubom azonban egészen hozzáhajolt és úgy kérdezte:

— És mit értett az öreg Melesigenes a szeretet alatt?

— És még ezt kérdezed! Ki tudja részletesen magyarázni egy haldokló utolsó szakadozott szavait, melyek már alig az ő saját szavai, hanem szellemi hangok egy beláthatlan messzeségből. Szeresd hát a hivatalodat és azt a kicsit, a mi

a tiéd. Szeresd az unalmas törvénykönyvedet úgy, a mint én szeretem a dalaimat, mert elégszer mondtam, hogy a szeretet hamarosan szétágazik, hogy végül mosolyogni kell a szereteten és megkérdezni tőle, hogy most már mindent körül akar ölelni örökzöld ágaival. Ezért volt az, hogy az előbb vágyam támadt énekelni az Isten házában. Hogyan habozhattam tovább, midőn éreztem, hogy szívem egyszerre fölgyulad, reszketve tudtam meg, hogy rút és sivár testem igazán méltó ilyen tiszta és égi lángra!

— Jól van, — szólt Storm és az asztalra mért hangos ütéssel zavarta föl elgondolkozásából. — Hát csak szeresd tovább a mesterségedet, de a szeretet szül valamit, a mit most én akarok kiszegezni, hogy fölirom. Itt van a kréta és a tábla és most fölirom a szót: *Nagyzás.*

— Nagyzó, nagyzó, az vagyok a mesterségemben, — felelte Lucidor. — Igaz szót írtál föl és ezt mondtad nékem, mikor még kicsinyek voltunk. És mégis sohasem ütődtem beléd az udvari lépcsőn, hanem inkább a konyhában ettem a szolgákkal.

— Lucidor, — folytatta Storm, — te utolsó garasodért borral kínálsz minket, bár az egész bér a zsebemben van, mégsem vagyok olyan tékozló. Hadd igyunk hát a te költői hírnevedért csak szerény sört.

Erre elsötétült Lucidor szeme előtt és nem emlékezett egy szóra sem, a mit mondott. Csak rá-

nézett Stormra, a ki szélesen terpeszkedett előtte az asztal másik oldalán. Úgy érezte, hogy még senki sem dobott feléje megfontoltan ilyen gyalázást és ugyanaz a hidegség, a mit Melesigenes érezett a jarl udvarában, sugárzott felé a falakból.

— A mesterségéért bort iszik az ember — felelte.

— Ha pedig nem iszol velem sört, hanem valami mást akarsz, gyere ki az utczára. Ott van elég hely.

— Megállj, megállj. Bitang az, a ki nem áll helyt magáért!

Lucidor félretolta a tiltakozó Furubomt és halálsápadtan a nyomoruságos lámpa alatt, föl-huzta rongyos keztyűjét.

Erre Storm is a keztyűje után nyúlt és majdnem ugyanabban a perczben röppentek ki hüvelyükből a kardok.

Lucidor végighasította a levegőt kardjával és fölkiáltott:

— A mesterségem becsületeért!

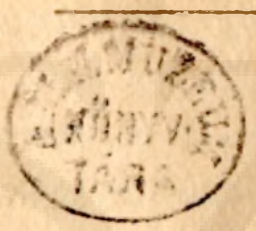
Erre azonnal a másik teste ellen támadt és szurkálva üldözték egymást, míg végül Lucidor hátrahanyatlott a galycsomóra a kandallón. Midőn Storm látta, hogy Lucidort megszúrta, ijedten kiugrott és a korcsmáros utána szaladt, hogy az őrséget hívja.

Furubom fölszakítá a megsebesült mellényét és látta, mint szökellik a vér. Bár reszketett, úgy, hogy alig bírt magával, mégis fölemelte és

midőn ráfektette a padra, fölé hajolt és a fülébe súgta :

Puszta szó és száraz kenyér,
Kora halál lett a bér.
Szegény svéd költő : jó éjt !

Kint lépések hallatszottak. Botjával leütötte a lámpást, úgy hogy sötét lett a szobában és azután fölragadta a köpenyét és elmenekült.

TARTALOM.

	Lap
Verner v. Heidenstam. *Leffler Bélától*	3
Szent György és a sárkány	11
Egy prédikáczió	53
Királyi lovaglás	59
A sötét karácsony	94
Fredrikshall	104
A hazatérő karoliánusok	141
Lucidor Lasse halála	154

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár

OSZK
Országos Széchényi Könyvtár